

Uchwała Nr XXXVI/237/08
Rady Miejskiej w Byczynie

z dnia 30 grudnia 2008 r.

w sprawie uchwalenia Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2008 - 2012

Na podstawie art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 96, poz. 956, Nr 2390, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362, Nr 126, poz. 875, z 2007 r. Nr 192, poz. 1394) oraz art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 153, poz. 1271 i Nr 214, poz. 1806, z 2003 r. Nr 80, poz. 717 i Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 102, poz. 1055, Nr 116, poz. 1203 i Nr 167, poz. 1759, z 2005 r. Nr 172, poz. 1441 i Nr 175, poz. 1457, z 2006 r. Nr 17, poz. 128 i Nr 181, poz. 1337 oraz z 2007 r. Nr 48, poz. 327, Nr 138, poz. 974 i Nr 173, poz. 1218), Rada Miejska w Byczynie uchwala, co następuje:

§ 1. Uchwala się Gminny program opieki nad zabytkami na lata 2008 - 2012 dla Gminy Byczyna, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Byczyny.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego i wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia.

Przewodniczący
Rady Miejskiej w Byczynie
Zdzisław Roman Biliński

Załącznik
do uchwały Nr XXXVI/237/08
Rady Miejskiej w Byczynie
z dnia 30 grudnia 2008 r.

Wstęp

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Zgodnie z brzmieniem art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.) zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m.in. ładu przestrzennego, kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zapowiadane jest tworzenie warunków prawnych do odpowiedzialnego kreowania i realizowania ochrony dziedzictwa kulturowego przez samorządy terytorialne oraz podjęcie inicjatywy legislacyjnej dla uwzględniania interesów ochrony zabytków w całym ustawodawstwie, jak również stworzenie warunków prawnych do nowego systemu finansowania ochrony i opieki nad zabytkami.

Program z założenia zgodny jest z innymi dokumentami o charakterze strategicznym dla gminy w tym zwłaszcza przyjętej w 1998 r. Strategii Rozwoju Gminy Byczyna na lata 1998 – 2010 (załącznik nr 4 do Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, uchwała Nr XXX/297/98 z dnia 23 lutego 1998 r.) oraz Planem Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Byczyna na lata 2004 – 2006 (uchwała Nr XVII-161-04 z dnia 27 maja 2004 r.) oraz Lokalnym Planem Rewitalizacji Miasta Byczyna na lata 2007 – 2013 (uchwała Nr XXVI-228-05 z dnia 31 marca 2005 r.), który funkcjonuje łącznie ze Strategią Rozwoju Gminy Byczyna i jest planem operacyjnym do Strategii. Zawiera on zadania uwzględnione również w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym oraz bu-

dziecie Gminy. Program uwzględnia również rozwiązania zaproponowane w opracowanym w 1997 r. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Byczyna.

Cele i priorytety wyznaczone w programie wynikają zarówno z wymagań ustawowych, jak również podporządkowane są głównemu celowi działań samorządu, jakim jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju gminy, prowadzącego do poprawy jakości życia lokalnej społeczności. Podporządkowane jest temu planowanie strategiczne gminy, które łączy problematykę społeczną, gospodarczą i przestrzenną.

W strategii określone zostały misje rozwojowe gminy:

- stworzenie warunków dla inwestorów;
- wykorzystywanie zasobów i walorów gminy;
- popieranie grup producentów rolnych;
- wspieranie edukacji, kultury i sportu.

Gminny program opieki nad zabytkami realizować będzie tę sferę działań prorozwojowych, która ma na celu poprawę funkcjonowania materialnego dziedzictwa kulturowego decydującego w znacznym stopniu o zasobach i walorach gminy. Wszelkie działania związane z rozwojem gminy muszą opierać się przede wszystkim na jej zasobach i walorach. Wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego powinno stanowić jedną z głównych polityk gminnych, a procesy rozwoju gminy powinny zachodzić przy zapewnieniu warunków trwania i wzbogacania materialnego dziedzictwa kulturowego. Na dziedzictwo kulturowe człowieka składają się dobra kultury i dobra natury. Zabytki – dawne materialne i niematerialne dobra kultury są ważną częścią składową tego dziedzictwa. Ich ochrona została zadeklarowana jako konstytucyjny obowiązek państwa co zostało zapisane w art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zabytki są nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego środowiska jego życia. Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest dziełem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, a także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki. Czas przemian i II wojna światowa wpłynęły negatywnie na stan zabytków. Poważnym problemem stał się brak środków i społecznego zrozumienia dla idei ochrony naszego dziedzictwa. Przemiany czasu transformacji sprawiły, że liczne zabytki zostały oddane w prywatne ręce – ludzi niejednokrotnie ratujących je przed zagładą, ale także ludzi bardzo często niedoceniających ich wartości pozamaterialnych, nie potrafiących dobrze sprawować opieki gwarantującej ich przetrwanie. Państwo realizuje swoje obowiązki względem zabytków m.in. za pośrednictwem organów samorządowych różnego szczebla. W tym względzie władzom gminy przypisana została istotna rola w kreowaniu ochrony dziedzictwa kulturowego na podległych im terenach. Gminy z jednej strony są właścicielem dużej ilości dóbr kultury materialnej, z drugiej strony dysponują aparatem administracyjnym umożliwiającym prowadzenie właściwej polityki względem tej sfery życia publicznego.

Gmina Byczyna jest specyficzną gminą miejską z dominującym ośrodkiem miejskim. Główną atrakcją gminy jest dziedzictwo kulturowe wiążące się głównie z gospodarką rolną. Najcenniejsze zabytki gminy to przede wszystkim obiekty sakralne (w tym sześć kościołów drewnianych) oraz założenia rezydencjonalne. Ewenementem w skali województwa jest przede wszystkim średnio-wieczne założenie miejskie w Byczynie z zachowanymi niemal w całości XIV-wiecznymi murami obronnymi.

Przedstawiony Program opieki nad zabytkami Gminy Byczyna, opierający się na innych opracowaniach i dokumentach prawa miejscowego, stanowić będzie ich uzupełnienie i podstawę do działań samorządowych związanych z ochroną dóbr kultury w okresie czterech lat od podjęcia uchwały przez Radę Miejską w sprawie przyjęcia niniejszego programu.

I. Podstawy prawne i główne cele gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568). Ustawa ta wprowadziła obowiązek sporządzania przez samorządy zarówno wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych programów opieki nad zabytkami.

Na podstawie art. 18 ust 2 pkt 15 Ustawy z dnia 5 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2001 r. Nr 142, poz. 159 z późn. zm.) oraz art. 87 ust 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o

ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568), Burmistrz Byczyny sporządza na okres 4 lat Program Opieki nad Zabytkami Gminy Byczyna (art. 87 ust. 3 ww. ustawy). Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez Radę Miejską, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu Burmistrz Byczyny sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia na sesji Radzie Miejskiej.

Ogólne wytyczne do sporządzenia programów ujęte są w dokumencie Narodowa Strategia Kultury na lata 2004 – 2013 przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. oraz jego przedłużeniu Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 przyjętym w 2005 r. Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Kultury jest Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego. Program ten jest zgodny z narodowym planem rozwoju oraz założeniami do Krajowego Programu Zabytków. Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Narodowy Program Kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego ma określony plan działania.

Wytyczne zostały strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa;
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej;
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określiła zasadnicze cele programów opieki nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Celem Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Byczyna, opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie całościowej i wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie Gminy Byczyna realizowanej w 4-letnich cyklach – etapach, środkami optymalnymi, dostępnymi przez gminę, zarówno prawnymi (zapisy dotyczące ochrony zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego) jak też finansowymi (przeznaczenie części budżetu gminy na ochronę zabytków). Program określa również kierunek podejmowanych przez gminę działań, mających na celu szeroko pojętą ochronę dziedzictwa kulturowego.

Głównym celem Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Byczyna jest wzmocnienie ochrony i opieki nad zabytkami, która jest istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w gminie, poprzez:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikającej z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

- wyeksponowanie poszczególnych zabytków i walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

II. Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami

1. Uregulowania formalno-prawne

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.), regulująca w sposób całościowy pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania etc.

- Ochrona zabytków polega na planowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę, kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.
- Opieka nad zabytkiem w rozumieniu ustawy sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Zgodnie z art. 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przez zabytek rozumiana jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- Za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji.

- Za zabytki ruchome uznaje się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

- Zabytkami archeologicznymi są pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawowej ochronie podlegają również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Artykuł 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków

określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencje zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodne z prawem (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1305);

- uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego, o szczególnej wartości dla kultury, przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;

- utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;

- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, dotyczące w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia; innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych; w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

2. Organy ochrony zabytków

Zgodnie z art. 89 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami organami ochrony zabytków są:

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków (nt. jego zadań zob. art. 90 ustawy);

- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków (nt. jego zadań zob. art. 91 ustawy).

Artykuł 90 ustawy stanowi, że:

Generalny Konserwator Zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;

do zadań wykonywanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków należy, w szczególności:

- opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz z koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju;
- podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami;
- prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
- wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz przepisach odrębnych;
- organizowanie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków;
- promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków;
- organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich;
- organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych;
- opiniowanie wniosków o nadanie odznaki "Za opiekę nad zabytkami";
- współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków;
- podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Do zadań wykonywanych przez wojewódzkiego konserwatora zabytków należy w szczególności (art. 91.4. ustawy):

- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania

- ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie;
- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych;
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych;
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów;
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach;
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniotwórczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska jako organ opiniotwórczy do spraw działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach.

Przy wojewódzkim konserwatorze zabytków działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków jako organ opiniotwórczy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków wraz z ośrodkami regionalnymi (dla woj. opolskiego w 2006 r. powołany został Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Opolu) – zajmuje się problematyką rozpoznania, dokumentacji i ochrony dziedzictwa kulturowego.

3. Gminny program opieki nad zabytkami a akty prawa wojewódzkiego i miejscowego

Program opieki nad zabytkami Gminy Byczyna zgodny jest z dokumentami wojewódzkimi o charakterze strategicznym:

- Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami opracowanym w 2007 r. przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Opolu;
- Strategią Rozwoju Województwa Opolskiego na lata 2000-2015, w której dla prawidłowego rozwoju regionu przyjęto zasady:
 - dbałość o instytucje kultury na terenie województwa opolskiego oraz konieczność stworzenia systemu ochrony dóbr kultury;
 - ochrony dziedzictwa kulturowego, wielu obiektów zabytkowych przed zniszczeniem i dewaluacją jako obowiązek społeczności regionu i powinności wobec przyszłych pokoleń;
 - w sferze kultury przyjęto zasadę kreowania dobrego wizerunku regionu;
 - kultura jako czynnik integracji społecznej, musi znaleźć miejsce w planach rozwojowych;
 - tworzenie warunków trwałego zrównoważonego rozwoju poprzez rewitalizację i ochronę środowiska w tym krajobrazu kulturowego.

Program opieki nad zabytkami Gminy Byczyna zgodny jest również ze strategicznymi dokumentami gminnymi, wyznaczającymi długofalowe kierunki społeczno-gospodarczego rozwoju gminy i sposoby ich realizacji

- Strategią Rozwoju Gminy Byczyna na lata 1998-2010;
- Planem Rozwoju Lokalnego Miasta i Gminy Byczyna na lata 2004-2006;
- Lokalnym Planem Rewitalizacji Miasta Byczyna na lata 2007-2013
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Byczyna.

Oba dokumenty wyznaczają długofalowe kierunki społeczno-gospodarczego rozwoju gminy i sposoby jego realizacji. Celem opracowanych dokumentów jest zapewnienie optymalnego rozwoju społeczno-gospodarczego oraz stworzenie możliwie jak najlepszych warunków życia jej mieszkańcom. Instrumentem kształtowania polityki przestrzennej gminy, przy uwzględnieniu uwarunkowań wynikłych z ochrony dziedzictwa materialnego jest – wobec braku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Byczyna. Niniejszy program z założenia zgodny jest również z dokumentem o charakterze ogólnopolskim

skim, takim jak, opracowane w 2005 r. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013.

III. Charakterystyka oraz ocena stanu środowiska kulturowego Gminy Byczyna

Gmina Byczyna położona jest w północno-wschodniej części województwa opolskiego, w powiecie kluczborskim i stanowi północną granicę województwa opolskiego. Pod względem geograficznym znajduje się ona na północno-zachodnim krańcu Wyżyny Śląskiej. Administracyjnie jest jedną z czterech gmin powiatu kluczborskiego. W skład Gminy Byczyna wchodzi 23 sołectwa i miasto Byczyna. Gmina sąsiaduje z: od płd. z miastem i gminą Kluczbork, od płd. – zach. z miastem i gminą Wołczyn, od płn. – zach. z gminą Trzcinica, od płn. z gminami Łęka Opatowska, Bolesławiec i Łubnice, a od wsch. z gminą Gorzów Śląski. Na terenie Gminy Byczyna znajduje się 16 dróg powiatowych i 23 drogi gminne. Przez gminę przebiega również droga krajowa nr 11 (relacji Kołobrzeg – Bytom) oraz droga wojewódzka nr 487 relacji Byczyna – Gorzów Śląski – Olesno. Przez gminę przebiega też linia kolejowa nr 272 relacji Kluczbork – Poznań.

Gmina zajmuje obszar 186 km², w tym: użytki rolne zajmują 140,39 km², a lasy i zadrzewienia – 21,82 km². Gmina ma charakter miejsko-wiejski, a podstawową funkcją gospodarczą jest rolnictwo. Ze względu na bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego oraz warunki przyrodnicze zaczyna rozwijać się agroturystyka.

Stolicą gminy jest miasto Byczyna będące ośrodkiem administracyjnym a także centrum gospodarczym i kulturalnym. Tu koncentruje się działalność produkcyjna, handlowo-usługowa oraz lokalne życie społeczne. Miejscowość zlokalizowana jest na trasie Kołobrzeg – Bytom, ok. 15 km na pn. od Kluczborka.

Byczyna jest miastem o średniowiecznym rodowodzie. Miastem zarządza Burmistrz Miasta i Gminy Byczyna oraz Rada Miejska. Miasto zajmuje powierzchnię 6,8 km² i położone jest (rynek) na wysokości 197 m n.p.m. Liczba mieszkańców miasta na początku 2008 r. wynosiła około 3.900. Miasto, podobnie jak i cała gmina, boryka się z wieloma problemami związanymi ze strefą społeczną. Poważnym problemem jest też bezrobocie (stopa bezrobocia w gminie w 2006 wynosiła około 17,40 %) oraz migracje (w 2006-2007 w mieście procent osób, które zdecydowało się wyjechać wyniósł około 1,9%, w gminie – około 1,3%). Niezadowalający jest stan zasobów mieszkaniowych, opieki zdrowotnej i placówek oświatowych. Mimo wielu trudności, podległe miastu placówki oświatowe starają się rozpowszechniać wiedzę wśród mieszkańców uzmysławiając im m.in. wartość dziedzictwa kulturowego Byczyny. Szczególne istotne są działania edukacyjne wśród młodzieży szkolnej. W mieście funkcjonuje Publiczna Szkoła Podstawowa im. Jana Zamojskiego w Byczynie z siedzibą przy ul. Poznańskiej 6 (filia w Polanowicach) oraz Zespół Szkół Gimnazjalnych, Licealnych i Zawodowych w Byczynie mieszczący się w budynku przy ul. Borkowskiej 3. Szkoły te na zajęciach lekcyjnych i pozalekcyjnych uwzględniają program edukacyjny związany z poszerzaniem wiedzy nt. historii miasta. Poznaniu dziejów Byczyny służą przede wszystkim: program edukacyjny „Kuznia przedsiębiorczości”, konkursy, wystawy i festyny. Historia Byczyny jak również najbliższej okolicy omawiana jest także na zajęciach lekcyjnych w pozostałych szkołach gminy: Publicznej Szkole Podstawowej w Biskupicach, Publicznej Szkole Podstawowej w Roszkowicach (filia w Nasalach) oraz Publicznej Szkole Podstawowej im. Bohaterów Powstań Śląskich w Kostowie.

Zapleczem społecznym działalności edukacyjnej i promocyjnej będzie powołane wkrótce Stowarzyszenie Miłośników Byczyny, skupiające ludzi, którzy chcą działać społecznie na rzecz miasta.

Dziedzictwo kulturowe gminy posiada niejednorodny charakter zdeterminowany typem jednostki osadniczej – wsią (23 wsie sołeckie) i wiąże się z gospodarką rolną. Większość wsi posiada średniowieczną metrykę. Na XII w. datowane są trzy miejscowości (Gołkowice, Sierosławice i Wojśławice), na XIII w. – sześć (Gostaw, Jakubowice, Kostów, Polanowice, Proślice i Roszkowice), a na XIV w. – pięć (Biskupice, Borek, Dobiercice, Jaśkowice i Nasale). XV-wieczną metrykę mają natomiast trzy miejscowości (Ciecierzyn, Miechowa i Pszczonki), a XVI-wieczną – dwie (Janówka i Sarnów). Pozostałością po kolonizacji fryderycjańskiej w 2 poł. XVIII w. są trzy ostatnie miejscowości: Brzózki, Chudoba i Pogorzalka.

Zabudowę poszczególnych wsi tworzą w przeważającej mierze zabudowania gospodarstw rolnych. Wiejskim budynkom mieszkalnym towarzyszą obiekty gospodarcze związane z produkcją rolną i przetwórstwem rolno-spożywczym (np. młyny, wiatraki, kuźnie itp.). W gminie zachowało się

sześć tego typu obiektów: pięć kuźni zlokalizowanych w Byczynie (XIX/XX w., wpisana do rejestru), Kostowie (1901 r.), Miechowej (XIX w.), Paruszowicach (lata 20. XX w.) i Sierosławicach (1 ćw. XX w.) oraz zespół młyna w Byczynie (pocz. XX w.). Charakterystyczne są również gorzelnie usytuowane w zespołach folwarcznych w Gołkowicach (4 ćw. XIX w.), Gosławiu (2 poł. XIX w., i 2 poł. XX w.), Kochłowicach (koniec XIX w. i 1. poł. XX w.), Kostowie (1901 r.), Paruszowicach (XIX/XX w.) i Proślicach (XIX w.).

Okazale prezentują się również budynki stacji kolejowej w Byczynie, Biskupicach i Kostowie. Obiekty te zbudowane zostały w stylu typowym dla ceglanej architektury dworców kolejowych końca XIX w. z użyciem form Rundbogenstilu przemysłowego.

Cennymi zabytkami architektury wiejskiej są również spichlerze. Te najcenniejsze pochodzące z XIX w. znajdują się w Byczynie, Proślicach, Kochłowicach, Kostowie i Miechowej. Dopelnieniem wiejskiego krajobrazu są oczywiście liczne budynki mieszkalno-gospodarcze. Większość z nich pochodzi z przełomu XIX i XX w. i 1. poł. XX w. Wpisane trwale w krajobraz wsi, pełnią niezmiennie swoją pierwotną funkcję świadcząc o tradycji miejsca i lokalnym kolorycie.

Integralnym elementem wiejskiego pejzażu są zespoły rezydencjonalno-folwarczne i folwarczne. Z dawnych rezydencji zachowały się: zabudowania folwarczne w: Borku, Biskupicach, Ciecierzynie, Dobiercicach, Gołkowicach, Kochłowicach, Kostowie, Miechowej, Nasalach, Paruszowicach, Proślicach, Pszczonkach, Roszkowicach, Sarnowie i Sierosławicach, pałace w: Polanowicach, Roszkowicach (wpisany do rejestru), dwory w Biskupicach, Dobiercicach, Gosławiu, Miechowej, Nasalach, Paruszowicach, Pszczonkach, Sarnowie oraz zespoły pałacowo-parkowe w Kochłowicach, Kostowie, Proślicach i Gołkowicach. Ten ostatni, pochodzący z XVIII w. jest najcenniejszym tego typu obiektem zabytkowym gminy. W 1956 r. został też wpisany do rejestru zabytków województwa opolskiego.

Ważnymi zabytkami są również parki podworskie zachowane w: Biskupicach, Ciecierzynie, Dobiercicach, Gołkowicach, Gosławiu, Jakubowicach, Kochłowicach, Kostowie, Miechowej, Nasalach, Paruszowicach, Polanowicach, Proślicach, Pszczonkach, Roszkowicach i Sarnowie z których 12 jest już prawnie chronionych. Wpisany do rejestru zabytków województwa opolskiego jest również pochodzący z poł. XIX w. park miejski w Byczynie.

Najcenniejszymi zabytkami w gminie są oczywiście obiekty sakralne, które trwale wpisane w krajobraz wsi, pełnią niezmiennie swoją pierwotną funkcję świadcząc o tradycji miejsca i lokalnym kolorycie. Na terenie gminy znajduje się 16 kościołów (Biskupice, Byczyna – 2 kościoły, Ciecierzyn, Dobiercice, Gołkowice, Jakubowice, Kostów, Miechowa, Nasale – 2 kościoły, Polanowice, Proślice, Roszkowice – 2 kościoły, Wojsławicach), z których sześć, to kościółki drewniane położone w Biskupicach, Gołkowicach, Jakubowicach, Miechowej, Nasalach i Proślicach. Dziesięć kościołów jest objętych ochroną prawną, w tym wszystkie drewniane.

Najstarszą świątynią gminy jest XIV-wieczny kościół pw. św. Mikołaja w Byczynie (należący do Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Wołczynie). Na XVI w. datowane są kościoły znajdujące się w Jakubowicach, Miechowej i Proślicach, a na XVII w. drewniany kościół pw. św. Jana Chrzyciela w Biskupicach. Pozostałe świątynie pochodzą z XVIII w. (Byczyna kościół św. Trójcy, Gołkowice), XIX w. (Roszkowice, Wojsławice) i początków XX w. (Ciecierzyn, Dobiercice, Kostów, Nasale, Polanowice, Sarnów). W gminie znajdują się również trzy kapliczki w Biskupicach (kaplica pogrzebowa), Byczynie (XIV-wieczna, cmentarna pw. św. Jadwigi, wpisana do rejestru), XV-wieczna Paruszowicach, należąca do Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Wołczynie (wpisana do rejestru) oraz katolicka w Józefówce.

Na terenie gminy zachowało się również 22 cennych, zabytkowych cmentarzy. Najstarszy z nich, założony został w XIV w. przy kaplicy pw. św. Jadwigi w Byczynie. W połowie XVIII w. teren cmentarza powiększono i grzebano na nim zarówno ewangelików jak i katolików (w 1758 r. rozgraniczono). Najstarszy istniejący nagrobek pochodzi z 1902 r. (pastora Hermanna Koellinga 1841-1902, wpisany do rejestru). Wśród kilkudziesięciu zachowanych nagrobków jest wiele przykładów sztuki sepulkralnej. Cennymi zabytkami są również cmentarze: żydowski założony w 1865 r. w Biskupicach (wpisany do rejestru zabytków), katolicki założony ok. 1800 r. w Biskupicach (najstarszy nagrobek z 1880 r., 76 nagrobków i 17 płyt z 1 poł. XX w.), ewangelicki założony w XVIII w. w Paruszowicach (najstarszy nagrobek z 1886 r.) oraz katolicki (dawniej ewangelicki) założony w 1861 r. w Polanowicach (najstarszy nagrobek z 1883 r., 30 nagrobków z 1 poł. XX w.). Do rejestru zabytków województwa opolskiego wpisano również nagrobek pierwszego powojennego burmistrza

Byczyny Franciszka Mikołaja Lazara (1881-1969) znajdujący się na cmentarzu katolickim w Byczynie oraz zbiorową mogiłę powstańców śląskich z 1921 r. znajdującą się na cmentarzu w Kostowie.

Większość obiektów sakralnych gminy znajduje się w dobrym stanie technicznym, są użytkowane zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem i poddawane systematycznym pracom konserwatorskim. Najpilniejszych prac wymaga kościół w Nasalach, należący do Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Kluczborku.

Byczyna

Nazwa miasta zaliczana jest do nazw kulturowych i wywodzi się od staropolskiego wyrazu byczyna, którym określano miejsce hodowli lub wypasu byków. Możliwe, że nazwa ta oznaczała również mięso z byka. Pierwszy znany zapis nazwy miasta Byscina pochodzi z 1228 r. W 1283 r. funkcjonował zapis Bitsina, w 1284 r. – Bichina, w 1294 r. – Bytschin. Ok. 1300 r. nazwę miasta zapisano również jako Pyczin, Pitczyna. W 1313 r. używano zapisu Bychzyna, w 1323 r. – Biczina, a w 1342 r. – Byczina. Od 1400 r. używano już niemieckiej nazwy Pitschen, a odnotowano ją po raz pierwszy w dokumencie handlowym ksiąząt Ludwika II i Henryka IX z 31 maja 1400 r.

Miasto ma wczesnośredniowieczny rodowód i powstało w miejscu dawnego osadnictwa udokumentowanego badaniami archeologicznymi. Odkryto tu m.in. dwa cmentarzyska szkieletowe płaskie: jedno w południowo-zachodniej części miasta, datowane na X-XI w., a drugie – w odległości około 10 m na południe od kościoła św. Mikołaja, datowane na XII-XIII w. Najprawdopodobniej w połowie XIII w. w Byczynie istniał zamek wzmiankowany w nieistniejącym już dokumencie z 1250 r. Byczyński zamek wzmiankowano również w 1323 r., wymieniając go obok zamków w Kluczborku, Gorzowie i Wołczyńie.

Byczyna jest jednym z trzech najstarszych miast ziemi kluczborskiej. Jej geneza wobec braku źródeł jest jednak dość enigmatyczna. Istnieje kilka hipotez dotyczących powstania miasta. Według pierwszej, lokacja miała miejsce w latach 20. lub 30. XIII w., za panowania księcia Henryka I Brodatego (†1238). Według innej, Byczynę lokowano na tzw. prawie średzkim opartym na prawie magdeburskim między 1250 a 1300 r.

Pierwsza wzmianka na temat Byczyny pochodzi z dokumentu ks. wrocławskiego Henryka I Brodatego wystawionego 1228 r., a dotyczący kościoła w Zarzysku koło Olesna. Kolejne wzmianki pochodzą z 1268 r., gdzie jest mowa o tym, że dzieli ją od okręgu namysłowskiego Przesieka, czyli prastara puszcza śląska biegnąca od Gór Sowich łukiem wzdłuż prawego brzegu Nysy Kłodzkiej do okolic Namysłowa i Byczyny. Z 1283 r. pochodzi spis mieszczan byczyńskich, co jest świadectwem istnienia w tym czasie miasta. W księdze uposażenia biskupstwa wrocławskiego z ok. 1300 r. wymieniony jest już wójt Byczyny, a do kościoła w Byczynie – należącego do dystryktu wołczyńskiego – należały następujące miejscowości: Roskindorf (Roszkowice), Gothardi villa, Conradi villa, Talkenberg, Jakubowice (Jacobi villa), Kostów (Costaw), Gosław (Cosilwicz), Polanowice (Polanowicz), nowa plantacja w Gerhardi villa (?) oraz Proślice (Brosznitz).

Początkowo Byczyna leżała w granicach księstwa wrocławskiego. Ok. 1290 r. jej władcą był potężny książę głogowski Henryk III (†1309), a po podziale ziem między jego spadkobierców w 1312 r. przeszła pod panowanie księcia Konrada I z Oleśnicy (†1366) i dzieliła losy głogowsko-oleśnickiej linii Piastów. W 1322 r. w wyniku wojny Byczyna znalazła się w granicach księstwa brzeskiego. W latach 30. XIV w. książęta legniccy otrzymali Byczynę jako lenno od Jana Luksemburskiego. W latach 1341-1348 miasto było we władaniu króla polskiego Kazimierza Wielkiego

W 1370 r. miasto wykupił książę brzeski Ludwik I (†1398), który zapisał się w dziejach przede wszystkim jako fundator kościołów, mecenas kultury i protektor uczonych. Z dworem księcia (i kapitułą kolegiacką w Brzegu) związany był m.in. Piotr z Byczyny, który uchodzi za autora Kroniki ksiąząt polskich. Pod koniec XIV w. miasto otoczono murami. Najstarszy herb Byczyny znamy z pieczęci z 1415 r. Przedstawia ona mur z trzema blankami i dwoma wieżami obronnymi. W tym czasie miasto należało do księcia brzeskiego Ludwika II, który w 1434 r. zastawił je dla księcia opolskiego. W 1536 r. Fryderykowi II brzeskiemu udało się ponownie odkupić Byczynę i od tej pory miasto pozostawało w posiadaniu ksiąząt brzeskich aż do wygaśnięcia dynastii. 21 listopada 1675 r. po śmierci Jerzego Wilhelma, ostatniego Piasta brzeskiego, Byczyna znalazła się w granicach monarchii habsburskiej, a w 1742 r. – Prus.

Miasto nawiedzały kataklizmy często spowodowane najazdami wrogich wojsk. Najgroźniejsze pożary, w czasie których drewniana zabudowa miejska niemal zupełnie spłonęła, miały miejsce w latach: 1407, 1431 (wojny husyckie), 1441, 1471, 1474, 1512 i 1563. Najważniejszą bitwą, która

rozslawiła miasto, była tzw. „wojna bycka” w 1588 r. Rozegrała się ona pomiędzy hetmanem wielkim koronnym i kanclerzem Janem Zamoyskim a pretendentem do korony polskiej arcyksięciem austriackim Maksymilianem Habsburgiem. Ten ostatni zamknął się w Byczynie, gdzie oczekiwał na posiłki. Sytuację wykorzystał Zamoyski, którego wojska obległy miasto. Decydującą walkę stoczono 24 stycznia 1588 r. pod Byczyną. Arcyksiążę Maksymilian poniósł klęskę, a Byczynę spalono i plądrowano. Ofiary bitwy pogrzebano na tzw. Górze Krzyżowej (na wschód od miasta), gdzie w 1879 r. katolicka gmina kościelna kazała wznieść krzyż z piaskowca, który 18 grudnia 1921 r. zniszczyła wichura.

W czasie wojny 30. letniej (1618-1648) w Byczynie kwaterowały wojska, plądrowano miasto i nakładano wysokie kontrybucje. Po wojnie, w 1655 r. spłonęło prawie całe miasto z ratuszem, kościołem i szkołą. Niewiele domów ocalało. Pomocy przy odbudowie udzieliła rada miejska i książe brzeski, pewne dotacje uzyskano też w czasie kwesty na pogorzalców.

W tym czasie bardzo dobrze funkcjonowała ewangelicka Szkoła Miejska w Byczynie, którą w latach 1657-1661 kierował sławny w regionie Jan Herbinius. Szkoła podlegała Radzie Miejskiej i Kościołowi. W dobie kontrreformacji, pod koniec XVII w., po przejęciu jej przez katolików, szkoła podupadła. Nie podniosła się również w okresie pruskim. Przyłączenie Byczyny do państwa pruskiego niosło za sobą zmiany organizacyjne. Administracyjnie Byczyna weszła w skład Kamery Wrocławskiej (z siedzibą we Wrocławiu) i powiatu kluczborskiego (z siedzibą starosty w Kluczborku). Zniesiono, istniejący za Habsburgów, samorząd. Do 1745 r. burmistrzem był Adam Leopold Wyrwich, a od tego samego roku miastem zaczęło kierować 6-osobowe kolegium, w skład którego wchodził: burmistrz, zastępca burmistrza, sekretarz, senator oraz dwóch członków rady. Do szkół i urzędów zaczęto wprowadzać jako obowiązkowy język niemiecki.

13 lipca 1757 r. miasto strawił najgroźniejszy w dziejach Byczyny pożar. Spłonęła wówczas część ratusza (wraz z przechowywanym tam archiwum), kościół katolicki, browar, waga miejska, dwie szkoły – katolicka i ewangelicka. Architektura odbudowanej po tamtym kataklizmie Byczyny zachowała się w dużej mierze po dzień dzisiejszy.

XIX w. przyniósł wiele zmian. Przede wszystkim Byczyna stała się miastem przygranicznym. Na przebiegającej kilka kilometrów poza miastem rzece Prośnie 26 maja 1818 r. wytyczono granicę pomiędzy Prusami a Królestwem Polskim. W 1815 r. przeprowadzono reformę administracyjną państwa pruskiego. Prusy podzielono na 10 prowincji. Byczyna weszła w skład prowincji śląskiej (ze stolicą we Wrocławiu) i powiatu kluczborskiego. W 1820 r. powiat kluczborski wraz z Byczyną przyłączono do rejencji opolskiej. Łącznie w rejencji tej było 16 powiatów, a jej powierzchnia wynosiła 13,2 tys. km².

W XIX stuleciu w mieście m.in. wybrukowano ulice i chodniki, pobudowano bite drogi, rozpoczęto budowę linii kolejowej i telefonicznych oraz wprowadzono elektryfikację. Rozwój miasta poważnie zahamowała I wojna światowa (1914-1918). Po jej zakończeniu i plebiscycie przeprowadzonym 20 marca 1921 r. miejscowość znalazła się w granicach Niemiec i stan taki trwał do stycznia 1945 r., kiedy to po zimowej ofensywie Armii Czerwonej Byczyna stała się miastem polskim. Do połowy 1950 r. Byczyna administracyjnie należała do województwa śląsko-dąbrowskiego ze stolicą w Katowicach, a od 1 lipca 1950 r. weszła w skład utworzonego województwa opolskiego.

Najcenniejsze zabytki Byczyny:

Mury obronne z basztami: Polską, Niemiecką i Piaskową

Układ urbanistyczny Byczyny jest charakterystyczny dla średniowiecznego założenia miejskiego, z centralnie ulokowanym prostokątnym rynkiem i ratuszem pośrodku niego. Główna oś komunikacyjna przebiega w układzie wrzecionowatym na osi wschód – zachód. Byczyna zachowała pierwotny pierścień murów obronnych z XIV – XV w. i trzech baszt, zwanych: Polska (pierwotnie z pinaklami i attyką oraz czworobocznym hełmem niższym niż obecnie), Niemiecka (obecnie z niższym ściętym zadaszaniem; dach metalowy o niskim nachyleniu połąci nie odpowiada wyglądowi pierwotnemu) i Piaskowa (wzniesiona na planie zbliżonym do kwadratu, nie posiada hełmu dachowego). Baszta Polska zamyka miasto od wschodu, Niemiecka od zachodu, Piaskowa od południa. Baszty Polska i Niemiecka flankują wejścia do miasta na przebiegu dawnego szlaku handlowego. Otoczenie zewnętrzne pasa murów jest zróżnicowane. Od północy ma ono najbardziej atrakcyjną formę, w postaci niewielkiego parku z aleją obsadzona brzoza. Jego wschodnia część przechodzi w pozo-

stałości tzw. „fosy”. Jest to jednak założenie wtórne, gdyż miasto otoczone było w średniowieczu tylko jednym pierścieniem muru i nie posiadało dodatkowych umocnień w postaci klasycznej fosy. Po północnej stronie miasta rozciągały się moczary. Obecna „fosa” jest tworem późniejszym i powstała prawdopodobnie na początku XX w.

Długość murów wynosi 912,5 m. Obiegają one miasto owalnie, linią zbliżoną do elipsy. Przęciana wysokość murów po stronie zewnętrznej miasta wynosi ok. 5,5 – 6 m, grubość 135 – 170 cm. Mury w północnym biegu posiadają 3 późniejsze przeprucia umożliwiające komunikację, z których jedno jest ogólnie dostępne i używane. Ponadto w biegu południowym murów znajdują się dwie niedostępne furtki prowadzące do prywatnych posesji. Część oskarpowania murów po zewnętrznej ich stronie, jest w sposób widoczny dostawiona w okresie późniejszym. Przybudówki wzdłuż murów jako jednej ze ścian nośnych oraz budynki dostawione do murów, występują zaledwie w kilku przypadkach: w zachodnim biegu murów budynki mieszkalne dostawione są do nich po stronie zewnętrznej (z wejściem od ul. Parkowej); jeden budynek w biegu południowym (między Basztą Niemiecką a ul. Wąską); XIX w. spichlerz po stronie zewnętrznej; niewielkie budynki gospodarcze na posesjach między Basztą Piaskową a Polską; oraz budynki mieszkalne przy północnym wlocie ul. Zamoyskiego. Mury poddano gruntownej restauracji w latach 60. XX w., podczas której nie ustrzeżono się błędów. Obecnie Urząd Miejski w Byczynie przygotowuje projekt rewitalizacji murów.

Baszty wzniesione z cegły gotyckiej o wymiarach 26 x 13 x 10 w układzie jednowozówkowym (zwanym też gotyckim, lub polskim). Część główek wypalona jako zendrówki, tworzy ornament kowadełkowy. Fundamenty z kamieni polnych. W ścianach otwory maculcowe.

Zabudowa rynku

Byczyński rynek reprezentuje, często stosowany przy lokacjach średniowiecznych, typ prostokątnego placu z zabudowaną częścią centralną, ograniczonego czterema przecinającymi się pod kątem prostym ulicami. Początkowo był głównym miejscem handlu, następnie również sprawowania władzy w mieście i wymierzania sprawiedliwości. Plac przylegający narożnikowo do rynku (od północnego wschodu) zajmuje dawny kościół parafialny, co również jest często spotykane w miastach lokowanych na prawie niemieckim.

Pierwsza zabudowa rynku była zapewne drewniana – tak jak w innych XIII-wiecznych miastach. Na środku stał dom handlowy z wagą miejską, być może od początku służący również celom administracyjnym. Obudowany był przez drewniane kramy i budy kupieckie. Od zachodu mogły znajdować się ławy chlebowe, szewskie, sukiennicze itd. Obok ratusza stał być może pręgierz. Jatki mieściły się na osobnym placu przy dzisiejszej ul. Wiejskiej (dawna Fleischergasse, czyli Rzeźnicza), przecinającej południową pierzeję rynku.

Plac rynkowy od początku otoczony był pierzejami o zwartej zabudowie, składającej się głównie z 2, 3-osiowych i 2, 3-kondygnacyjnych szczytowych domów, jeszcze przez długi czas budowanych w nietrwalej, drewnianej konstrukcji. Dłuższe pierzeje, północna i południowa, na połowę dzielą wąskie uliczki: Łączności i Wiejska. Z czasem zaczęto łączyć działki, budując na nich szersze kalenicowe domy.

Kamienice mają wysokość trzech kondygnacji, jedynie zachodni dom przywieżowy jest cztero-kondygnacyjny. Fasady kamienic przylegających do ścian wieży zwieńczone są barokowymi trójkątnymi szczytami o wolutowych spływach. Kamienice przykryte są dachem mansardowym, dwuspadowym (domy szczytowe), nad kamienicą północno-zachodnią jest dach naczółkowy. Wszystkie dachy pokryte są dachówką ceramiczną (karpiówką).

Ratusz

Można przypuszczać, że pierwszy ratusz powstał po lokacji miasta, jeszcze w XIII lub na początku XIV w., prawdopodobnie w konstrukcji drewnianej. Murowany ratusz zbudowano pod koniec XV lub na początku XVI w. – nie jest znana jego forma (z pewnością posiadał wieżę), natomiast jego relikty zachowały się w murach dzisiejszego budynku. Później zastąpiono je siedmioma murowanymi domami, które z ratuszem utworzyły blok śródrynkowy. W 1655 r., po wojnie 30-letniej, spłonęło prawie całe miasto wraz z ratuszem. W wyniku pożarów w 1719 i 1757 r. ratusz został zniszczony. Pożar, który wybuchł w przyrynkowej restauracji Sebastiana Głodka 1 listopada 1719 r., strawił prawie cały odbudowany ratusz z przyległymi kamieniczkami oraz 21 domów przyrynkowych. Do odbudowy ratusza przystąpiono w 1719 r., a w pracach brał udział M. Adamus Quasius z Wrocławia. Odbudowy z wykorzystaniem gotyckich pozostałości podjął się w 1766 r. architekt i opolski inspektor budowlany Jan Marcin Pohlmann, znany z realizacji w na Śląsku Opolskim. Barokowy ra-

tusz ma formę wielokrotnie spotykaną na Śląsku. Jest to prostokątny budynek z kwadratową wieżą od zachodu. Przylegają do niego kamienice: trzy od południa, jedna dostawiona jest do wieży od zachodu dwie zaś od północy. Mury obwodowe w kilku miejscach wzmocnione są szkarpami.

Trzykondygnacyjny, podpiwniczony ratusz przykryty jest dwuspadowym dachem główne wejście prowadzi od wschodu, po lustrzanych dwubiegowych schodach. Nad nim umieszczono kartusz z orłem pruskim i herbem miasta, poniżej inskrypcyjna tablica pamiątkowa ufundowana przez Adama Quasiusa (1673-1736), pastora w kościele św. Bernardyna i proboszcza parafii p.w. św. Ducha we Wrocławiu, który pochodził z Byczyny i był synem tutejszego tkacza, Jana Kwasa. W wieńczącym elewację naczółku, w tondzie, herb Byczyny, pod nim kartusz z datą 1889. W północnej elewacji zachował się renesansowy portal półokrągło zamkniętego otworu drzwiowego, prowadzącego do sklepionej kolebkowo piwnicy ratusza (obecnie mieści się w niej lokal gastronomiczny).

Wieża zegarowa w przyziemiu posiada jeszcze kamienne mury gotyckie, w górnej części wymurowana jest z cegły; na planie kwadratu, wyżej o ściętych narożnikach. Na każdej z elewacji, wykonanych w stylu klasycystycznym, znajduje się okrągła tarcza zegara. Wieża przykryta jest hełmem pobitym blachą, zwieńczonym chorągiewką.

W dekoracji barokowo-klasycystycznych elewacji samego ratusza, jak i otaczających go kamienic zastosowano pilastry i półkolumny oddzielające osie okienne i profilowane obramienia okien.

W 1889 r. przeprowadzono remont ratusza. W XIX w. w przyziemiu znajdował się Królewski Sąd Okręgowy, na piętrze sala posiedzeń oraz sala i pokój obrad Sądu Ławniczego. Najprawdopodobniej w gmachu ratusza w Byczynie przed 1939 r. utworzono więzienie sądowe (Gerichtsgefängnis), które przeznaczone było (osiem miejsc) dla mężczyzn z okręgu sądu obwodowego B z krótkimi karami aresztu i więzienia. Zlikwidowano je 4 kwietnia 1944 r.

Pod koniec II wojny światowej ratusz został prawie w całości spalony, odbudowano go w latach 1957-1961 przy udziale Przedsiębiorstw: Wykonawstwo Robót Konserwatorskich oraz Pracowni Konserwacji Zabytków. Odbudowano wówczas mury obwodowe ratusza i kamienic, górną część wieży, zrezygnowano z części podziałów wewnętrznych na rzecz większej powierzchni użytkowej, odbudowano sklepienia piwnic, założono nowe stropy i konstrukcję dachu.

Obecnie byczyński ratusz, zgodnie ze swą pierwotną funkcją, pełni funkcje administracyjno-usługowe. Urząd Miasta zajmuje większą część przyziemia oraz wyższe kondygnacje. Na parterze, w największym pomieszczeniu jest sala ślubów, północno-zachodni narożnik zajmuje apteka, obok, od wschodu, znajduje się agencja banku.

Kościół ewangelicki p.w. św. Mikołaja

Dawny kościół rzymsko – katolicki p.w. św. Mikołaja (obecnie kościół ewangelicki) – pierwotnie być może w konstrukcji drewnianej – najprawdopodobniej wybudowano niedługo po lokacji miasta. Kościół po raz pierwszy wzmiankowany w źródłach w 1283 r. Budowniczym ówczesnego kościoła był najprawdopodobniej mistrz pochodzący z Frankonii lub Turynii. Pod koniec XIV w. wzniesiono nową, murowaną świątynię. W 1430 r. została ona splądrowana przez husytów.

W dobie reformacji, w 1544 r. świątynia została przejęta przez protestantów (z krótką przerwą w latach 1694-1707, kiedy to powróciła w ręce katolików). W 1790-1791 kościół został odnowiony przy współudziale cieśli Jerzego Kanusa z Jaśkowic i murarza Jakischa z Namysłowa. W latach 1886-1888, za czasów pastora H. Koellinga, miała miejsce jego gruntowna renowacja i regotycyzacja. Pracami kierował murarz i cieśla Otto Hempel.

Po II wojnie światowej większość ewangelików musiała opuścić Byczynę, a kościół jako filialny został przyłączony do parafii ewangelicko-augsburskiej w Wołczynie.

Od początku teren wokół kościoła służył celom grzebalnym, cmentarz zniwelowano w 1750 r. ze względu na zagrożenia epidemiologiczne spowodowane niedawnymi pożarami i złą sytuacją sanitarną w mieście. Nową nekropolię założono na zachód od Byczyny, przy kościele p.w. św. Jadwigi.

Gotycki kościół p.w. św. Mikołaja jest orientowany, w układzie bazylikowym, oszkarpowany. Składa się z trójnawowego korpusu i prosto zamkniętego prezbiterium, które szerokością odpowiada nawie głównej. Do prezbiterium od północy przylega piętrowa zakrystia, od południa kruchta; do korpusu nawowego od północy dostawiona jest druga kruchta, a od południa znajduje się kaplica p.w. św. Jadwigi. Do zachodniej ściany szczytowej dostawiona jest wieża na planie kwadratu, do której od południa przylega nadwieszona wieżyczka schodowa.

Kościół wymurowano z cegły, w przyziemiu z użyciem kamienia (w ścianach naw bocznych, wieży, kaplicy p.w. św. Jadwigi i kruchty północnej). Korpus i prezbiterium przykrywa dwuspadowy

dach z oknami połaciowymi (po dwa w prezbiterium i nawie). Na styku prezbiterium i korpusu nawowego jest murowana wieżyczka na sygnaturkę. Wszystkie dachy – z wyjątkiem wieży, gdzie zastosowano blachę miedzianą – kryte są dachówką ceramiczną (karpiówką). Główne wejście prowadzi przez kamienny ostrołukowy portal w przyziemiu wieży. Wieża jest 4-kondygnacyjna, biforia w górnej, oddzielonej gzymsem części, są neogotyckie, wyżej ślady po zamurowanych pierwotnych otworach okiennych. W południową ścianę prezbiterium wmurowana kamienna tabliczka z literami A M i J M oraz datą 1709. W wysokich, rozglifionych, ostrołukowych oknach są witraże.

Nawa główna otwarta jest na prezbiterium ostrołukową arkadą tęczy, od naw bocznych oddziela ją profilowane, ostrołukowe arkadowanie. W zachodniej części nawy jest murowany chór, pod nim wstawiona drewniana empora.

Trójprzęsłowy korpus nawowy, prezbiterium (również trójprzęsłowe) i obie kruchty przykrywają sklepienia krzyżowo-żebrowe. Nad kaplicą i sąsiadującym z nią wschodnim przęsłem nawy południowej jest sklepienie siedmiopolowe, zaś w przyziemiu zakrystii i wieży kolebkowe.

Wnętrze, z wyjątkiem części detali architektonicznych, jest tynkowane i malowane, sklepienie prezbiterium dodatkowo pokryte polichromią. Nawa główna otwarta jest na boczne wysokimi ostrołukowymi arkadami. Żebra sklepienne w prezbiterium i nawie głównej oparte są na konsolach w formie masek.

Cennym niegdyś wyposażeniem kościoła ewangelickiego w Byczynie (dziś jest ono rozproszone po muzeach we Wrocławiu i Bytomiu) była grupa trzech rzeźb – Najświętszej Marii Panny, św. Małgorzaty i św. Mikołaja. Stanowiły one wypełnienie części środkowej dużego tryptyku. Autorem tych dzieł, powstałych prawdopodobnie w XV w., był wrocławski mistrz Jakub Beinhart.

Na jednolity neogotycki wystrój składają się m.in. siedziska i stalle w prezbiterium, empora, ławki, ołtarz główny, ambona oraz kamienna chrzcielnica. Prezbiterium, w części ołtarzowej, wydzielonej drewnianą balustradą, otoczone jest z trzech stron siedziskami o wysokim, zdobionym motywami maswerku zaplecku, na którym namalowane są portrety kolejnych pastorów byczyńskiego kościoła. Bliżej nawy, po obu stronach prezbiterium, znajdują się dwurzędowe stalle z baldachimem, o bogatej dekoracji snycerskiej. Bardzo dekoracyjnie opracowany jest ołtarz w formie tryptyku, ambona z baldachimem umieszczona pod ścianą tęczową oraz prospekt organowy.

Większość elementów wystroju i wyposażenie kościoła powstało w związku z jego regotycyzacją w latach 80. XIX w. Do wyjątków należą cenne drewniany gotycki krucyfiks z 2. połowy XV w., znajdujący się w prezbiterium, na ścianie północnej, oraz nowożytny obraz wotywny Albrechta Opali (†1566), pastora byczyńskiego, ze sceną Chrztu w Jordanie i ujętą w typowy dla przedstawień epitafijnych sposób rodziną zmarłego umieszczony jest na północnej ścianie prezbiterium. Obraz powstał poza środowiskiem lokalnym i nawiązuje do dzieł tzw. romanistów niderlandzkich. Przypomina niezachowane epitafium burmistrza legnickiego Starosa z około 1563 r., a także obrazy jednego z czołowych ówczesnych twórców wrocławskich – Tobiasza Fendta. Pozostałe przedstawienia to barokowe Zmartwychwstanie z XVII/XVIII w. (wschodnia ściana nawy północnej) oraz Ukrzyżowanie (wschodnia ściana nawy południowej) w regencyjnej ramie z kartuszem herbowym. Z nowożytnego wyposażenia zachowało się drewniane siedzisko z wyciętymi inicjałami i datami (najwcześniejsza 1712).

Pod kościołem znajdują się krypty grobowe: księcia Maksymiliana von Württemberga (zginął w 1709 r. w niewoli rosyjskiej po przegranej bitwie pod Połtawą, nad jego grobem znajduje się tablica pamiątkowa, ufundowana przez szwedzkich oficerów), rodziny Frankenbergów, miejscowego pastora: Opolliusa i rektora Miejskiej Szkoły w Byczynie Jana Kośnego.

Po wojnie przeprowadzono remont dachu (1962), murów obwodowych (uzupełnienie ceglanych ubytków, 1993) i pokrycia dachowego (2003).

Kościół wymaga pilnych prac konserwatorskich. Mury obwodowe, zwłaszcza od strony południowej, są silnie zawilgocone i zaatakowane przez drobnoustroje, co stanowi duże zagrożenie również dla zabytkowego wyposażenia, w większości wykonanego z drewna.

Kaplica p.w. św. Jadwigi i cmentarz komunalny

Gotycką kaplicę p.w. św. Jadwigi wzniesiono w XIV w. Stanowiła ona miejsce kultu dla mieszkańców okolicznych wsi (kaplica usytuowana była na gruntach powstałej pod koniec XIII w. wsi Polanowice). Pierwsze wzmianki pochodzą z 1383 r., kiedy to książę brzeski Ludwik I († 1398 r.) oddał ją pod zwierzchnictwo miasta. Najprawdopodobniej fundatorem kaplicy p.w. św. Jadwigi w Byczynie jest książę brzeski Ludwik I, który był wielkim krzewicielem kultu św. Jadwigi. Być może,

fundacja ta miała związek na przypadającą w 1369 r. setną rocznicą kanonizacji Piastówny. W 1405 r. książę brzeski Ludwik II († 1436 r.) ufundował ołtarz św. Andrzeja. Na początku XV w. kaplicę w znacznym stopniu strawił pożar. Kolejny raz płonąła ona w 1588 r. – zniszczone zostało sklepienie i nadbudowana zakrystia. Obiekt odbudowano na przełomie XVI i XVII w., ale już bez sklepienia. W 1707 r. kaplica trafiła w ręce protestantów. W 1860 r. do kaplicy dobudowano przedsiónek, a w 1876 r. wzniesiono zachodnią kruchtę kaplicy i prawdopodobnie przemurowano jej szczyty. Od 1932 r. kaplica ta ma charakter kaplicy cmentarnej. Po zakończeniu II wojny światowej była nieczynna. W 1977 r. została wyremontowana przez miejscowych rzemieślników i od tego czasu znów pełni funkcję kaplicy cmentarnej.

Murowana z cegły w układzie jednowozówkowym, z udziałem zendrówki, tworzącej układ kowałkowy, miejscami nieczytelny. Salowa, trójprzęsłowa, z belkowanym stropem. W nawie od wsch. i pn. drewniane empory, wsparte na sześciu profilowanych słupach z zastrzałami. Dach dwuspadowy, kryty dachówką.

Cmentarz komunalny w Byczynie, zwany potocznie starym, zlokalizowany jest w pd.- wsch. części miasta, przy przelotowej trasie z Poznania na Górny Śląsk. Jego obszar rozgraniczają ulice: Dworcowa i Kluczborska. Za czas jego założenia przyjmuje się XIV w., kiedy to wzniesiono kaplicę p.w. św. Jadwigi. Zarówno kaplica jak i cmentarz znajdowały się wówczas poza granicami miasta. W połowie XVIII w. władze pruskie, mając na uwadze względy sanitarne, zabroniły grzebania zmarłych w obrębie murów miejskich, co doprowadziło do likwidacji cmentarza przy kościele ewangelickim p.w. św. Mikołaja w Byczynie. Zmarłych zaczęto grzebać na tzw. Wzgórzu Krzyżowym, którego grunty należały do parafii ewangelickiej. Przed 1736 r. miejscem pochówków katolików był również teren przy kaplicy p.w. św. Jadwigi, który należał do gruntów polanowickich. Cmentarz ten zaczęto sukcesywnie powiększać. Z czasem też stał się on miejscem wiecznego spoczynku zarówno katolików jak i ewangelików (od 1758 r. rozgraniczono teren pochówku ewangelików). W 1781 r. od Jakuba Fromeliusa, mieszkańca Polanowic, zakupiono część leżącego w pobliżu kaplicy ogrodu, którego teren przeznaczono na cmentarz. W 1869 r. od tej samej rodziny za cenę 200 talarów odkupiono jeszcze jedną morgę pola (5596,12 m²) i tym samym powiększono cmentarz przy obecnej ul. Kluczborskiej. Kolejnej rozbudowy cmentarza dokonano w 1885 r. nabywając (za 2931 marek) od rzeźnika Karola Goyi 1,14 ha pola. W 1889 r. rozpoczęto budowę, a w 1891 r. zakończono budowę murów wokół cmentarza. Obecnie cmentarz o powierzchni 1,35 ha składa się z trzech części: katolickiej, ewangelickiej (własność komunalna) oraz części należącej do parafii ewangelicko-augsburskiej w Wołczynie. Cmentarz otoczony jest murem z cegły i kamienia z elementami metalowymi. Prowadzą nań neogotyckie bramy z metalowymi furtami. Na cmentarzu, wśród kilkudziesięciu nagrobków, znajduje się wiele ciekawych przykładów sztuki sepulkralnej. Są to zarówno ewangelickie nagrobki w formie tablic (podpisy kamieniarzy zdradzają pochodzenie warsztatów: Kępno, Kluczbork, Wrocław), jak i kowalskiej roboty stalowe krzyże wraz z kutymi ogrodzeniami. Znajdują się tu również elementy odlewane z żeliwa. Do ciekawych przykładów sztuki cmentarnej możemy zaliczyć m.in.: kwadratową kamienną tablicę podpartą na postumencie żeliwnym wspornikiem o roślinnej ornamentyce; charakterystyczne dla ewangelickiej sztuki cmentarnej betonowe płyty nagrobne o żłobionych szczelinach imitujących spoinowanie kamienia, w licu których umieszczano cienkie czarne kamienne tablice z inskrypcjami. Nietypową formą nagrobka jest kamienna tablica zakończona dwuspadowo (trójkątny szczyt). W zachodniej części cmentarza zachował się grobowiec, a w rozpościerającym się na zachód przedłużeniu cmentarza – odlewane z żeliwa nagrobki żołnierzy w postaci Krzyża Żelaznego wspartego na płycie. Znajdziemy również przełamana kamienną kolumnę z narzuconym nań wieńcem przewiązany szarfą. Na uwagę zasługują też ceramiczne plakiety nagrobne z poł. XIX w. Szczególnie zdobny jest nagrobek Hermanna Koellinga, kronikarza dziejów Śląska, z 1902 r. oraz Waltera Jagnow z 1930 r. Zachował się również drewniany Krzyż z 1941 r. z dwuspadowym daszkiem, zdobiony w górnym ramieniu wryta koroną cierniową. Na cmentarzu znajduje się ciekawa, aczkolwiek mocno zniszczona, pompa z przełomu XIX/XX w. - jedna z trzech zachowanych na terenie Byczyny.

Cmentarz porasta starodrzew: głównie lipy i kasztanowce. Poziom cmentarza jest wyższy niż ograniczających go ulic. Od ul. Dworcowej odgradza go mur z wypełnieniem ażurowym z cegły. Neogotyckie wieże flankujące bramę wjazdową na teren cmentarza, murowane z cegły, zwieńczone ostrołukowymi hełmami kamiennymi, na których metalowy krzyż z trójlistnymi ramionami. Poniżej

cztery kamienne pinakle. Od ul. Kluczborskiej ogrodzenie metalowe, najprawdopodobniej z pocz. XX w.

Kościół parafialny p.w. Świętej Trójcy i Najświętszej Marii Panny Różańcowej

Dzisiejszy kościół p.w. Świętej Trójcy powstał na miejscu szkieletowego kościoła z 1712 r., który spłonął w 1757. Brak niestety informacji na temat jego formy przestrzennej. Nową, tym razem murowaną świątynię w stylu barokowym wzniesiono w 1767 r. w zachodniej części miasta, na niewielkim placu otoczonym ceglany, nieotynkowanym murem. Bezpośrednio przed fasadą kościoła jest budynek plebanii, którego historia również sięga XVIII w. Kościół jest wymurowany z cegły i otynkowany. Jest orientowany i składa się z prostokątnego korpusu nawowego z krótkim, trójbocznie zamkniętym prezbiterium, do którego od południa dostawiona jest niewielka zakrystia. W korpus nawowy od zachodu wtopiona jest wieża dzwonna, częściowo wysunięta przed lico fasady, od południa zaś przylega trójbocznie zamknięta wieżyczka schodowa. Nawa przykryta jest wysokim czterospadowym dachem z kalenicą, kalenica prezbiterium założona jest nieco niżej, nad zakrystią dach dwuspadowy – wszystkie kryte dachówką ceramiczną. Wieże zwieńczone są hełmami pobitymi blachą.

Jan Marcin Pohlmann, projektując kościół, zastosował dość powściągliwe formy architektoniczne, rolę dekoracyjną powierzając głównie wyposażeniu wnętrza. Na zewnątrz wprowadził skromny detal architektoniczny. W szczyt fasady, o wolutowych spływach, wtopiona jest wieża. Osie w dłuższych elewacjach wydzielone pilastrami, między nimi wysokie, półokrągło zamknięte okna. Otwory okienne w prostych opaskach spiętych u góry kluczem.

Nad nawą i prezbiterium sklepienie kolebkowe o obniżonej strzałce, na gurtach, z lunetami, pod chórem, w południowym przęśle sklepienie krzyżowe, nad zakrystią kolebkowe z lunetami. Chór w nawie wsparty jest na dwóch filarach, na których wyżej opiera się mur wieży. Zachodnie przęśle otwarte do nawy arkadami. Na chórze organy. Drewniana bariera chórowa o łamanej linii. Dwukondygnacyjna wieżyczka południowa mieści kręcone schody z piaskowca.

W kościele zachowało się zabytkowe wyposażenie. Ołtarz główny (XVIII w.) z malarskim przedstawieniem Świętej Trójcy, z rzeźbami śś. Jana Nepomucena, Jadwigi i 2 biskupów. Dwa rokokowe ołtarze boczne: św. Józefa (północno-wschodni narożnik nawy), z monogramem Maria w zwieńczeniu, oraz św. Jana (południowo-wschodni narożnik), z monogramem IHS, oba z figurami aniołów po bokach i puttami w zwieńczeniu, retabula zdobione są złożonymi ornamentami: akantowym, rocailowym i małżowinowym.

Drewniana chrzcielnica (XVIII w.) z misą w kształcie rogu obfitości, podtrzymywaną przez anioła; na pokrywie rzeźbiona grupa Chrztu w Jordanie pod ażurowym, wolutowym zwieńczeniem, na którym jest popiersie Boga Ojca. Barokowo-klasycystyczna ambona z XVIII/XIX w., pierwotnie z figurą św. Heleny na baldachimie. Klasycystyczny konfesjonał (Ryc. 103) dawniej zwieńczony był rokokową rzeźbą św. Jana Nepomucena (niezachowaną lub zdemontowaną). Późnoklasycystyczne organy z 1. połowy XIX w. Dwa dzwony z XVIII/XIX w., jeden z nich odlany we Wrocławiu przez Jerzego Kriegera.

W 2. połowie XX w. prowadzono niewielkie prace remontowe (tynków zewnętrznych, wystroju malarskiego wnętrza, elementów wyposażenia). W latach 2005-2006 przeprowadzono konserwację zawilgoconych murów i remont wieży dzwonnej.

Pozostała część murów również czeka na prace konserwatorskie. W dobrym stanie jest pokrycie dachowe. Drewniane barokowe wyposażenie kościoła, zwłaszcza chrzcielnica, konfesjonał, i ołtarze, wymaga renowacji.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Byczyna	kościół parafialny p.w. św. Trójcy	Kościelna	3	
2.	Byczyna	kościół ewangelicki p.w. św. Mikołaja	Wolności	1	
3.	Byczyna	kaplica cmentarna p.w. św. Jadwigi			cmentarz komunalny

4.	Byczyna	cmentarz katolicko - ewangelicki wraz z	Kluczborska		
5.	Byczyna	mury obronne wokół miasta			
6.	Byczyna	baszta południowa tzw. Piaskowa			
7.	Byczyna	wieża bramna wschodnia tzw. Polska			
8.	Byczyna	wieża bramna zachodnia tzw. Niemiecka			
9.	Byczyna	pozostałości fos miejskich			
10.	Byczyna	park miejski			
11.	Byczyna	ratusz z przylegającymi kamienicami	Rynek	1	
12.	Byczyna	dom	Basztowa	2	
13.	Byczyna	dom	Basztowa	3-5	
14.	Byczyna	dom	Basztowa	7	
15.	Byczyna	domy	Basztowa	6-8	
16.	Byczyna	dom	Basztowa	13	
17.	Byczyna	dom z zabudowaniami gospodarczymi	Basztowa	15	
18.	Byczyna	dom	Chopina	8	
19.	Byczyna	dom	Chopina	18	
20.	Byczyna	dom	Częstochowska	18	
21.	Byczyna	magazyn	Długa	3	
22.	Byczyna	dom	Długa	5	
23.	Byczyna	dom	Długa	6	
24.	Byczyna	magazyn	Długa	8	
25.	Byczyna	dom	Długa	10	
26.	Byczyna	dom	Długa	12	
27.	Byczyna	dom	Długa	14	
28.	Byczyna	dom	Długa	16	

29.	Byczyna	dom	Długa	18	
30.	Byczyna	dom	Długa	20	
31.	Byczyna	dom	Długa	22	
32.	Byczyna	spichlerz	Długa	30	
33.	Byczyna	spichlerz	Floriańska	2	
34.	Byczyna	dom	Floriańska	8	
35.	Byczyna	dom	Floriańska	18	
36.	Byczyna	dom	Floriańska	20	
37.	Byczyna	dom	Floriańska	22	
38.	Byczyna	dom	Floriańska	24	
39.	Byczyna	dom	Floriańska	28	
40.	Byczyna	dom	Kościelna	1	
41.	Byczyna	plebania	Kościelna	5	
42.	Byczyna	dom	Kościelna	12	
43.	Byczyna	dom	Kościelna	14	
44.	Byczyna	dom	Kościelna	16	
45.	Byczyna	dom	Krótką	4	
46.	Byczyna	dom	Krótką	6-8	
47.	Byczyna	dom	Krótką	10	
48.	Byczyna	dom	Okrężna	1	
49.	Byczyna	dom	Okrężna	3	
50.	Byczyna	dom	Okrężna	5	
51.	Byczyna	dom	Okrężna	7	
52.	Byczyna	dom	Okrężna	9	
53.	Byczyna	dom	Okrężna	17	

54.	Byczyna	dom	Okrężna	19	
55.	Byczyna	kuźnia	Okrężna	19	
56.	Byczyna	dom	Okrężna	21	
57.	Byczyna	dom	Okrężna	23	
58.	Byczyna	dom	Okrężna	25	
59.	Byczyna	dom	Okrężna	27	
60.	Byczyna	magazyn	Okrężna	27 (II)	
61.	Byczyna	dom	Okrężna	29	
62.	Byczyna	dom	Okrężna	31	
63.	Byczyna	dom	Okrężna	33	
64.	Byczyna	dom	Okrężna	35	
65.	Byczyna	dom	Okrężna	37	
66.	Byczyna	dom	Okrężna	39	
67.	Byczyna	dom	Okrężna	41	
68.	Byczyna	dom	Poprzeczna	3	
69.	Byczyna	dom	Poprzeczna	5	
70.	Byczyna	dom	Rynek	3	
71.	Byczyna	dom	Rynek	4	
72.	Byczyna	dom z oficyną	Rynek	5	
73.	Byczyna	dom	Rynek	6	
74.	Byczyna	dom	Rynek	7	
75.	Byczyna	dom	Rynek	8	
76.	Byczyna	dom	Rynek	12	
77.	Byczyna	dom	Rynek	12a	
78.	Byczyna	dom	Rynek	13 (I)	

79.	Byczyna	dom	Rynek	13 (II)	
80.	Byczyna	dom	Rynek	14	
81.	Byczyna	dom	Rynek	15	
82.	Byczyna	dom	Rynek	16	
83.	Byczyna	dom	Rynek	17	
84.	Byczyna	dom	Rynek	18	
85.	Byczyna	dom	Rynek	20	
86.	Byczyna	dom	Rynek	21	
87.	Byczyna	dom	Rynek	22	
88.	Byczyna	dom	Długa	9	
89.	Byczyna	dom	3 Maja	3	
90.	Byczyna	dom	3 Maja	5	
91.	Byczyna	dom	3 Maja	8	
92.	Byczyna	dom	3 Maja	17	
93.	Byczyna	dom	3 Maja	19	
94.	Byczyna	dom	3 Maja	21	
95.	Byczyna	dom z ogrodzeniem	Wałowa	3	
96.	Byczyna	dom	Wałowa	6	
97.	Byczyna	dom	Wałowa	12	
98.	Byczyna	dom	Wałowa	14	
99.	Byczyna	dom	Wałowa	16	
100.	Byczyna	dom	Wałowa	18	
101.	Byczyna	dom	Wałowa	22	
102.	Byczyna	dom	Wałowa	24	
103.	Byczyna	dom	Wałowa	26	

104.	Byczyna	dom z magazynem	Wałowa	28	
105.	Byczyna	dom	Wąska	1	
106.	Byczyna	dom	Wąska	2	
107.	Byczyna	spichlerz	Wąska	4	
108.	Byczyna	dom	Plac Wolności	4	
109.	Byczyna	dom	Plac Wolności	6	
110.	Byczyna	stodoła	Kluczborska	1	
111.	Byczyna	dom	Kluczborska	3-5-7-9	
112.	Byczyna	sąd i więzienie	Moniuszki	4	
113.	Byczyna	zespół młyna (młyn, magazyn, silos)	Polanowicka	5/7	
114.	Byczyna	dom młynarza w ze- spole młyńskim	Polanowicka	9	
115.	Byczyna	dom	Poznańska	3	
116.	Byczyna	dom	Poznańska	5-7	
117.	Byczyna	osiedle	Sadowa	7 do 37	
118.	Byczyna	budynek	Słoneczna	7	
119.	Byczyna	dom	Słowackiego	2	
120.	Byczyna	dom	Stawowa	1	
121.	Byczyna	dom	Stawowa	16	
122.	Byczyna	dom	Stawowa	19	
123.	Byczyna	dom	Stawowa	24	
124.	Byczyna	zagroda (dom, budynek inwentarski, stodoła	Stawowa	54	
125.	Byczyna	zagroda (dom, budynek inwentarski, stodoła,	Stawowa	56	
126.	Byczyna	zespół domów	Stawowa 26/36,	42/48	
127.	Byczyna	dom	Zamojskiego	3	
128.	Byczyna	budynek	Zamojskiego	4	

129.	Byczyna	dom	Zamojskiego	5	
130.	Byczyna	cmentarz katolicki z ogrodzeniem	Poznańska		

54 spośród tych zabytków są prawnie chronione poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Pozostałe obiekty zabytkowe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Biskupice

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1393 r. (Bischcopicz). Jako Bischdorff wymieniona jest w 1743 r. W 1783 r. funkcjonowały zapisy: Biskupize, Bischdorf i Bischofsdorf. W 1864 r. posługiwano się zapisami Bischdorf i Biscupic, a w 1887 r. – Bischdorf i Bischofsdorf. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od nazwy osobowej biskup, ewentualnie własność biskupa.

Według legendy miejscowość powstała w XI w. i należała do znajdującej się w Byczynie sufragani biskupiej. W 1241 r., w czasie najazdu mongołów, wieś została zniszczona i zasiedlono ją ponownie na przełomie XIII i XIV w., pozostawiając dawną nazwę. W świetle najnowszych badań wiemy, że najprawdopodobniej Byczyna nie była siedzibą biskupa wrocławskiego. Nie wiadomo jednak czyją własnością Biskupice były do końca XV w. – być może biskupią, na co wskazywałaby nazwa miejscowości.

Pierwszym znanym właścicielem wsi był Piotr von Prittwitz (Pritzelwitz), który sprzedał swoje dobra rodzinie von Heidebrandów. W 1567 r. Zygmunt von Heidebrand ufundował drewniany kościół, który został zniszczony w 1588 r. W rękach rodzina von Heidebrandów Biskupice znajdowały się do 1714 r. Później wieś należała do Karola von Pelchrzima, a następnie na krótko wróciła do rodziny von Prittwitz (Pritzelwitz). Od końca XVIII w. właścicielami miejscowości była rodzina von Paczensky, z fundacji których wzniesiono klasycystyczny pałac otoczony niewielkim parkiem krajobrazowym. W XIX w. Biskupice otrzymały herb – rolnika z grabiami na lewym ramieniu. W 1872 r. kolejnymi posiadaczem Biskupic został Karol hrabia von Jordan, właściciel niedalekich Sierosławic i Wojsławic. Za jego czasów w biskupickim majątku wzniesiono: stodołę (1891 r. – datownik z inicjałami C.v. Jordan na szczycie elewacji pn.-zach.), spichlerz (1895 r.), stodołę (1900 r. – datownik z inicjałami C.v. Jordan na szczycie elewacji wschodniej), dwa domy mieszkalne (1901 r. i 1908 r.) i stajnię (1914 r.). Pod koniec XIX w. majątek zajmował obszar 550 ha, z których 477 ha stanowiły pola uprawne. Hodowano głównie owce, bydło i świnie. W majątku pracowała gorzelnia, a w 1912 r. również płatkarnia. W 1925 r., za czasów kolejnego właściciela Ernsta von Jordana wybudowano kolejny budynek mieszkalny. W rękach rodziny von Jordan majątek w Biskupicach pozostał do 1945 r. Po II wojnie światowej przejął go Skarb Państwa i utworzono na jego obszarze Zakład Rolny w Biskupicach będący częścią Kombinat Państwowych Gospodarstw Rolnych w Byczynie. Obecnie Biskupice to największa pod względem liczby mieszkańców wieś w gminie.

Najcenniejsze zabytki:

Drewniany kościół p.w. św. Jana Chrzciciela

Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela w Biskupicach usytuowany jest w zachodnim końcu wsi, po północnej stronie drogi. Według inskrypcji znajdującej się na belce tęczowej, obecna świątynia została wzniesiona przez cieślę Hansa Hase jako ewangelicka w 1626 r. z fundacji Zygmunta von Heydebrandta i Jerzego von Prittwitz. W posiadaniu ewangelików kościół pozostał do 1945 r. Obecnie jest własnością parafii rzymskokatolickiej pw. św. Jana Chrzciciela w Biskupicach (dekanat Wołczyn w diecezji kaliskiej).

Obiekt zbudowano na planie prostokąta w konstrukcji zrębowej w miejscu pierwotnego kościoła zniszczonego w 1588 r. W 1777 r. dostawiono kwadratową, trzykondygnacyjną wieżę o konstrukcji słupowej, przykryta dachem namiotowym. Kruchta o konstrukcji sumikowo-łatkowej. W 1784 r. wykonano chór muzyczny i emporę nad kruchtą. Kościół jest orientowany, jednonawowy o ścianach zewnętrznych szalowanych deskami i zamknięty dachem krytym gontem.

Kościół odnawiany był w latach 30. XX w., kiedy to odrestaurowano nawę i prezbiterium oraz wzmocniono stropy, ściany oraz więźbę. Kolejny większy remont przeprowadzono w 1985 r. W jego wyniku wnętrze straciło pierwotny charakter: ściany pokryto boazerią, zasłaniając lico drewnianych belek i pozostałości po polichromii oraz usunięto z prezbiterium kamienną płytę nagrobną. Do dziś nie zachowała się większość cennego, zabytkowego wyposażenia kościoła.

Zespół pałacowo – parkowy

Klasycystyczny pałac wzniesiono ok. 1800 r. z inicjatywy Jerzego von Paczensky, właściciela majątku w Biskupicach oraz wyższego urzędnika podatkowego w powiecie oleskim. Pałac ustawiony jest na osi kompozycyjnej alei grabowej i łączy dwie części podwórze folwarcznego. W trójkątnym naczółku, na osi środkowej elewacji frontowej wschodniej, widnieje tablica fundacyjna z inskrypcją: „Erbaut im Jahr 1800 von George Fridrich Wilhelm von Paczensky”. Pod koniec XIX w. ówczesny właściciel Karol von Jordan przebudował obiekt i prawdopodobnie zmienił układ wnętrza. Dostawiono również dwie przybudówki od strony pn. z balkonem i pd. oraz werandę od strony elewacji zach. z widokiem na aleję grabową oraz wymieniono stolarkę okienną. Po II wojnie światowej pałac stał się własnością skarbu państwa, a potem wykorzystywany był po części jako mieszkania, biura gospodarcze oraz ubojnię, chłodnię i sklep. Obiekt odnowiono w 1958 r. z zachowaniem układu pomieszczeń. 5 maja 1965 r. pałac wpisano do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego (nr 998/65). Od czerwca 1996 r. jego właścicielem jest Andrzej Janik, który urządził w nim hotel i restaurację.

Pod koniec XVIII w. przy pałacu założono niewielki park krajobrazowy, którego największą atrakcją jest zabytkowa aleja grabowa znajdująca się na osi pałacu. Obecnie w parku o powierzchni ok. 2 ha przeważa drzewostan liściasty z nielicznymi świerkami.

Spichlerz

Spichlerz wzniesiono w 1895 r. z fundacji Karola von Jordana, ówczesnego właściciela majątku w Biskupicach. Należy on do najciekawszych obiektów dawnego podwórze folwarcznego założonego na rzucie wieloboku. Zbudowany został na rzucie prostokąta z ryzalitem w elewacji środkowej. Jest on częściowo podpiwniczony, trzykondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym o nieznacznym nachyleniu połaci. Wieża w ryzalicie zbudowana na rzucie kwadratu i nakryta czterospadowym dachem zwieńczonym metalową sterczyną z chorągiewką i datownikiem. Do II wojny światowej spichlerz pełnił swoją pierwotną funkcję magazynową – wykorzystywany był częściowo jako magazyn zboża i suszarnia wełny owczej. Po II wojnie światowej i przejęciu budowli przez Skarb Państwa, w Biskupicach zaprzestano hodowli owiec, a w spichlerzu magazynowano nawozy sztuczne (w piwnicy) i części zamienne (parter). Na przestrzeni dziejów w obiekcie nie dokonano żadnych istotnych zmian. Do dziś zachowała się winda towarowa do transportu zboża. Obiekt kwalifikuje się do objęcia ochroną prawną.

Cmentarz żydowski

Cmentarz zlokalizowany jest przy przejeździe kolejowym na trasie Byczyna – Kluczbork. Dawniej teren cmentarza administracyjnie należał do pobliskiej Byczyny. Najprawdopodobniej cmentarz ten założono w 1850 r. przez mieszkańców wyznania Mojżeszowego. Obecnie jest on nieczynny. Cmentarz ma czytelny układ i zajmuje powierzchnię 0,12 ha. Otoczony jest ceglany murem z furtką. Na cmentarzu znajdują się 52 nagrobki z napisami w języku niemieckim i hebrajskim. Najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 1882 r. Cmentarz wpisany jest do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Biskupice	kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela			
2.	Biskupice	kaplica pogrzebowa			przy kościele parafialnym
3.	Biskupice	pałac		49a	

4.	Biskupice	park z aleją dojazdową			zespół pałacowo - parkowy
5.	Biskupice	spichlerz w zespole folwarcznym			
6.	Biskupice	stodoła w zespole folwarcznym			
7.	Biskupice	dom robotników folwarcznych		44	
8.	Biskupice	dom robotników folwarcznych		43	
9.	Biskupice	dom z oborą		11	
10.	Biskupice	dom z oborą i stodołą w zagrodzie		12	
11.	Biskupice	dom		27	
12.	Biskupice	dom		28	
13.	Biskupice	budynek stacji PKP		23	
14.	Biskupice	dom mieszkalny przy stacji PKP			
15.	Biskupice	cmentarz żydowski			3 km od Byczyny przy drodze krajo-

Tylko cztery spośród tych zabytków są prawnie chronione poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Borek

Borek, to mała wieś sołecka położona na północny wschód od Byczyny (5 km od miasta). Zdaniem językoznawców nazwa wsi jest topograficzna i ściśle związana z położeniem pod lasem: mały las, czyli mały bór – borek.

Pierwsza wzmianka źródłowa nt. miejscowości pojawiła się w 1368 r., chociaż wieś z pewnością jest znacznie starsza. Dowiadujemy się, że po przeciwnej stronie Proсны w młynie łubnickim w 1397 r. król Władysław Jagiełło odbył spotkanie z księżętami śląskimi. Debata dotyczyła spraw związanych z przyszłą rozprawą z Krzyżakami. Król pragnął uzyskać poparcie i pomoc ze strony księząt w czasie wyprawy przeciw Zakonowi. Ponieważ narada miała charakter poufny, nie wiem jaki był jej efekt.

Miejscowość charakteryzuje się rozproszoną zabudową usytuowaną na wysokości 178 m n.p.m. Od XVI do XVIII w. wieś posiadała młyn wodny na Prośnie w miejscu trudnym obecnie do zlokalizowania. Brak bliższych wiadomości o osadzie wynika z jej położenia oddalonego od szlaków komunikacyjnych oraz ścisłego powiązania z majątkiem roszkowickim. Do 1843 r. wieś wchodziła w skład gminy w Roszkowicach, dopiero później zaczęła stanowić odrębną jednostkę administracyjną. W związku z uniezależnieniem się miejscowości nadano jej herb, który był używany na pieczęciach urzędowych. Przedstawił on rosnącą lipę. Po 1848 r. ludność została częściowo uwłaszczona, co spowodowało usamodzielnienie się gospodarstwa. Pod względem posiadanego areалу były one małe i w dalszym ciągu ściśle związane z miejscowym folwarkiem, które stanowiło część dóbr roszkowickich. W 1867 r. rodzina właścicieli ziemskich von Taubadel z Roszkowic wybudowała mieszkancom Borku murowany budynek szkolny, w którym uczyły się dzieci z klas młodszych. Starsze uczęszczały na naukę do Roszkowic. Po zakończeniu II wojny światowej szkołę zorganizował Tadeusz Wajda (3. IX. 1945 r.) i funkcjonowała ona do 1975 r. Liczba ludności we wsi od dawna wykazywała tendencję malejącą, co było wynikiem odpływu młodzieży do miasta w 1995 r. – 126

mieszkańców. Pod względem wyznania mieszkańcy należą do kościoła rzymsko-katolickiego w Roszkowicach i tam też młodzież uczęszcza do szkoły podstawowej. Na początku lat 50. XX w. zbudowano drogę bitą prowadzącą do Byczyny, a jako materiału użyto gruzu ze zniszczonych domów w Byczynie. W 1959 r. saperzy połączyli oba brzegi Prozny mostem, co dało w efekcie łączność z Łubnicami, a dalej z Wieluniem. W dwa lata później nawierzchnię drogi z Byczyny pokryto masą bitumiczną. Ważnym wydarzeniem dla mieszkańców wsi stała się jej elektryfikacja, co nastąpiło w 1951 r. Borek posiada łącznie 121 ha ziemi. Wieś położona jest blisko lasu i rzeki co daje idealne warunki do rozwoju agroturystyki.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Borek	obora w zespole folwarcznym			
2.	Borek	szkoła z budynkiem gospodarczym		15	
3.	Borek	obora		47	

Żaden z tych obiektów nie jest prawnie chroniony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Można je jedynie chronić poprzez zapis w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Ciecierzyn

Jest to wieś sołecka oddalona o 5 km od Byczyny, a jej główna (dolna) część leży na wysokości 174 m n.p.m. Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1493 r. (Teterzina). Jako Neudorff wymieniona jest w 1743 r. W 1783 r. funkcjonowały zapisy: Neudorff i Tschetscherzin. Od 1825 r. posługiwano się zapisem Neudorff. Polską nazwę wprowadzono po 1945 r. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi bądź od nazwy dzierżawczej z przyr. -in, od nazwy Ciecierza lub częstego na Śląsku Cieciora, bądź też o nazwy topograficznej cieciora, ciecierza oznaczającą samicę cietrzewia.

Początki wsi są enigmatyczne i wciąż czekają na swojego badacza. W 1441 r. na Ciecierzyn napadli rozbójnicy z Wielkopolski, którzy zrabowali i spalili osadę. Jej odbudowa trwała kilkanaście lat. Pierwszymi znanymi właścicielami byli hrabiowie von Frankenbergowie, w których posiadaniu pozostała ona do połowy XIX w. W 1625 r. majątek znajdował się w rękach Margarety von Frankenberg pochodzącej rodem z Biadacza, którą tytułowano również panią Kostowa. W 1628 r. właścicielem był Konrad von Frankenberg z Proślic, a w 1640 r. miejscowość była w rękach Baltazara von Frankenberg, właściciela Miechowej. W 1857 r. majątek (765 ha) kupił od Frankenbergów Ferdynand hrabia von Prittwitz-Gaffron. Jego syn Artur przyczynił się do budowy w 1878 r. neogotyckiego kościoła murowanego (obecnie pw. św. Stanisława Kostki). On też zbudował w 1880 r. pałac stanowiący siedzibę rodową. Rezydencję otoczył parkiem krajobrazowym. Dwór został niestety zburzony przez wojska Armii Czerwonej podczas działań zbrojnych w styczniu 1945 r. Prawdopodobnie powodem była umieszczona na froncie budynku swastyka. W zniszczeniu obiektu nie miały udziału również szabrownicy.

Najcenniejsze zabytki:

Założenie parkowo - folwarczne

Położone jest w zachodniej części miejscowości. Powstało w poł. XIX w. Obecnie składa się z dwóch części: pozostałości członu rezydencjonalnego i folwarcznego obejmującego dziedziniec gospodarczy i kolonię domów robotników folwarcznych. Od południa graniczy z drogą asfaltową relacji Kostów- Gołkowice, od zachodu i północy z polami uprawnymi, a od wschodu – z łąką położoną w dolinie cieku wodnego wpadającego do Pratwy. Część rezydencjonalna, zajmująca północny człon założenia, obecnie składa się z parku. Pałac, wzniesiony w 1880 r. z fundacji Artura von Prittwitz-Gaffron, zniszczono w 1945 r. W pobliżu, jeszcze w latach 60. XX w. istniała ruina kaplicy dwor-

skiej p.w. Podwyższenia Świętego Krzyża wzniesiona w 1796 r. z fundacji rodziny von Frankenberg. Park krajobrazowy o powierzchni 2,83 ha założono w 2 poł. XIX w. po przejściu majątku przez rodzinę von Prittwitz-Gaffron. W 2 poł. XIX w. na terenie założenia funkcjonowała gorzelnia i spora owczarnia. W majątku hodowano bydło, owce i świnie oraz zajmowano się uprawą buraków cukrowych i lnu. W 1935 r. w majątku (oraz w całej wsi) z inicjatywy hrabiny Elżbiety von Prittwitz-Gaffron (żony hrabiego Artura) wprowadzono elektryfikację. W 1937 r. majątek liczył 698 ha. Gorzelnia wytwarzała 100632 l alkoholu rocznie, chowano świnie, uprawiano buraki cukrowe i len. Po zakończeniu II wojny światowej w majątku założono PGR wchodzący później w skład Kombinatu PGR Kostów. Gorzelnię rozebrano w latach 70. XX w. W tym samym czasie rozebrano również stodołę usytuowaną na granicy południowej podwórza folwarcznego oraz budynek znajdujący się przy granicy z parkiem. Do dziś zachowały się jedynie: owczarnia, dom-stajnia, obora-spichlerz, trzy stodoły, cztery domy robotników folwarcznych i dom rządcy.

W pobliżu majątku znajduje się kościół wzniesiony w 1878 r. z fundacji Artura von Prittwitz-Gaffron.

Park podworski

Park usytuowany jest w zachodniej części wsi. Jest to podworski park krajobrazowy w 1978 r. wpisany do rejestru zabytków województwa opolskiego. Pierwotne założenie parkowe pochodzi z 1 poł. XIX w. W latach 1840-1860, a potem w latach 1916-1936 park był rozbudowany na linii północno-południowej. Rozplanowano go na rzucie wieloboku zbliżonego do trójkąta ze ściętym narożnikiem północnym. W obrzeżach parku znajdują się pozostałości po murze i ślady dworu. Szczątkowo zachowana jest też droga dojazdowa do dworu i ścieżki spacerowe. Mało czytelny jest układ wodny. W parku występują głównie drzewa liściaste. Struktura wiekowa drzew jest urozmaicona. Największy procent stanowią drzewa w wieku 140-160 lat. Obecnie park jest zaniedbany (samosiewy, zamulone stawy, nowe ścieżki, brak ogrodzenia).

Murowany kościół filialny p.w. św. Stanisława Kostki

Znajduje się w pobliżu majątku, w zachodniej części miejscowości. Zbudowany jako ewangelicki w stylu neogotyckim w 1878 r., na miejscu drewnianego kościółka spalonego w 1838 r. Fundatorem świątyni był hrabia Artura von Prittwitz-Gaffron, ówczesny właściciel majątku. We wnętrzu kościoła zachowało się zabytkowe wyposażenie: barokowe tabernakulum, klasycystyczny pacyfikał oraz blacha procesyjna trybowana z wyobrażeniem Chrystusa i św. Piotra oraz Trójcy Świętej na odwrocie z początków XIX w. Kościół należy do Parafii Rzymskokatolickiej w Kostowie.

Obiekty nieruchomości ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Ciecierzyn	kościół p.w. św. Stanisława Kostki			
2.	Ciecierzyn	park pałacowy z aleją dojazdową			
3.	Ciecierzyn	obora - spichlerz w zespole folwarcznym			
4.	Ciecierzyn	owczarnia w zespole folwarcznym			
5.	Ciecierzyn	dom rządcy w zespole folwarcznym		66	
6.	Ciecierzyn	dom robotników folwarcznych		59 a,b	
7.	Ciecierzyn	dom robotników folwarcznych		60 a,b	
8.	Ciecierzyn	dom z oborą		40	
9.	Ciecierzyn	gospoda		29	

10.	Ciecierzyn	sala gospody		29	
11.	Ciecierzyn	stodoła przy domu nr 29		29	
12.	Ciecierzyn	budynek inwentarski		30	
13.	Ciecierzyn	dom z oborą		12	
14.	Ciecierzyn	cmentarz ewangelicki i katolicki			

Tylko jeden spośród tych zabytków jest prawnie chroniony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego, a pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Dobiercice

Są jedną z najdalej położonych na południe miejscowości w Gminie Byczyna. Dobiercice położone są na trasie z Kujakowic do Byczyny, w odległości ok. 8 km od miasta. Leżą na lekko falistym terenie (202 m n.p.m.), poprzecinanych bezimiennymi ciekami wodnymi wpadającymi do rzeki Pratwy.

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana była w źródłach w 1393 r. (Wilhelmsdorff). Jako Wellensdorff pagus wymieniona jest w protokołach powizytacyjnych księży katolickich w 1651/1652 r., a w latach 1666/1667 r. jako Wilmsdorff. W 1736 r. funkcjonowały zapisy: Wilmsdorf i Dobierczicze. W 1783 r. posługiwano się zapisami Wilmannsdorf, Wilmsdorf i Dobierzig, a w 1845 r. – Dobiercice. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od niem. nazwy Wilhelmsdorf oznaczającej wieś Wilhelma. Nazwa Dobiercice pojawiła się dopiero w XVIII w. i jest urobiona od nazwy Dobert.

Pierwszym znanym właścicielem wsi był w XV w. Jan Gronche, ale nie wiemy jak długo włodarzył i czy ktoś z jego rodziny odziedziczył majątek. W 1549 r. posiadłość była już w rękach Franciszka Warkotscha i od tej pory miejscowość często zmieniała właścicieli. Działo się to bez mała 300 lat. Przez wieś przewinęły się takie nazwiska właścicieli lub dzierżawców jak: Skal, Brochin, Seydlitz, Pritzelwitz, Koszyckin, Bode, Strachwitz, Juland, Aulock. Od 1937 r. majątek dzierżawił Bayerhaus.

W 1691 r. w Dobiercicach wzniesiono pierwszy drewniany kościół, który następnie w 1824 r. zamknięto. W jego miejsce w 1861 r. wzniesiono murowaną, bazylikową świątynię, która obecnie nosi wezwaniem św. Jana z Dukli. Piętnaście lat później oddano do użytku miejscową plebanię. W 1824 r. w Dobiercicach założono szkołę. Obecny budynek szkolny pochodzi z 1959 r.

Najcenniejsze zabytki:

Zespół dworsko - folwarczny

Zespół dworsko – folwarczny założono w XIX/XX w. Składa się z trzech części: reliktu parku z dworem (płn. – zach. część zespołu, obecnie zachowany w formie reliktu, w płd. - zach. narożu zachowany dwór, park w znacznej mierze zdewastowany), podwórza folwarcznego i kolonii mieszkaniowej robotników folwarcznych (usytuowana po zach. stronie podwórza, z domami wielorodzinnymi nr 18, 19 (datowany 1908) oraz z usytuowanymi w pewnym oddaleniu domami wielorodzinnymi nr 20 oraz domem nr 21 z mieszkaniem ogrodnika, pomiędzy domami 20 (datowany 1909) i 21 wznoszą się obecnie współczesne bloki mieszkalne, w sąsiedztwie domów 18 i 19. Po północnej stronie drogi dojazdowej do zespołu usytuowane są dwa cieleńniki nr 17 zbudowane najprawdopodobniej w latach 30 lub 40 – tych XX w.).

Park podworski

Park o powierzchni 3,21 ha usytuowany jest w północno-wschodniej części wsi. Jest to park krajobrazowy w stylu angielskim. W latach świetności założenie parkowe w Dobiercicach stanowiło ciekawy zespół o dużych walorach kompozycyjnych, z licznymi planami widokowymi i stawami stanowiącymi główny akcent parku. W 1979 r. park wpisano do rejestru zabytków województwa opol-

skiego. Jest częścią zespołu parkowego złożonego z: dawnego dworu wzniesionego w XIX w., parku krajobrazowego z XIX w. i założenia krajobrazowego. Do parku od strony pd. - zach. przylega budynek dworu a dalej budynki gospodarcze. Obecnie kompozycja parku jest zatarta. W granicach parku znajdują się dwa zbiorniki wodne całkowicie zabagnione i pokryte rzęsą wodną. W drzewostanie parkowym dominują drzewa liściaste: akacje, jesiony i lipy drobnolistne. W domieszce występują dęby szypułkowe, olsze, graby i brzozy brodawkowate. Najstarsze drzewa (dęby szypułkowe) mają ponad 220 lat.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Dobiercice	kościół filialny p.w. św. Jana z Dukli			
2.	Dobiercice	park			
3.	Dobiercice	dwór	Sienkiewicza	12	
4.	Dobiercice	dom mieszkalno - biurowy w zespole	Sienkiewicza	6	
5.	Dobiercice	budynek	Jana z Dukli	5	
6.	Dobiercice	dom	Jana z Dukli	8	
7.	Dobiercice	dom z budynkiem gospodarczym	Jana z Dukli	14	
8.	Dobiercice	dom	Jana z Dukli	15	
9.	Dobiercice	dom	Jana z Dukli	22	
10.	Dobiercice	budynek gospodarczy	Jana z Dukli	22	
11.	Dobiercice	dom i stodoła	Jana z Dukli	23	
12.	Dobiercice	dom	Jana z Dukli	36	
13.	Dobiercice	budynek gospodarczy	Jana z Dukli	36	
14.	Dobiercice	budynek inwentarski	Jana z Dukli	39	
15.	Dobiercice	dom (plebania?)	Sienkiewicza	3	

Tylko dwa spośród tych zabytków są prawnie chronione poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego, a pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Gołkowice

Miejscowość odległa jest o 3,5 km od stolicy gminy i usytuowana na wysokości 176 m n.p.m. Po raz pierwszy wzmiankowana była w źródłach w 1278 r. jako Golkowiz. Takiego samego zapisu użyto 465 lat później, w 1743 r. Podobnie było w 1783 i 1831 r. W 1845 r., 1864 r. i na początku XX w. posługiwano się zapisami Gołkowitz i Gołkowitz. Po 1936 r., w czasach nazistowskiej germanizacji, wprowadzono nazwę Alteichen. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od śląskiego imienia Gołek (znana już w 1136 r.).

Pierwszymi znanymi właścicielami Gołkowic była znana w okolicy i rozgałęziona rodzina von Frankenbergów. W połowie XVII w. właściciele się zmieniali, lecz byli spokrewnieni lub spowinowa-

ceni z Frankenbergami (von Balc, von Sternfeld). Na początku XVIII w. miejscowość powróciła na krótko do Frankenbergów, którzy w połowie tego wieku sprzedali ją rodzinie von Goetz. W 1750 r. Ernest von Götz zbudował pałac w otoczeniu dużego parku krajobrazowego. Następny wiek przyniósł kolejne zmiany właścicieli. Przewinęły się tu takie nazwiska jak: von Burdzinsky, Mayer, Randow, Tieschowitz. Majątek był wówczas mocno zadłużony, a podmokłe pola dawały niskie plony. W takim stanie Gołkowice kupiła w 1902 r. rodzina von Liers, za sumę 250 tys. marek. Oni to, pokazanym nakładem finansowym, przeprowadzili meliorację użytków rolnych. Przez najbardziej podmokłe pola przekopano prawie pięciokilometrowej długości rów, a na gruntach założono drenarkę. Na efekty nie trzeba było długo czekać. Plony znacznie wzrosły, a zadłużenie zaczęło maleć. Majątek w czasie II wojny światowej, należący do Konstantyna i Eleonory von Liersów posiadał łącznie 708 ha powierzchni, z czego pola uprawne stanowiły 500 ha, łąki – 86 ha, wody – 3 ha, lasy – 100 ha, parki i ogrody 8 ha, zabudowa – 5ha, drogi – 6 ha. Dzięki wysokiej kulturze agrarnej osiągnięcie tu w latach wojny plony były znacznie wyższe niż średnie w całym okręgu kluczborskim, a także III Rzeszy.

Przed 1841 r., w odległości jednego km na wschód od pałacu założono nowy folwark nazwany Annahof. W 1945 r. został on mocno zdewastowany i do dziś nic się nie zachowało. Na początku XIX w. zabudowano na wzgórzu między Gołkowicami a Ciecierzynem cegielnię. Ponadto w majątku znajdowała się kiedyś gorzelnia i płatkarnia ziemniaków. Od XVIII w. wieś pieczętowała się herbem, a przedstawiał on wizerunek mitycznego gryfa. Pierwszy drewniany kościół w Gołkowicach zbudowano w średniowieczu, a obecny pochodzi z 2 poł. XVIII w. Częścią wsi jest osiedle położone nad Prosną w odległości dwóch km na północny wschód, znane jako Piaski (Daniszów). Nazwa jego wywodzi się od wyrazu piasek, a więc miejsce piaszczyste co odpowiada topografii terenu. W 1818 r. przeniesiono tu z Gołkowic i urządzono posterunek celny, który obsługiwał przejście graniczne i był czynny do 1939 r. W pobliżu Karol Major posiadał znaną w okolicy restaurację. W okresie międzywojennym przez rzekę odbywał się nielegalny handel, a głównym punktem przerzutowym było gospodarstwo Brembsa, położone w odległości jedyne go km na zachód od mostu granicznego. Po drugiej stronie tego mostu 1 września 1939 r. polski strażnik graniczny Władysław Pietraszewski stawiał zaciekły opór wkraczającym wojskom niemieckim. Zginął, gdyż napastnicy zaszli go od tyłu i zastrzelili.

Obecnie liczba ludności niewielkich Gołkowic wskazuje tendencję malejącą. Młodzież uczęszcza do szkoły podstawowej w Byczynie. Wieś jest idealnym miejscem na weekendowy odpoczynek i ma duży potencjał w rozwoju agroturystyki. W osadzie Piaski istnieją warunki do rozbicia namiotu, wędkowania, a amatorów grzybobrania i polowania może zadowolić pobliski las.

Najcenniejsze zabytki:

Drewniany kościół filialny p.w. św. Jana Chrzciciela

Kościół usytuowany jest ok. 400 m na płn. od dworu, przy bocznej, nieutwardzonej drodze biegnącej równoległe do głównej szosy. Świątynia otoczona jest drewnianym płotem. Na terenie przykościelnym miejsce po dawnym cmentarzu, po którym – przy prezbiterium – zachował się jeden kamienny nagrobek.

Niewielką świątynię wzniesiono w latach 1766-1767 z fundacji Ernesta hrabiego von Götz, w miejscu poprzedniego kościoła, wzmiankowanego w średniowieczu. Służyła ona jako miejsce kultu miejscowym ewangelikom. Kościół w konstrukcji zrębowej, na ceglany podmurowaniu, jest odeskowany z olistwowaniem spoin, składa się z zamkniętego trójbocznie prezbiterium, z przylegającą od płn. kwadratową zakrystią, szerszej, zbliżonej do kwadratu nawy i kwadratowej wieży w konstrukcji słupowej, dostawionej od strony zachodniej. Wieża nie jest przewiązana z pozostałymi elementami świątyni, oddalona jest ok. 15 cm od korpusu, przykryta jest barokowym, baniastym hełmem. W zwieńczeniu znajduje się kuta chorągiewka z datą 1767. Prezbiterium i nawa przykryte są wspólnym dachem krytym gontem.

Brak danych o przeprowadzonych remontach. W 1933 r. konserwator nyski Łukasz Mrzygłód odnowił składany ołtarz pochodzący z lat 1450-1480 – w latach 70. XX w. został on przeniesiony do opolskiej katedry. Po 1945 r. kościół przejęli katolicy i obecnie należy on do parafii pw. Świętej Trójcy w Byczynie. Obiekt ucierpiał podczas powodzi stulecia w lipcu 1997 r.: zalane zostało prezbiterium.

terium i zapadła się podłoga. Przez wiele lat nie przeprowadzono poważniejszych remontów świątyni. Na początku lat 90. ubiegłego stulecia naprawiono jedynie poszycie dachu.

W kościele znajduje się zabytkowe wyposażenie, w tym m. in: ambona z XVII w., obraz Ukrzyżowanie, namalowany na desce w 1671 r. przez Jakuba Paritiusa z Bolesławca, prospekt organowy z początków XVIII w., ołtarz główny z 1768 r. wykonany przez Jana Sternberga, anioł chrzcielny z muszlą i kartuszem herbowym Frankenbergów z 1768 r., ława kolatorska z 1 poł. XVIII w., ławy z XVIII w., mosiężny żyrandol pajak z początków XVIII w., dwie chrzcielnice, z których jedna pochodzi z XVIII/XIX w., a druga – z 1 poł. XIX w. oraz krzyż ołtarzowy z XIX w. W kościele znajdują się również epitafia Karola Magnusa von Götz († 1718 r.) oraz Gottlieba Lipińskiego († 1858 r.).

Pałac

Jest najstarszym i najcenniejszym tego typu obiektem na terenie Gminy Byczyna. Położony jest w południowej części Gołkowic. Pałac wzniesiono w 1750 r. z fundacji Ernesta hrabiego von Götz, prawdopodobnie w miejscu starszej budowli, po której zachowały się fragmenty kamiennych ścian piwnic). Rezydencję otoczono parkiem krajobrazowym. W 3 ćw. XIX w. pałac został częściowo przekształcony przez nowych właścicieli – rodzinę von Tieschowitz. Wymieniono wówczas m.in. część stropów piwnic i stolarkę drzwiową. W pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej, w pałacu funkcjonowała roczna szkoła rachunkowości rolnej, a od połowy lat 50-tych, aż do 1973 r. mieściła się czteroklasowa szkoła podstawowa. W 1982 r. pałac kupił Andrzej Czupryj, a w 1990 r. – Janusz Jasiński, który rozpoczął jego odbudowę.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Gołkowice	kościół filialny p.w. św. Jana Chrzciciela			
2.	Gołkowice	pałac		4	
3.	Gołkowice	park			
4.	Gołkowice	dom mieszkalny służby i urzędników		2	
5.	Gołkowice	gorzelnia w zespole folwarcznym			
6.	Gołkowice	obora w zespole folwarcznym			
7.	Gołkowice	stajnia w zespole folwarcznym			
8.	Gołkowice	kolonia robotników folwarcznych		8, 11	
9.	Gołkowice	dom		14	
10.	Gołkowice	dom z oborą		15	

Tylko pięć spośród tych zabytków jest prawnie chronionych poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego, a pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Gosław

Miejscowość położona jest w odległości 8 km na południe od Byczyny pomiędzy Nasalami a Paraszowicami, na wysokości 207 m n.p.m. Po raz pierwszy wzmiankowana była w źródłach ok. 1300 r. (Cosilwicz). Jako Goslau wymieniona jest w 1743 r. Zapis ten funkcjonował również w późniejszych latach. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od nazwy słowiańskiego imienia Gosław, Gościśław.

Pierwszymi znanymi właścicielami byli Frankenbergowie, którzy władali tu do końca XVII w. Na początku XVIII w. posiadłość nabył Karol de Heydebrand, ale w 1733 r. pozbył się jej na rzecz Konrada von Frankenberga. W rękach tej rodziny Gosław pozostał do początku XIX w. W 1808 r. Gosław zajmujący wówczas obszar 533 ha kupił hrabia von Garnier-Turawa. W posiadaniu Garnierów wieś pozostała do 1945 r.

Najcenniejsze zabytki:

Dwór

Klasycystyczny dwór wzniesiono w 1800 r. z fundacji von Frankenbergów. W 1 poł. XX w., za czasów kolejnych właścicieli, hrabiów von Garnier, był on kilkakrotnie restaurowany. Dwór, wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, zwrócony jest frontem ku północy. Jest to obiekt parteryowy z pięterkiem na szczycie, częściowo podpiwniczony sklepionymi piwnicami. Na osi elewacji frontowej znajduje się nieznaczny piętrowy ryzalit z wysoką niszą zamkniętą konchowo, zwieńczony trójkątnym szczytem. W niszy wejście, nad którym profilowany gzyms oraz okno okrągłe w profilowanym obramieniu z festonami. Zachowały się fragmenty stolarki klasycystycznej. W 1958 r. obiekt wpisano do rejestru zabytków województwa opolskiego. Niestety, obecnie jest on w ruinie.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Gosław	nowy dwór			
2.	Gosław	park			
3.	Gosław	gorzelnia			
4.	Gosław	dom		3	
5.	Gosław	dom wielorodzinny		18	
6.	Gosław	dom		19	
7.	Gosław	dom		15	

Tylko jeden spośród tych zabytków jest prawnie chroniony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Jakubowice

Wieś położona jest w południowo-zachodnich krańcach gminy Byczyna, przy drodze z Byczyny do Wołczyna, na terenie łagodnie pofałdowanym (178 m n.p.m.). Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowano w źródłach ok. 1300 r. (Jacobi villa). Jako Jacobsdorff wymieniona jest w 1743 r. W 1783 r. funkcjonował zapis Jakobsdorf. Podobną formę zapisu spotyka się w latach późniejszych. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od nazwy osobowej Jakub i oznaczała wieś Jakuba.

Pierwszymi znanymi właścicielami wsi byli Frankenbergowie, w których posiadaniu Jakubowice były do początku XVIII w. Do nich należały też Bruny i sąsiednie Proślice. W historii miejscowości Frankenbergowie zapisali się głównie jako fundatorzy drewnianego kościoła wzniesionego w 1585 r. Przetrwał on do naszych czasów i jest jednym z najstarszych tego typu zabytków na terenie gminy.

W XVIII w. i na początku XIX w. w Jakubowicach zaczęli zmieniać się właściciele. Pojawiły się takie nazwiska rodów jak: Reinbaden, Stosch, Tieschowitz. W latach czterdziestych XIX w. posiadłość nabył major Doroteusz von Gladis, do którego należał też Rożnów. Zginął on tragicznie w nocy z 3 na 4 grudnia 1848 r. zabity przez chłopów z Rożnowa podczas zamieszek związanych z Wiosną

Ludów. Majątek przejął Hugo von Treu. W 1886 r. właścicielką majątku była Helena von Tieschowitz, a w 1891 r. – Joachim von Tieschowitz. Ostatnimi właścicielami byli von Richthofenowie.

W XIX w. we wsi najprawdopodobniej funkcjonował młyn wiatrowy, gdyż na starych pieczęciach urzędowych używa się herbu z wizerunkiem wiatraka. W tym samym stuleciu we wsi była szkoła. Nowy budynek szkoły powstał w 1937 r. jednak w 1975 r., ze względu na spadek liczby mieszkańców, we wsi nie ma szkoły podstawowej.

Najcenniejsze zabytki:

Drewniany kościół filialny p.w. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski

Kościół usytuowany jest na terenie dawnego zespołu dworsko-folwarcznego, w jego płn.- wsch. części, w obrębie parku podworskiego. Świątynię zbudowano z drewna w 1585 r. z fundacji rodziny von Frankenberg, ówczesnych właścicieli wsi. Kościół orientowany w konstrukcji zrębowej, na ceglanej podmurówce, jest odeskowany, składa się z trójbocznie zamkniętego prezbiterium, do którego od północy przylega prostokątna zakrystia, prostokątnej nawy i prostokątnej wieży w konstrukcji słupowej dostawionej od strony zachodniej. Do wieży od strony północnej przylega aneks o charakterze komórki. Nawa, prezbiterium i zakrystia przykryte są wspólnym dachem. Trzykondygnacyjna wieża zwężająca się ku górze, wyższa od korpusu, przykryta jest ośmiobocznym dachem ostrosłupowym.

Kościół pierwotnie użytkowany był przez ewangelików. W 1931 r. był restaurowany. Po 1945 r. przejęli go katolicy i należy do parafii rzymskokatolickiej p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Polanowicach (diecezja kaliska). Po 1960 r. usunięto część zabytkowego wyposażenia świątyni: renesansowego obramienia drzwi do zakrystii, metalowego koguta nad prezbiterium i choraławki z datą 1931 na wieży. W tym samym czasie odsłonięto również polichromię z kartuszami herbowymi w prezbiterium. Na początku lat 90. XX w. naprawiono poszycie dachu.

Wystrój wnętrza zachował pierwotny, historyczny charakter: trop nawy i prezbiterium na jednym poziomie, zaokrąglone, bogato dekorowane narożniki tęczy, empora nad zakrystią otwarta do prezbiterium, chór wsparty na dwóch kwadratowych słupach, wybrzuszony na osi, polichromia z przedstawieniami 16 kartuszy herbowych, detale snycerskie i stolarka. Zachowała się również część zabytkowego wyposażenia m.in.: organy z przełomu XVIII/XIX w. i regencyjny, architektoniczny ołtarz główny z kręconymi kolumnami, pierwotnie ambonowy.

Zespół dworsko - folwarczny

Usytuowany jest we wschodniej części wsi, na wschód od rozwidlenia dróg z Brun do Proślic i Skałagów. Zespół założono w XVIII w. na planie zbliżonym do prostokąta. W 1886 r. zespół składał się z dwóch zasadniczych części: rezydencjonalnej (dwór i park), zajmującej wschodni kraniec i folwarcznej położonej po zachodniej stronie, a składające się z podwórza folwarcznego oraz budynki mieszkalne znajdujące się w jego sąsiedztwie. Obecnie część rezydencjonalną stanowi teren dawnego parku krajobrazowego (zatarty układ kompozycyjny) z kilkoma okazami starodrzewia. Nie ma natomiast dworu, który w latach 70. XX w., najprawdopodobniej przez pomyłkę, wysadzono w powietrze. Po 1945 r. (własność PGR, AWRSP, Jerzy-Leszek Marciniszyn) również na terenie podwórza folwarcznego przeprowadzono szereg zmian: przebudowano spichlerz, oborę, stajnię, stodołę, rozebrano płatkarnię, i dobudowano inne budynki gospodarcze. Najmniej przebudowano budynek dawnej oficyny dworskiej.

Park podworski

Zespół parkowy o powierzchni 3,41 ha usytuowany jest na wschód od zabudowań wsi. Składa się on z zabytkowego parku krajobrazowego z XIX w. i zabytkowego założenia krajobrazowego w stylu angielskim utworzonego na przełomie XIX i XX w. Pierwotne założenie parkowe powstało na przełomie XVII i XVIII w. – z tego okresu pochodzą najstarsze egzemplarze drzew (3 dęby szypułkowe). Zasadniczy etap formowania parku przeprowadzono w końcu XIX w. Dalsze nasadzenia miały miejsce w latach 1926-1936. W 1978 r. park wpisano do rejestru zabytków województwa opolskiego. Układ założenia parkowego jest dość dobrze zachowany – można w nim wyróżnić dwie części: główną krajobrazową (na zachodzie) i drzewostanową (wschodnią). Park charakteryzuje się występowaniem licznych osi widokowych często pokrywających się z ciągami komunikacyjnymi. Dzięki nim eksponowane są ruiny dworu, okazałe drzewa, miejsca ciekawe pod względem przyrodniczym i

krajobrazowym. Jest to jedno z ciekawszych założeń parkowych, ciągle jeszcze o dużych walorach stylowych i drzewostanowych. W obecnym stanie uznane za naturalistyczny park krajobrazowy o cechach angielskich i dendrologicznych. Drzewostan parku jest zróżnicowany gatunkowo i wiekowo. Dominują gatunki liściaste. Do osobliwości dendrologicznych można zaliczyć: korkowca amurskiego, platan klonolistny, daglezia zielona, świerk kłujący odmiana srebrzysta i jesion wyniosły odmiana płacząca. Wschodnia część parku ma charakter leśny.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Jakubowice	kościół filialny p.w. NMP Królowej Polski			
2.	Jakubowice	park dworski			
3.	Jakubowice	oficyna dworska			
4.	Jakubowice	dom wielorodzinny		18	
5.	Jakubowice	dom w zagrodzie		1	
6.	Jakubowice	obora w zagrodzie		1	
7.	Jakubowice	stodoła w zagrodzie		1	
8.	Jakubowice	dom		21	
9.	Jakubowice	dom		37	
10.	Jakubowice	spichlerz		22	
11.	Jakubowice	budynek mieszkalno - inwentarski		35	

Tylko trzy spośród tych zabytków są prawnie chronione poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego, a pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Janówka

Wieś położona w otoczeniu lasów na północny zachód od Byczyny, na wysokości 180 m n.p.m. Miejscowość założył na przełomie XVI i XVII w. Jan Trzciniński, właściciel Trzcinicy. Do początków XIX w. Janówka wraz z Trzcinicą należał do rodziny Trzcinińskich. W 1812 r. Janówka została sprzedana baronowi z Górnego Śląska Knobelsdorfowi. W 1892 r. władze pruskie założyły w Janówce szkołę, a budynek szkolny wybudowano w 1899 r. Po I wojnie światowej przez Janówkę przychodziła przez część wsi granica między Polską a Niemcami. Tu znajdowała się strażnica graniczna nazywana przez ludzi „Belwederem”.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Janówka	szkoła		19	
2.	Janówka	budynek gospodarczy przy szkole		19	

3.	Janówka	dom		20	
4.	Janówka	dom z oborą		43	
5.	Janówka	dom		47	
6.	Janówka	dom		33	
7.	Janówka	dom		34	

Żaden z tych obiektów nie jest prawnie chroniony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Można je jedynie chronić poprzez zapis w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Jaśkowice

Wieś zaczyna się na północnym krańcu Byczyny. Posadowiona jest na wysokości 186 m n.p.m. Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1393 r. (Jeskowicz). Jako Jaschkowitz wymieniona jest w 1743 r. i w 1783 r. Później posługiwano się zapisami: Jaśkowice, Auenfelde i Jaschkowitz. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od staropolskiego imienia Jan i jego zdrobnienia Jaśko.

W 1588 r. Jaśkowice zostały zniszczone w następstwie byczyńskiej bitwy. W XVIII w. We wsi zlokalizowany był młyn wodny, który stanowił własność miasta. Z jego pracy czerpało również znaczne dochody. Na początku XIX w. młyn zamknięto, a następnie rozebrano. Jaśkowice, słyną z tzw. "prowokacji byczyńskiej". W tej wsi miało dojść do prowokacji, która miała uzasadniać przez władze hitlerowskie napadu na Polskę w 1939 r.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Jaśkowice	klasztor		56	
2.	Jaśkowice	dom i budynek inwentarski		39	
3.	Jaśkowice	dom i budynek inwentarski		37	
4.	Jaśkowice	zagroda (dom, budynek inwentarski,		35	
5.	Jaśkowice	dom i budynek inwentarski		31	
6.	Jaśkowice	budynek inwentarski		28	
7.	Jaśkowice	zagroda		26	
8.	Jaśkowice	dom		9	
9.	Jaśkowice	budynek inwentarski		9	
10.	Jaśkowice	budynek inwentarski		1b	
11.	Jaśkowice	dom			

Żaden z tych obiektów nie jest prawnie chroniony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Można je jedynie chronić poprzez zapis w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Kochłowice

Ta niewielka wieś położona jest na zachód od Biskupic, na trasie z Wołczyna do Byczyny. Zabudowania wsi zgrupowane są po obu stronach drogi ze wsi Skalągi do Biskupic (na wysokości 186 m n.p.m.) Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1404 r. (Kochłowicz). Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od staropolskiego imienia Kochel i znana była przed 1252 r.

W średniowieczu wieś wchodziła w skład dóbr biskupich. Pierwszym znanym z 1404 r. właścicielem był Diczeko Beczka. Kilkanaście lat później wieś należała do Ditricha von Kochlewicza. W 1506 r. kolejnym właścicielem został Hanusz Ezammer. W XVII w. Kochłowice przeszły w ręce rodziny von Pritzelwitz. W rękach tej rodziny wieś pozostała do 1720 r. Nowym właścicielem wsi został rodzina Cabottendorf, a w 1895 r. miejscowość przeszła w ręce Karola von Jordana. W posiadaniu Jordanów wieś pozostała do 1945 r. Jordanowie przebudowali pałac dworski i nadali mu obecny wygląd. Po II wojnie światowej szabrownicy zdemolowali i ograbiali go.

Najcenniejsze zabytki:

Park

Park podworski o powierzchni 2,8 ha usytuowany jest we wschodniej części wsi. Na jego obrzeżu od strony północnej znajduje się pałac. Park założono na początku XIX w. W 2 poł. tego stulecia dosadzono kolejne egzemplarze drzew tworząc park krajobrazowy. Kompozycja parku jest zróżnicowana. Wschodnia i płd.- wsch. część ma charakter leśny. Poprzez ciągi zadrzewień wzdłuż Pratwy park jest powiązany z otwartym krajobrazem pól. Zadrzewienie na grobli wzdłuż stawu stanowi połączenie z parkiem w Biskupicach. W drzewostanie przeważają gatunki liściaste. Wśród gatunków nielicznie występujących pojawiają się: daglezia zielona, świerk pospolity, sosna wejmutka i żywotnik zachodni. Najstarsze egzemplarze mają ponad 180 lat (dęby i lipy). W 1978 r. park wpisano do rejestru zabytków województwa opolskiego. Obecnie przez park biegną ścieżki od pałacu w kierunku boiska i szatni sportowej. Park pełni funkcję sportowo-rekreacyjną.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Kochłowice	pałac		6	
2.	Kochłowice	park pałacowy			
3.	Kochłowice	spichlerz w zespole folwarcznym			
4.	Kochłowice	stajnia i dom stangreta w zespole fol-		3b	
5.	Kochłowice	gorzelnia z częścią mieszkalną w zespo-		4a	
6.	Kochłowice	dom robotników folwarcznych -		7	
7.	Kochłowice	dom		8	
8.	Kochłowice	dom i stodoła w zagrodzie		13	
9.	Kochłowice	dom		16-18	
10.	Kochłowice	budynek inwentarski		25	

11.	Kochłowice	dom		21	
12.	Kochłowice	dom ze stodołą		35	
13.	Kochłowice	dom		39	
14.	Kochłowice	dom i budynek inwentarski		12	

Tylko jeden spośród tych zabytków jest prawnie chroniony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego, a pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Kostów

Jest najdalej wysuniętą na północ wsią w gminie. Usytuowany jest ok. 7 km od miasta na trasie Byczyna – Kępno. Leży na wysokości 170 m n.p.m.

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1310 r. (Costaw). Jako Cosstowf wymieniona jest w 1461 r. W 1743 r. użyto formy zapisu Costau, a w 1783 r. funkcjonowały zapisy: Costau i Kostau. W 1845 r. posługiwano się zapisami Kosta i Kosztów, a w 1939 r. – Kostów i Kostau. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od nazwy osobowej Kost-Kosta, Kostek-Konstatnty.

W 1405 r. pierwszym znanym właścicielem wsi był Konrad Czetendorf. Później majątek przejęła rodzina Frankenbergów, która była w jego posiadaniu aż do końca XVIII w. Od tego czasu zaczęli często zmieniać się właściciele. W 1792 r. Kostów kupił Fryderyk von Strachwitz. Ostatnim właścicielem Kostowa był Walenty von Ballestrem, który władał majątkiem aż do 1945 r.

W 1519 r. do Kostowa przewieziono z Łowkovic drewniany kościół. Remontowi poddano go dopiero w 1804 r. Został on zamknięty w 1965 r., a następnie przeniesiony w okolice Krapkowic. Katolicka rodzina Ballestremów wybudowała na terenie swojej posiadłości w 1911 r. neobarokową świątynię. Została ona odrestaurowana w 1955 r. „i służy do dnia dzisiejszego. Pierwszy budynek szkolny we wsi wzniesiono w 1822 r. Obszerniejszy budynek wzniesiono w XX w., ale został on zniszczony w styczniu 1945 r. Zaraz po II wojnie przystąpiono do odbudowy zniszczonej szkoły, którą oddano do użytku w 1947 r. Obecnie we wsi jest poczta, ośrodek zdrowia i parafia rzymskokatolicka. Działa też założona w 1952 r. jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej.

Najcenniejsze zabytki:

Pałac

Wzniesiono go pod koniec XVIII w. w stylu późnobarokowym. Położony jest w otoczeniu parku krajobrazowego. W pałacu znajdowała się biblioteka z okazałym księgozbiorem, w skład którego wchodziło wiele cennych rękopisów. Wszystko to stanowiło własność rodziny Ballestremów. Niestety podobnie jak w innych obiektach cała kolekcja uległa dewastacji, rozgrabieniu i zniszczeniu przez szabrowników. Ten późnobarokowy pałac był rozbudowany o wieżę od strony wschodniej w końcu XIX w. Przebudowano, go również w 1957 r.

Park

Park o powierzchni 3,85 ha usytuowany jest na pd.-zach. krańcu wsi. W północnej części parku znajduje się pałac z końca XVIII w., do którego prowadzi łukowaty podjazd. Park podzielony jest na dwie części. Przed pałacem znajdują się żywopłoty i trawniki. Wnętrze łukowatego podjazdu porasta starodrzew. Za pałacem od strony pd. znajduje się zasadnicza część parku z centralną polaną, na której zorganizowano plac zabaw. Z trzech stron polaną otacza aleja grabowa, która tworzy efektowny tunel ze ścieżką spacerową. Układ kompozycyjny parku jest czytelny. Część płu. Przed frontem pałacu powstała wcześniej i założona została w angielskim stylu krajobrazowym. W półkolu utworzonym przez dojazd wśród pojedynczych drzew rosną rzędowo wysadzone korkowce amurskie. Drzewostan parkowy jest zróżnicowany pod względem składu gatunkowego i struktury wiekowej. Dominują gatunki liściaste. Na szczególną uwagę zasługuje egzemplarz miorzębu dwukłapowego o obwodzie 340 cm i wysokości 19 m. W 1976 r. park wpisano do rejestru zabytków województwa opolskiego.

Zbiorowa mogiła 7 powstańców śląskich z 1921 r.

Znajduje się na założonym na początku XX w. cmentarzu katolickim usytuowanym na płaskim terenie za wsią. Mogiła ta jest wpisana do rejestru zabytków województwa opolskiego i podlega ochronie prawnej. Na cmentarzu zachowało się również 173 wolnostojących nagrobków z 2 poł. XX w.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Kostów	kościół parafialny p.w. św. Augustyna			
2.	Kostów	kaplica cmentarna			
3.	Kostów	cmentarz rzymsko-katolicki			
4.	Kostów	plebania			
5.	Kostów	pałac		9	
6.	Kostów	park pałacowy			
7.	Kostów	dom rządcy w zespole folwarcznym		8	
8.	Kostów	dom kierowcy - kuźnia - garaż		10	
9.	Kostów	gorzelnia w zespole folwarcznym			
10.	Kostów	obora w zespole folwarcznym			
11.	Kostów	stajnia - owczarnia w zespole folwarcz-			
12.	Kostów	spichlerz w zespole folwarcznym			
13.	Kostów	dom		4	
14.	Kostów	dom		5	
15.	Kostów	dom		6	
16.	Kostów	dom i budynek gospodarczy		7b	
17.	Kostów	budynek stacji PKP			
18.	Kostów	szkoła			
19.	Kostów	stodoła		11	
20.	Kostów	kuźnia			przy domu nr 13
21.	Kostów	dom i budynek inwentarski w zagro-		15	

22.	Kostów	dom wielorodzinny z salą gospody		16	
23.	Kostów	dom		18	
24.	Kostów	dom		19	
25.	Kostów	dom i stodoła w zagrodzie		33	
26.	Kostów	dom		25	
27.	Kostów	stodoła		38	
28.	Kostów	stodoła		46	
29.	Kostów	chałupa		48	
30.	Kostów	dom wielorodzinny		52	
31.	Kostów	dom mieszkalno - inwentarski		54	
32.	Kostów	dom mieszkalno - inwentarski		55	

Tylko trzy spośród tych zabytków są prawnie chronione poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego, a pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Miechowa

Usytuowana jest na krańcach Wzgórz Trzebnicko-Ostrzeszowskich na wysokości od 176 do 186 m n.p.m. Ta typowa ulicówka oddalona jest o ok. 8 km od Byczyny. Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1473 r. Jako Omechau wymieniona jest w 1743 r. W 1783 r. funkcjonowały zapisy Omechau pohlnisch i Miechow. W 1845 i 1886 r. posługiwano się zapisem Omechau, a w 1887 r. – Omechau i Miechowa. Później stosowano jeszcze zapis Omechall. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od przezwiska Miech lud imienia Miecisław.

Pierwszymi znanymi właścicielami wsi byli von Frankenbergowie, którzy zachowali ją w swoim posiadaniu do połowy XVIII w. W latach 1624-1628 właścicielem wsi był Baltazar von Frankenberg, który wyłożył pieniądze na przebudowę kościoła drewnianego (1628 r.). W 1743 r. majątek kupił od Frankenbergów Ferdynand von Prittitz. W 1818 r. Doroteusz von Prittitz – Gaffron zbudował późnobarokowy pałac (8 tys. talarów), który później kilkakrotnie restaurowano. Po przebudowie z 1933 r. otrzymał on obecny wygląd. W rękach rodziny von Prittitz – Gaffron majątek pozostał do 1945 r.

W 1882 r. w Miechowej zabudowano drogę bitą prowadzącą do Ciecierzyna, a w 1883 r. – prowadzącą do Kostowa. W połowie XIX w. we wsi funkcjonowała szkoła. Po pierwszej wojnie światowej, w związku ze zmianą granic państwowych, w Miechowej znajdował się posterunek straży granicznej, dla potrzeb którego wzniesiono na wzgórzu nowy budynek. Funkcjonował on do 1939 r.

Najcenniejsze zabytki:

Drewniany kościół filialny p.w. św. Jacka

Kościół p.w. św. Jacka w Miechowej to niewielki ale szczególny zabytek na Szlaku Kościółków Drewnianych Śląska Opolskiego. Usytuowany jest w zachodnim krańcu wsi, na niewielkim pagórku w otoczeniu starych lip. Według tradycji obiekt zbudowany został jako kaplica w 1529 r. Po przejściu księcia brzeskiego na protestantyzm w połowie XVI w., kościół w Miechowej przejęli ewangeli-

cy. W ich posiadaniu był do 1945 r. Obecnie jest własnością parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Augustyna w Kostowie (dekanat trzciniński w diecezji kaliskiej).

W 1628 r. kościół przebudowano z fundacji ówczesnego patrona świątyni Baltazara von Frankenberg. Wówczas do kaplicy, którą zaadaptowano na prezbiterium, dobudowano nawę (nieznacznie wyższą od prezbiterium) w konstrukcji zrębowej. W latach późniejszych dostawiono kruchą ryglową. Najprawdopodobniej w 1753 r. dobudowano wieżę w konstrukcji słupowej nakrytą późnobarokowym hełmem z latarnią. Kościół jest orientowany, o ścianach zewnętrznych szalowanych deskami w układzie pionowym i zamknięty dachem krytym gontem.

Wnętrze pokryte dekoracją malarską z motywami wici roślinnej i iluzjonistycznie przedstawionym niebem na stropie. Jest to przykład charakterystycznej dla drewnianych kościołów twórczości ludowej, czerpiącej z renesansowych wzorców. Wyposażenie kościoła jest stylowo jednorodne. Na szczególną uwagę zasługują późnorenesansowy architektoniczny ołtarz i ambona o bogatej dekoracji z postaciami świętych Piotra i Pawła oraz czterech ewangelistów. Z pierwotnego wyposażenia zachowała się również chrzcielnica z malowanymi przedstawieniami cnót teologicznych oraz ława kolatorska o malowanym przedpiersiu. Cenna jest również stolarka okienna i drzwiowa, bogato zdobiona dekoracją malarską.

Kościół odnawiany był w latach: 1753, 1911, 1941, 1958, 1997-1999 i 2004-2006. W latach 80. XX w. wymieniono gont, a ok. dziesięć lat później na ścianach prezbiterium i zakrystii założono nowe tynki oraz wykonano betonową wylewkę. Największy remont przeprowadzono w ostatnich latach ze względu na poważne biologiczne zniszczenia drewna. W 2008 r. kościół został laureatem ogólnopolskiego konkursu „Zabytek zadbany”.

Dwór

Dwór jest najcenniejszym obiektem po dawnym założeniu dworsko-parkowo-folwarcznym usytuowanym w południowo-wschodniej części wsi. Klasycystyczny dwór zbudowano w 1818 r. z fundacji hrabiego Doroteusza von Prittwitz-Gaffron, ówczesnego właściciela Miechowej. Prawdopodobnie w tym samym czasie założono również park, który najprawdopodobniej istniał już w XVIII w. W 1886 r. właścicielem dworu był hrabia Stefan von Prittwitz-Gaffron, z którego inicjatywy powstało większość zabudowań na terenie podwórza folwarcznego. W 2 połowie XIX w. miechowski dwór kilkakrotnie remontowano. W rękach rodziny von Prittwitz-Gaffron obiekt pozostał do końca II wojny światowej. W 1945 r. majątek stał się własnością Skarbu Państwa. Majątek został częściowo rozparcelowany, a w części utworzono PGR. Obecnie nie ma on dobrego właściciela i popada w ruinę.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Miechowa	kościół filialny p.w. św. Jacka			
2.	Miechowa	dwór		25 d	
3.	Miechowa	park dworski			
4.	Miechowa	spichlerz w zespole folwarcznym			
5.	Miechowa	stodoła i kuźnia w zespole folwarcznym			
6.	Miechowa	stodoła w zespole folwarcznym			
7.	Miechowa	domy robotników folwarcznych		25 g,e,f	
8.	Miechowa	dom robotników folwarcznych		25 h	
9.	Miechowa	dom z oborą		6	

10.	Miechowa	dom		17	
11.	Miechowa	dom i budynek inwentarski		25	
12.	Miechowa	dom z oborą		27	
13.	Miechowa	budynek inwentarski		29	
14.	Miechowa	dom		32	
15.	Miechowa	dom i budynek inwentarski		39	
16.	Miechowa	dom		41	
17.	Miechowa	dom		52	
18.	Miechowa	kuźnia			

Tylko trzy spośród tych zabytków są prawnie chronione poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Nasale

Wieś położona jest w odległości ok. 7 km na płd. wsch. od Byczyny i ok. 1 km od drogi łączącej Wojstawice – Kujakowice. W pobliżu wsi rozciągają się spore kompleksy leśne. Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1393 r. (Nassadil). Jako Nassadel wymieniona jest w 1743 i 1783 r. W 1825 r. funkcjonował zapis Nasadel. W 1845 r. posługiwano się zapisami Nassadel i Nasale. Podobnie było w latach późniejszych. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od polskiego wyrażenia przyimkowego Na-siedle, urobionego od wyrazu siodło, co oznaczało na wzniesieniu.

Pierwszymi znanymi właścicielami byli von Frankenbergowie. Osada uległa zniszczeniu wskutek działań wojennych podczas wojny trzydziestoletniej, odbudowana. W 2 poł. XVII w. majątek w Nasalach został wniesiony jako wiano przez córkę von Frankenberga mężowi Dietrichowi von Woyska. Od tej pory majątek był podzielony pomiędzy rodziny von Frankenbergów i von Woyskich. Wiek XIX w Nasalach charakteryzował się licznymi zmianami właścicieli, którymi byli: Franz von Corneth, Hans Christoph von Spiegel, von Klich, von Garnier, August John, Aleksander von Senden, kapitan rezerwy Adolf Seifert i od 1896 r. Hermann Lipiński. Majątek w Nasalach pozostawał we władaniu rodziny Lipinski aż do 1945 r., kiedy to ostatni właściciel, Kurt Lipinski, został zabity przez żołnierzy Armii Czerwonej. W okresie PRL na terenie majątku działała początkowo Spółdzielnia Produkcyjna, a następnie PGR. Od 1948 r. we wsi działa jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej.

Najcenniejsze zabytki:

Kościół ewangelicki

Niewielki, drewniany kościół ewangelicki w Nasalach położony jest na wschodnim krańcu wsi. Zbudowany został w XVI w. w Zdziechowicach w powiecie oleskim, oddalonych kilka km na wsch. od Nasali. Pierwotnie był świątynią katolicką, składającą się z nawy, prezbiterium i wieży. W 1939 r. kościół rozebrano i przeniesiono do Nasali. Niestety, prace montażowe przerwała II wojna światowa i ostatecznie nie udało się zamontować wieży. W 1945 r. świątynię przekazano ewangelikom, którym odebrano znajdujący się w centralnej części wsi kościół murowany, wzniesiony w 1870 r. Katolicy przenieśli też większość zabytkowego wyposażenia z kościółka drewnianego. Obecnie kościół jest filią Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Kluczborku.

Świątynię zbudowano z drewna w konstrukcji zrębowej, na podmurówce z kamienia. Obecnie składa się z kwadratowej nawy i węższego, niższego, zamkniętego trójbocznie prezbiterium, do któ-

rego od pn. przylega prostokątna zakrystia. Do nawy od pd. dostawiona jest niewielka kruchta. Nawa przykryta jest dachem dwuspadowym, a prezbiterium – wielopołaciowym. Na kalenicy dachu nad nawą (na styku z prezbiterium) znajduje się wieżyczka z latarnią. Po nie zamontowanej wieży, przed frontem kościoła, pozostała podmurówka wprowadzona ponad poziom gruntu. Kościół pozbawiony został praktycznie zabytkowego wyposażenia.

Kościół przebudowano w 1730 r. i w latach późniejszych kilkakrotnie remontowano. Pod koniec lat 70. XX w. przełożono pokrycie dachu, a wewnętrzne ściany prezbiterium pokryto płytami pilśniowymi zakrywając pozostałości polichromii. Dziś świątynia wymaga natychmiastowych prac remontowo-konserwatorskich. W pierwszej kolejności należy wymienić przegnite w wielu miejscach drewno, naprawić strop, więźbę i schody.

Murowany kościół katolicki p.w. św. Wawrzyńca

Zbudowany przez ewangelików w 1870 r. po rozebraniu poprzedniego drewnianego wzmiankowanego w 1508 r. Wyposażenie wnętrza kościoła pochodzi głównie z obecnego kościoła ewangelickiego, pierwotnie katolickiego: architektoniczny ołtarz główny z poł. XVII w., ołtarz boczny lewy z poł. XVII w.

Dwór

Dwór zbudowano w 1 poł. XIX w. w stylu klasycystycznym na planie prostokąta. Przebudowano go przed I wojną światową. Dziś jest to obiekt parterowy z facjatkami i piętrzem w dachu, wysoko podpiwniczony piwnicami sklepieniami żaglasto, zwrócony frontem ku wschodowi. Urokliwy jest zwłaszcza ganek w elewacji frontowej wsparty na czterech kolumnach. Zachowały się fragmenty stolarki z okuciami klasycystycznymi.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejsowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Nasale	kościół ewangelicki			
2.	Nasale	kościół rzymskokatolicki p.w. św. Wawrzyńca			
3.	Nasale	cmentarz katolicki			
4.	Nasale	dwór		8	
5.	Nasale	park dworski			
6.	Nasale	dom rządcy w zespole folwarcznym		8a	
7.	Nasale	stodoła i garaż w zespole folwarcznym			
8.	Nasale	obora w zespole folwarcznym			
9.	Nasale	stajnia koni roboczych i magazyn siana w zespole folwarcznym			
10.	Nasale	dom		7-9	
11.	Nasale	dom		12 ab	
12.	Nasale	dom		13 ab	
13.	Nasale	dom i stodoła		29	

14	Nasale	dom z oborą		31	
15	Nasale	dom		55	
16	Nasale	szkoła			
17	Nasale	dom		57	
18	Nasale	budynek inwentarski w zagrodzie		66	
19	Nasale	dom		73	
20	Nasale	dom z oborą		79	
21	Nasale	dom		86	
22	Nasale	cmentarz ewangelicki			

Tylko trzy spośród tych zabytków są prawnie chronione poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Paruszowice

Leżą na południe od Byczyny (ok. 5 km na pd. od miasta), na wysokości 197 m n.p.m. Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1414 r. (Bawmgartin). Jako Barischaw wymieniona jest w 1499 r. W 1743 r. funkcjonował zapis Baumgarten. W 1783 r. posługiwano się zapisami Baumgarten pohnisch i Parusowitz, a w 1845 r. – Baumgarten i Parusowice. Podobnie było w latach późniejszych. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od nazwy osobowej Parusz (śl. Paruszek). Niemiecka nazwa Baumgarten oznacza sad.

Pierwszymi znanymi właścicielami wsi byli von Frankenbergowie. W 1573 r. wieś nabył Wencel Warkotsch. W 1677 r. miejscowość należała do Barbary Woyszykin. W XVIII w. i 1 poł. XIX w. wieś często zmieniała właścicieli, wśród których były takie nazwiska jak: von Skal, de Nimptsch, von Brochin, von Heidebrand, von Prittwitz-Gaffron i von Taubadel. W 1886 r. dobra w Paruszowicach należały do rodziny von Golibersuch, a ogólna powierzchnia majątku liczyła 329 ha. W 1891 r. właścicielem majątku był Victor von Roberti. Za jego czasów w Paruszowicach była gorzelnia, która nie należała do majątku, tylko do spółki. W majątku natomiast prowadzono m.in. hodowlę ogierów. Duże zyski przynosiła też hodowla bydła, trzody chlewnej oraz stawy rybne. Na początku XX w. Paruszowice przeszły na własność państwa pruskiego i jako domena królewska podlegały Zarządowi Domen Królewskich. Do 1945 r. majątek był dzierżawiony dla rodziny von Lipinski, właścicieli wsi Nasale. Po II wojnie światowej utworzono w nim PGR. W listopadzie 1993 r. gospodarstwo Paruszowice przeszło do zasobu AWRSP, a 1 maja 1996 r. utworzona została spółka AGRO-PAR dzierżawiąca od AWRSP budynki i grunty. Dwór z początku XX w. wykupił na własność prezes spółki, domy robotników folwarcznych (z początku XX w.) użytkowane są i częściowo wykupione na własność przez lokatorów. Miejscowość jest zwodociągowana, działa w niej założona w 1951 roku jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej. Paruszowice posiadają połączenie autobusowe z Byczyną i Kluczborkiem

Najcenniejsze zabytki:

Kaplica ewangelicka

Kaplicę wzmiankowano w źródłach w 1376 r. Obecna, wzniesiona jako dworska, pochodzi z XV w. Przekształcono ją w XIX w. Zbudowano ją na planie kwadratu, z kamieni z ceglanyrami obramowaniami otworów okiennych i wejściowych. Od 1532 r. do dnia dzisiejszego kaplica należy do zboru ewangelickiego. Do 1945 r. wchodziła w skład parafii ewangelickiej w Dobiercicach ale od 1945 r., po przejściu kościoła w Dobiercicach przez katolików, należy do Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w

Wołczynie. W otoczeniu kaplicy częściowo zachował się mur cmentarny, wzniesiony z kamienia, graniczący z obszernym parkiem krajobrazowym.

We wnętrzu kaplicy znajdowało się zabytkowe wyposażenie: gotycki ołtarz w formie tryptyku, chrzcielnica z 1674 r. i barokowy krucyfiks. W maju 1995 r. nieznani sprawcy włamali się do kaplicy i ukradli tryptyk, chrzcielnicę oraz 5 zabytkowych rzeźb. Niedawno z inicjatywy ewangelików odtworzono ołtarz.

Park

Park o powierzchni 2,09 ha usytuowany jest w pld. - wsch. części wsi i jest wkomponowany w jej krajobraz. Powstał w 2 poł. XIX w. w stylu angielskim. W granicach parku po stronie ptn. - zach. znajduje się dwór z początku XX w. Park graniczy od strony ptn. Z budynkami mieszkalnymi i ogródkami warzywnymi, od zach. przylega doń kaplica ewangelicka, cmentarz i zabudowania dworskie. Na pd. od parku znajduje się w naturalnej niecce staw. Park ma charakter naturalnego zespołu leśnego o piętrowej budowie. Był kształtowany w stylu angielskim. Jest poprzecinany licznymi ścieżkami spacerowymi (niektóre słabo zachowane). W centralnej jego części znajduje się niewielka polana. Na drzewostan parkowy składają się głównie drzewa liściaste. Na uwagę zasługują trzy okazałe egzemplarze dębów szypułkowych o obwodach do 500 cm, robinia biała (382 cm obwodu) i klon polny (360 cm obwodu). W 1977 r. park wpisano do rejestru zabytków województwa opolskiego.

Gorzelnia

Gorzelnia istniała w Paruszowicach w 1898 r. Dokłada data jej budowy, ani nazwisko fundatora nie są znane. Najprawdopodobniej jednym z założycieli był właściciel miejscowego majątku hrabia von Roberti. Według ksiąg środków trwałych gospodarstwa Paruszowice w 1915 r. gorzelnię rozbudowano. Być może w tym samym czasie dobudowano płatkarnię, która w księdze adresowej z 1912 r. nie została jeszcze wymieniona. Ślady rozbudowy widoczne są na szczytowych elewacjach gorzelni. Płatkarnia nie zachowała się, a gorzelnia należy do spółki „AGRO-PAR”. Do dziś zachował się, bez większych przekształceń, układ wnętrza. Nie zachowało się natomiast dawne wyposażenie gorzelni – jedynie kocioł z 1935 r. w kotłowni.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Paruszowice	kaplica ewangelicka			
2.	Paruszowice	dwór			
3.	Paruszowice	park dworski			
4.	Paruszowice	gorzelnia			
5.	Paruszowice	stajnia i wolarnia w zespole folwarcznym			
6.	Paruszowice	magazyn zbożowy w zespole folwarcznym			
7.	Paruszowice	obory z mieszkaniem robotnika folwarcznego w zespole folwarcznym			
8.	Paruszowice	stróżówka w zespole folwarcznym			
9.	Paruszowice	kuźnia i stolarnia w zespole folwarcznym			
10	Paruszowice	magazyn zbożowy ze śrutownikiem w zespole folwarcznym			

11	Paruszowice	dom z oborą		8	
12	Paruszowice	dom w zagrodzie		18	

Tylko dwa spośród tych zabytków są prawnie chronione poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Polanowice

Ta typowa ulicówka jest położona w bezpośrednim sąsiedztwie Byczyny. Jej panoramę widać z byczyńskiego wiaduktu kolejowego.

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach ok. 1300 r. (Polanowicz). Jako Polanowitz wymieniona jest w dokumentach z lat 1651/1652. W 1783 r. funkcjonował zapis Polanowiz, a w 1794 r. – Pollanowitz. W 1864 r. posługiwano się zapisami Polanowitz, Polanowice i Polanowitz. W 1936 r. wprowadzono zapis Kornfelde. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od nazwy osobowej Polanin.

Wieś od najdawniejszych czasów stanowiła własność miasta Byczyna. Od połowy XVI w. polanowicki majątek należał do rodziny von Spiegel. W 2 poł. XVIII w. i w XIX w. majątek był w posiadaniu rodzin de Reidbaden i Pollegrinin. Od 1911 r. był on własnością rodziny von Rudolphi.

W 1872 r. wzniesiono pałac. Przebudowano go w 1911 r. z inicjatywy nowych właścicieli. Obiekt spłonął w 1981 r., a jego odbudowa trwała do 1988 r.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1	Polanowice	kościół parafialny p.w. NMP			
2	Polanowice	dom przedpogrzebowy			
3	Polanowice	ogrodzenie i brama cmentarna			
4	Polanowice	pałac			
5	Polanowice	park pałacowy			
6	Polanowice	cmentarz			
7	Polanowice	szkoła			
8	Polanowice	dom w zagrodzie		2	
9	Polanowice	zagroda		3	
10	Polanowice	stodoła		5 (?)	
11	Polanowice	dom w zagrodzie		4	
12	Polanowice	dom w zagrodzie		5	
13	Polanowice	stodoła drewniana		23	

14	Polanowice	stodoła murowana		23	
15	Polanowice	dom		24	
16	Polanowice	dom w zagrodzie		29	
17	Polanowice	dom		31	
18	Polanowice	dom		35	
19	Polanowice	dom		39	
20	Polanowice	dom		41	
21	Polanowice	budynek inwentarski		41	
22	Polanowice	dom		42	
23	Polanowice	dom		43	
24	Polanowice	dom z oborą		50	
25	Polanowice	dom		71	
26	Polanowice	dom w zagrodzie		55	

Żaden z tych obiektów nie jest prawnie chroniony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Można je jedynie chronić poprzez zapis w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Proślice

Miejscowość położona jest w zachodniej części gminy Byczyna, na wysokości 176 m n.p.m. Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana była w źródłach ok. 1300 r. (Brosznitz). W 1381 r. funkcjonowała nazwa Prosnitz, a w 1743 r. pojawił się zapis Proschlitz. W kolejnych latach występowały jeszcze nazwy: Proschliz (1783 r.) i Proschlitz (1800 r.). Ten ostatni zapis funkcjonował 1936 r. W 1845 r. pojawił się również zapis Proślice, który funkcjonuje również w 1939 r. W 1936 r., na fali hitlerowskiej germanizacji zmieniono nazwę wsi na Angersdorf, która funkcjonowała do 1945 r. Zdaniem etymologów, nazwa miejscowości pochodzi od nazwy patronimicznej – Prośnice, która urobiona została od nazwy osobowej Prosimir.

Być może wczesnośredniowieczna osada powstała w XII w. Z Proślic pochodził ród rycerski i pastorski Proślickich. W 1381 r. właścicielem Proślic był Diczko von Frankenberg. W posiadaniu rodziny Frankenbergów Proślice były do połowy XVIII w. Ostatnim przedstawicielem tej rodziny władającym w latach 1681-1718 Proślicami był Joachim Ernst von Frankenberg. W latach 1718-1743 właścicielem Proślic był Hans Adam von Gruttßchreiber. Po nim, w latach 1743-1757 majątek przejął Johann Alexander von Roßenberg-Lipinsky.

W 2 poł. XVII w. między Proślicami a Byczyną wybuchła tzw. wojna piwna. W celu zapewnienia zbytu piwa produkowanego przez mieszczan, nie można go było ważyć w siedmiu okolicznych miejscowościach w obrębie mili od Byczyny. W Proślicach próbowano obejść to prawo, co powodowało liczne skargi mieszczan. W końcu skarga rajców byczyńskich na proślickich karczmarzy trafiła przed oblicze samego cesarza. Ostatecznie sprawa mimo sądowego finału w Wiedniu korzystnego dla Byczyńian nie została definitywnie załatwiona.

Do 1945 r. właściciele majątku w Proślicach byli również patronami miejscowego kościoła i prawdopodobnie mieli wpływ na obsadzenie urzędu pastora. W wybudowanym na nowo w 1580 r.

kościół w Proślicach funkcję pastora pełnili: ks. Adam Dulplus (1588-1596), ks. Simon Cochlovius (1596-1612), ks. Samson Grebner (1612-1639), ks. Georgius Geißbius (1639-1666), ks. Johannes Cochlovius (1666-1679). W latach 1679-1693 pastorem był ks. Adam Gdaziuz junior, w latach 1693-1697 ks. Samuel Schlipalius, 1697-1707 ks. Gottfried Fiebig, 1707-1713 ks. Johannes Zombligius, 1713-1736 ks. Siegmund Biarodius, 1736-1761 ks. Caspar Wenceslaus Schlipalius. W latach 1762–1768 pastorem w Proślicach był ks. Johannes Kutßch (1734–1814), kaznodzieja, nauczyciel, pisarz, inspektor szkolny w Byczynie i superintendent kluczborski w latach 1807-1812. Do historii przeszedł głównie jako autor wydanej w Brzegu książki pt. Pięcioksiąg, czyli kancjonał Ewangelicki dla Boga czczenia publicznego i domowego oraz kilku polsko-niemieckich podręczników szkolnych, w tym m.in. Książeczki do sylabizowania i czytania dla szkół elementarnych. Wiadomo też, że pastor Johannes Kutßch nie potrafił się porozumieć z ówczesnym właścicielem majątku w Proślicach Ernstem von Strachwitz. Od 1768 r. do 1889 r. w Proślicach funkcjonowała jednoklasowa szkoła, w której nauczycielami byli miejscowi organiści. W 1889 r. wprowadzono trzyklasową szkołę, w której uczyło dwóch nauczycieli.

Od 1774 r. wieś pieczętowała się herbem, w tarczy którego widniał dom, a obok niego domek. W 1843 r. rozebrano starą szkołę, a w jej miejsce postawiono nową. W 1848 r. prośliccy chłopcy zostali uwłaszczeni, do czego przyczynili się rożnowscy chłopcy, którzy zamordowali Doroteusza von Gladisa z Jakubowic. W 1853 r. nastąpiło oddzielenie gruntów majątku od wsi.

Na przełomie XVIII i XIX w. właścicielem majątku w Proślicach był prałat Ernst hrabia von Strachwitz (1763-1808), a po nim Jan von Strachwitz (1808-1830). W 1810 r. w Proślicach miał miejsce pomór zwierząt, a rok później drożyzna, wielki głód i epidemia duru brzuszego. Kolejnym właścicielem majątku w Proślicach był Henryk von Strachwitz (1830-57), którego uważa się za fundatora miejscowego pałacu. Po nim proślicki majątek posiadali: Ernst von Rittberg (1857-72), Leo von Watzdorf (1872-82), Emmy von Watzdorf (1882-1903) oraz Rudolf von Watzdorf. Od 1872 r. do 1945 r. majątek był w posiadaniu rodziny von Watzdorf. Najlepszym gospodarzem z rodziny Watzdorfów okazał się hrabia Rudolf. Z jego inicjatywy w 1912 r. wzniesiono dom przeznaczony na mieszkania robotników folwarcznych (data i inicjały na płycie fasady budynku), w 1914 r. – przebudowano pałac.

Najcenniejsze zabytki:

Drewniany kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Jezusowego

Proślicki kościół jest cennym zabytkiem leżącym na tzw. Szlaku Kościółków Drewnianych. Usytuowany jest na obrzeżach wsi, w kierunku wschodnim od drogi wiejskiej. Kościół jest orientowany. Zbudowano go z drewna w 1580 r., gdy właścicielami wsi byli von Frankenbergowie. Kościół w konstrukcji zrębowej na ceglanej podmurówce, jest deskowany, składa się z zamkniętego trójbocznie prezbiterium, do którego od pn. przylega zakrystia, szerszej, prostokątnej nawy i kwadratowej wieży w konstrukcji słupowej dostawionej od strony zachodniej. Wydłużone prezbiterium świadczy najprawdopodobniej o dwóch etapach budowy, co oznacza, że pierwotnie wzniesiono kaplicę, a z czasem dobudowano do niej nawę. Prezbiterium i nawa przykryte są wspólnym dachem, co jest charakterystyczne dla kościołów wielkopolskich. Kościół przebudowano i remontowano w 1748 r. Wykonano wówczas więźbę dachową z pozornym sklepieniem o obniżonym łuku. Wówczas ustawiono również chór i emporę: północną i południową. W 1773 r. od strony zach. dobudowano kwadratową wieżę w konstrukcji słupowej. Była to fundacja Jerzego Zająca, miejscowego młynarza. W 1798 r. przełożono pokrycie dachu, w 1801 r. odnowiono wnętrze świątyni, a w 1840 r. naprawiono organy. W 1858 r. odnowiono kościół, a rok później G. Jurczok odnowił wieżę. W 1905 r. odnowiono wnętrza i podmurowano wieżę, a w 1929 r. przeprowadzono remont kapitalny świątyni. Od 1945 r. kościół należy do parafii rzymskokatolickiej p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Polanowicach w diecezji kaliskiej (dekanat Wołczyn). Na terenie przykościelnym znajdują się pozostałości po zlikwidowanym w latach 70. XX w. cmentarzu założonym ok. 1900 r. Cmentarz ma nieczytelny układ i zajmuje powierzchnię 0,24 ha. Znajduje się na nim 9 nagrobków z 1 poł. XX w. Najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 1909 r.

W utrzymanym w dobrym stanie kościele znajdujemy ciekawe detale snycerskie, np. późnogoetycki, trójlistnie zamknięty południowy portal nawy, stolarka drzwiowa z ozdobnymi okuciami z XVI i XVII w. Kościół posiada również zabytkowe wyposażenie: późnorenesansowa (z ok. 1600 r.)

szafka, późnobarokowy, architektoniczny ołtarz z ok. 1700 r., późnobarokowa ambona wsparta na rzeźbie anioła, regencyjne organy, ławy kolatorskie z XVIII w. i dzwon ufundowany przez Joachima Ernesta von Frankenberg (1656-1725), a odlany w 1693 r. przez Zygmunta Götza z Wrocławia.

Zespół pałacowo - parkowy

Rozległy zespół pałacowo-parkowy w Proślicach usytuowany jest po północno-wschodniej stronie rzeki Pratwy, w południowym krańcu wsi. W centralnej części zespołu usytuowany jest pałac, który fasadą zwrócony jest na zachód, w kierunku rozległego dziedzińca z szerokim półkolistym podjazdem. Jest to budynek podpiwniczony, piętrowy, z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem mansardowym. Wobec braku badań historyczno-architektonicznych przyjmuje się, że pałac w Proślicach wybudował na przełomie XVIII i XIX w. hrabia Ernst von Strachwitz (1763-1808). Kolejnymi właścicielami majątku byli: Jan von Strachwitz (1808), Henryk von Strachwitz (1830-57), Ernst von Rittberg (1857-72), Leo von Watzdorf (1872-82), Emmy von Watzdorf (1882-1903) oraz Rudolf von Watzdorf. Watzdorfowie byli właścicielami pałacu w Proślicach do 1945 r. Po drugiej wojnie światowej wyjechali do Niemiec i Stanów Zjednoczonych. Wnuczka Rudolfa Watzdorfa, Eryka von Schumann mieszka w Norymberdze i czasami odwiedza Proślice. Od 1946 r. do 2003 r. w pałacu mieściła się szkoła podstawowa. W czasie ferii i wakacji oraz weekendów pełnił funkcję schroniska. Pomysłodawcą i realizatorem takiego wykorzystania obiektu był były wieloletni dyrektor placówki pan Adam Radom. Obecnie bardziej poszerzoną strategię kontynuuje Przedsiębiorstwo „Hetman Roma Byczyna” Sp z o.o. Niestety, obiekt nie jest wpisany do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.

W pierwotnej formie pałac był obiektem klasycystycznym, o piętrowej, 11-osiowej fasadzie z płytkim 3-osiowym ryzalitem, który poprzedzały szerokie, kilkustopniowe schody. Ryzalit zwieńczony był płaskim, trójkątnym naczółkiem. W 1914 r. z inicjatywy Rudolfa von Watzdorf pałac przebudowano, nadając mu formę eklektyczną, w której obok cech klasycystycznych znalazły się zarówno akcenty barokowe jak i romantyczne. Do dziś nie dokonano żadnych zmian w bryle obiektu. Wnętrze obiektu przebudowano w 1946 r. przystosowując je do sal lekcyjnych. W latach 1957-1958 przeprowadzono remont elewacji, a w latach 1987-1991 miał miejsce remont kapitalny, podczas którego m.in. wymieniono instalację elektryczną i przełożono dach. Kolejne remonty od 2003 r. przeprowadzają obecni właściciele obiektu – na 2009 r. planowane jest przełożenie dachu. Z pierwotnego wyposażenia zachowały się: konstrukcja paradnej klatki schodowej, drewniane boazerie płycinowe wraz z belkowym sufitem w hallu na piętrze, pseudoneobarokowy piaskowcowy kominek w hallu, drewniane tralkowe maskownice kaloryferów, fasety i sztukaterie na sufitach w salonach, część stolarki okiennej i drzwiowej, parkiety dębowe oraz oryginalne ankrowania więźby dachowej.

Pałac otacza zabytkowy, prawnie chroniony park krajobrazowy w stylu angielskim zajmujący powierzchnię 2 ha. Na podstawie analizy dendrologicznej można sądzić, że kształtowanie parku zapoczątkowano w 2 poł. XIX w. za czasów rodziny von Watzdorf. Kolejne zmiany kompozycyjne parku miały miejsce na przełomie XIX/XX w. W parku występuje ok. 19 gatunków drzew i 8 gatunków krzewów. Dominują drzewa liściaste – przede wszystkim lipy tworzące aleję. Na uwagę zasługują przepiękne buki szkarłatne. Jest tu również kilkumetrowy krzew dereń biały, kwitnący na przełomie kwietnia i maja (z jego owoców robi się nalewki). Ewenementem jest daglezwia-drzewo iglaste, którego główny pień uległ zniszczeniu, a jego rolę przejęło jednocześnie pięć konarów bocznych, tworząc koronę o kątach prostych. W proślickim parku znajduje się największe w Europie skupisko lęgowe słowika, dlatego miejsce to jest często nazywane „Doliną słowików”. Warto dodać, że na końcu wsi stoi pomnik przyrody – 300-letnia lipa, która uległa częściowemu zniszczeniu po burzy w 1999 r.

Spichlerz

Spichlerz znajduje się w obrębie podwórze folwarcznego w jego pierzei zachodniej. Elewacją szczytową południową skierowany jest w kierunku bramy wjazdowej, elewacją szczytową północną do niewielkiego budynku paszarni, a frontem – do wnętrza podwórze folwarcznego. Budynek wzniesiono na rzucie prostokąta w 1819 r. – o czym świadczy data wyrzyta nad drzwiami w elewacji frontowej – i najprawdopodobniej jest on najstarszym budynkiem w zespole folwarcznym. Spichlerz zachował się bez większych przekształceń i od 1985 r. jest prawnie chroniony. Przez wiele lat służył jako magazyn Gospodarstwa Rolnego SP Byczyna – Zakładu Rolnego Proślice. Obecnie jest w złym stanie technicznym i wymaga przeprowadzenia remontu kapitalnego.

Spichlerz i dom mieszkalny

Spichlerz znajduje się w obrębie zespołu pałacowo-parkowego, na pld. – zach. od pałacu. Elewacjami szczytowymi ustawiony jest na linii płn. - zach. – pld. - wsch., a elewacją wzdłużną płn. – wsch. zwrócony do wnętrza parku. Budynek wzniesiono w 1 poł. XIX w. na rzucie prostokąta, bez podpiwniczenia. Budynek jest 2 –kondygnacyjny z 2-poziomowym poddaszem, nakryty dachem naczółkowym. Na przełomie XIX/XX w. obiekt przekształcono, o czym świadczą m.in. wtórne otwory okienne. Po 1945 r. układ wewnątrz nieznacznie przekształcono. Obiekt jest w złym stanie technicznym i wymaga remontu kapitalnego. Nie jest wpisany do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.

Rządcówka

Rządcówka usytuowana jest wewnątrz podwórza folwarcznego. Ustawiona jest elewacjami szczytowymi na linii wsch. – zach., a fasadą skierowana w kierunku pd. Budynek wzniesiono w 1 poł. XIX w. Miał on naczółkowy dach, niewielki ganek w miejscu obecnego ryzalitu oraz większą ilość okien. Obiekt przebudowano w początkach XX w. kiedy właścicielem majątku był Rudolf von Watzdorf. Przebudowa objęła bryłę, elewację oraz wnętrza. Do dziś po tamtej przebudowie pozostały: drzwi zewnętrzne, stolarka okienna i schody. W okresie międzywojennym w budynku mieściło się mieszkanie rządcy majątku oraz biuro. Po II wojnie światowej Rządcówka była użytkowana przez Gospodarstwo Rolne SP Byczyna – Zakład Rolny Proślice. Od lat 90. XX w. obiekt nie jest użytkowany i popada w ruinę. Nie jest też prawnie chroniony.

Mogiły jeńców wojennych na cmentarz katolickim

Cmentarz zlokalizowany jest w środkowej części wsi przy drodze do kościoła. Data założenia cmentarza nie jest znana. Cmentarz jest czynny, ma czytelny układ i zajmuje powierzchnię 0,60 ha. Na cmentarzu znajduje się 14 mogił z 1 poł. XX w. Najstarsze zachowane nagrobki pochodzą z 1918 r. Są to groby rosyjskich jeńców wojennych z czasów I wojny światowej: Owschinikow Igor, Russ Kriegsgof († 22.09.1918), Swjatyńna Josef, Russ Kriegsgof († 20.09.1918), Barabanow Alexander, Russ Kriegsgof († 22.09.1918), Denis Iwanow, Russ Kriegsgof († 22.09.1918).

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Proślice	kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Jezusowego			
2.	Proślice	pałac		58	
3.	Proślice	park pałacowy			
4.	Proślice	czworak w zespole folwarcznym			
5.	Proślice	spichlerz w zespole folwarcznym			
6.	Proślice	rządcówka w zespole folwarcznym			
7.	Proślice	spichlerz i dom mieszkalny w zespole folwarcznym			
8.	Proślice	stajnia cugowa i wozownia w zespole folwarcznym			
9.	Proślice	komin gorzelnii w zespole folwarcznym			
10.	Proślice	stajnia w zespole folwarcznym			
11.	Proślice	obora w zespole folwarcznym			
12.	Proślice	dom robotników folwarcznych		61/8	

13.	Proślice	dom robotników folwarcznych		61/2	
14.	Proślice	dom		30	
15.	Proślice	plebania		29	
16.	Proślice	budynek inwentarski przy plebanii		29	
17.	Proślice	dom i budynek gospodarczy		1	
18.	Proślice	obora		2	
19.	Proślice	budynek mieszkalno - inwentarski		3	
20.	Proślice	dom		9	
21.	Proślice	dom		25	
22.	Proślice	dom i budynek inwentarski		26	
23.	Proślice	dom		27	
24.	Proślice	cmentarz			

Tylko cztery spośród tych zabytków są prawnie chronione poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Pszczonki

Leżą na zboczu wzgórza, pod lasem, na południowo-wschodnich krańcach gminy, w odległości ok. 10 km na pd. – wsch. od Byczyny przy lokalnej drodze z Wojśławic do Kujakowic Górnych i z Maciejowa do Byczyny.

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1406 r. (Pschenken). Jako Pschonke wymieniona jest w 1409 r. W 1837 r. funkcjonował zapis Pzonke, a w 1945 r. –

Pzonke i Pszczonka. W 1864 r. posługiwano się zapisem Pszonke, w 1886 r. – Schonke, a w 1920 r. – Pszczonki. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od nazwy pszonka, co oznacza pszeno, pszonka a także pszenica.

Sołectwo liczy 29 numerów, w 9 indywidualnych gospodarstwach rolnych uprawia się 58 ha ziemi tj. średnio w jednym 6,5 ha. Wieś jest zwodociągowana i posiada połączenia autobusowe z Byczyną i Kluczborkiem.

Najcenniejsze zabytki:

Zespół dworsko - folwarczny

Nie ustalono kiedy powstał obecny folwark. Wiadomo, że na przełomie lat 80-tych i 90-tych XIX w. właścicielem majątku był Oscar von Rothkirch – Panthen, zaś od 1898 r. Bernhard von Pritwitz - Graffon, a od 1906 r., aż do zakończenia II wojny światowej Hermann Lipinski. Po 1945 r. w majątku urządzono PGR. Dwór zbudowany w 1925 r. jako siedziba właściciela, o cechach neoklasyzystycznych, bez większych przekształceń został zachowany do dnia dzisiejszego.

Park

Park usytuowany jest w płn. części wsi. Stanowi on miejsce zabaw dla dzieci z miejscowego przedszkola. Układ drzew oraz osi widokowych nadaje mu cechy parku krajobrazowego w stylu angielskim, przystosowanego do pełnienia funkcji dekoracyjnej. Obrzeże parku od strony zach. wy-

sadzone jest lipami, klonami i akacjami. Po stronie pd. (najstarsza część parku) biegnie aleja dębów czerwonych. Do niej przylega polana parkowa z pojedynczymi, luźno rosnącymi drzewami. W części płn. i wsch. drzewostan parkowy jest zwarty o charakterze leśnym. Widoczne są ślady po dawnych ścieżkach spacerowych. Poprzez dobrze zachowany ciąg kasztanowców park połączony jest z otwartym krajobrazem (kompleksem leśnym). Występujący w parku drzewostan wskazuje na dwa etapy jego formowania: pierwszy – na przełomie XIX i XX w. oraz drugi ukształtowany w latach 20. ubiegłego stulecia. Zasadnicze zadrzewienie parkowe znajduje się w części płn. parku i ma ono charakter lasu mieszanego o urozmaiconym składzie gatunkowym. W 1978 r. park wpisano do rejestru zabytków województwa opolskiego.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Pszczonki	dwór		20	
2.	Pszczonki	park dworski			
3.	Pszczonki	wiata z magazynem na plewy w zespole folwarcz-			
4.	Pszczonki	dom robotników folwarcz- nych i chlewik przydomo-		18 a,b	
5.	Pszczonki	dom robotników folwarcz- nych		21	

Tylko jeden spośród tych zabytków jest prawnie chroniony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego, a pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Roszkowice

Wieś położona na płn. – zach. krańcu Wyżyny Śląskiej w odległości ok. 4 km na wsch. od Byczyny. Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1283 r. Ok. 1300 r. wieś wymieniona jest jako Roskindorf, w 1382 r. – Ruskendorf, a w 1387 r. – Ruskindorf. Jako Roschkowitz wymieniona jest w 1743 r. W 1845 r. funkcjonowały zapisy: Roschkowitz i Roskowice. W 1864 r. posługiwano się zapisem Roschkowitz, a w 1900 r. – Roszkówiec. W 1936 r. funkcjonował zapis Röstfelde. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od staropolskiej nazwy osobowej Roszko.

Wieś o średniowiecznej metryce wzmiankowana już w 1231 r., zniszczona wskutek najazdu mongolskiego w 1241r. odbudowana i ponownie zasiedlona na przełomie wieków XIII i XIV. W średniowieczu osada pierwotnie należała do biskupa wrocławskiego Wieńczysława, a później była we władaniu książąt brzeskich. Około 1414 r. właścicielem był niejaki Bernard Kwetnicz, zaś od około 1530 r. aż do XVIII w. rodzina von Frankenberg.

Roszkowice to wieś, w pobliżu której 24 stycznia 1588 r. stoczono bitwę pomiędzy wojskami hetmana Zamojskiego a Maksymilianem Habsburgiem. W trakcie bitwy zabudowania wsi zostały ponownie zniszczone i odbudowa trwała kilka lat. Od końca XVIII w. właścicielem majątku był major von Kleist i to właśnie on wybudował folwark nazwany Albertinenhof (po 1945 r. nazwę zmieniono na Piekło). Kolejnymi właścicielami byli Niemcy lub ziemczeni Polacy: von Strzyblwoski, von Seydlitz, von Koszycki, von Woykowski, von Falkenheyn, a od 1842 r. landrat Wilhelm von Taubadel. Pod koniec wieku XIX właścicielem majątku stał się zięć Wilhelma, Hans von Ramon, który po uzyskaniu zgody władz państwowych przejął rodowe nazwisko Taubadel i od tego czasu właściciele roszkowickiego majątku nosili nazwisko von Cramon – Taubadel. Majątek był we władaniu rodziny aż do 1945 r. W 1845 r. ówczesny właściciel Wilhelm von Taubadel zbudował neoklasycystyczny i dwukondygnacyjny pałac dworski. Rozbudowany w 1914 r. o cylindryczną wieżę i po bokach ma ryzality i stylizowane facjaty. On był głównym fundatorem miejscowego kościoła wybudowanego w 1849 r. Obecnie jest pod wezwaniem św. Antoniego. Roszkowice mają też szkołę, której pierwszy budynek zbudowano w 1830 r. Ostatnim właścicielem do 1945 r. był Bertram von Carmen-Taubadel.

Po zakończeniu II wojny światowej majątek w Roszkowicach został upaństwowiony i utworzono w nim PGR. We wsi od 1952 r. działa jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej.

Najcenniejsze zabytki:

Murowany kościół parafialny p.w. św. Marcina

Wzmiankowany w 1408 r., p.w. św. Marcina z Tours. Obecny wzniesiony w latach 1848-49 z fundacji Wilhema Traugotta von Traubadel, na miejscu poprzedniego drewnianego, spalonego w 1847 r. W 1899 r. kościół odnowiono nadając mu obecny kształt w stylu neoromańskim. 27 listopada 1899 r. na nowo poświęcił go superintendent Erdman.

Kościół jest orientowany, murowany, otynkowany. Wzniesiony na rzucie prostokąta z wydzielonym wewnątrz krótkim prezbiterium i wieżą od zachodu. Wnętrze nakryte stropem belkowanym. Chór muzyczny i empory sięgające do połowy ścian bocznych, drewniane. Na zewnątrz narożniki zaakcentowane. Okna zamknięte półkoliście. Dach siodłowy kryty dachówką. Wieża trójkondygnacyjowa, nakryta dachem namiotowym. Na cmentarzu kościelnym obelisk z polskim i łacińskim napisem dotyczącym rodziny Frankenbergów, klasycystyczny z 1 połowy XIX w.

Pałac

Pałac zbudowano w 1845 r. z fundacji Wilhelma von Taubadel jako rezydencję rodową. Przebudowany został w 1914 r. Po przebudowie otrzymał charakter eklektyczny z cechami renesansowymi, manierystycznymi i klasycystycznymi. W latach 50-tych XX w. w wyniku pożaru spłonął dach pałacu i kopuła belwederu. Po pożarze pałac odbudowano.

Park

Park o powierzchni 3,3 ha położony jest we wschodniej części wsi i jest wkomponowany w jej krajobraz. Rozciąga się na terenie lekko opadającym w kierunku wschodnim. We wsch. części parku znajdują się dwa stawy. Dodatkowo park od strony płn. i zach. okala przepływający ciek wodny. Park poprzecinany jest licznymi ścieżkami spacerowymi. Wjazd do parku prowadzi od strony pd. przez podwórze z zabudowaniami dworskimi. Park powstał na początku XX w. równocześnie z budową pałacu. Do jego aranżacji zaadaptowano niewielki kompleks leśny. Ukształtowany w stylu klasycystycznym posiada cechy parku krajobrazowego. Posiada również naturalne powiązanie z otwartym krajobrazem pól i łąk. Drzewostan parkowy jest zróżnicowany pod względem występujących gatunków drzew i ich struktury wiekowej. Dominują drzewa liściaste. Wiekowe nasadzenia tworzą: dęby szypułkowe, buki zwyczajne, platany klonolistne, lipy drobnolistne i pojedynczo jesion wyniosłe, grusza polna, wiązy i olchy. Na szczególną uwagę zasługują dwa okazale egzemplarze lip drobnolistnych przy pałacu oraz dąb szypułkowy i grusza polna. W 1976 r. park wpisano do rejestru zabytków województwa opolskiego.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Roszkowice	kościół parafialny p.w. św. Antoniego Padewskiego			
2.	Roszkowice	pałac			
3.	Roszkowice	park pałacowy			
4.	Roszkowice	rządcówka z wozownią		81	
5.	Roszkowice	dom mieszkalny tzw. stary pałac		79	
6.	Roszkowice	spichlerz			
7.	Roszkowice	stajnia koni wyjazdowych i roboczych			

8.	Roszkowice	budynek wielofunkcyjny (mieszkania, cielętnik,		59	
9.	Roszkowice	budynek wagi wozowej w zespole folwarcznym			
10.	Roszkowice	owczarnia w zespole folwarcznym			
11.	Roszkowice	dom w zespole folwarcznym		67	
12.	Roszkowice	dom leśniczego w zespole folwarcznym		61	
13.	Roszkowice	dom stangreta w zespole folwarcznym		65	
14.	Roszkowice	dom robotników folwarcznych		73	
15.	Roszkowice	dom robotników folwarcznych		108	
16.	Roszkowice	domy robotników folwarcznych		104, 106	
17.	Roszkowice	dom robotników folwarcznych		110	
18.	Roszkowice	dom robotników folwarcznych		75	
19.	Roszkowice	stodoła w zespole folwarcznym			
20.	Roszkowice	mleczarnia		53	
21.	Roszkowice	dom wielorodzinny		2-4-6	
22.	Roszkowice	dom		15	
23.	Roszkowice	dom		26	
24.	Roszkowice	dom		40	
25.	Roszkowice	dom		48	
26.	Roszkowice	budynek inwentarski		31	
27.	Roszkowice	budynek mieszkalno - inwentarski		84	
28.	Roszkowice	budynek gospodarczy		84	
29.	Roszkowice	dom		90	
30.	Roszkowice	szkoła z ogrodzeniem			
31.	Roszkowice	budynek trafostacji			
32.	Roszkowice	cmentarz			

Tylko sześć spośród tych zabytków jest prawnie chroniona poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego, a pozostałe należy chronić uwzględniając je w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Sarnów

Jest najdalej wysuniętym na południe sołectwem, położonym na wysokości 183 m n.p.m.

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1506 r. W 1783 r. funkcjonował zapis Sarnau, a w 1845 r. używano również zapisu Sarnow. Zdaniem językoznawców nazwa miejscowości pochodzi od przeczyszczenia Sarna.

Mimo iż miejscowość wzmiankowana była dopiero 1506 r., na pewno istniała już dużo wcześniej. Początkowo była własnością Hanusza Ezammera. Wokół folwarku rozwinęła się wieś. Około 1700 r. Sarnów jest własnością rodziny Pritzelwitzów, podobnie jak Kochłowice i Biskupice. Kolejnymi właścicielami są rodziny Heydebrand i de Glum. W końcu XVIII w. wieś uzyskała herb – lemiesz od pługa skierowany ku dołowi. Około 1874 r. dobra należące do domeny kluczborskiej przeszły w ręce prywatne (właścicielem był najprawdopodobniej Oskar Winkler. Od lat 30-tych XX w. folwark w Sarnowie wraz z pobliską Chudobą występuje jako własność państwa pruskiego i są dzierżawione przez rodzinę Gebel. Po 1945 r. na ziemiach folwarku utworzono Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną. Warto dodać, że przez środek wsi przepływa rzeka Pratwa.

Najcenniejsze zabytki:

Dwór

Dwór został prawdopodobnie zbudowany w końcu XVIII w. bądź na początku XIX w. według projektu nieznanego architekta; zabudowania folwarczne istniały jeszcze wcześniej. Około 1913 r. został przebudowany, budowle podniesiono, zmieniono dach dostawiony został portyk w elewacji frontowej z balkonem, a z tyłu drewniana weranda. Właścicielem w okresie przebudów był Alfred Schmirgel. Po 1945 r. dwór jest własnością prywatną oraz częściowo użytkowaną przez Spółdzielnię Produkcyjną w Sarnowie.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Sarnów	kościół cmentarny			
2.	Sarnów	dom		6	
3.	Sarnów	dom w zespole folwarcznym		7	
4.	Sarnów	dom i budynek gospodarczy		9	
5.	Sarnów	budynek inwentarski i stodoła w zespole folwarcznym		14	
6.	Sarnów	dom w zespole folwarcznym tzw. dwojak		15	
7.	Sarnów	dwór		16-17	
8.	Sarnów	park podworski			
9.	Sarnów	dom		26	
10.	Sarnów	zagroda		27	
11.	Sarnów	dom i budynek gospodarczy		31	

12.	Sarnów	dom		32	
13.	Sarnów	dom		33	
14.	Sarnów	dom i chlewik		34-35	
15.	Sarnów	szkoła		36	
16.	Sarnów	budynek trafostacji			

Żaden z tych obiektów nie jest prawnie chroniony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Można je jedynie chronić poprzez zapis w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

Wojstawice

Wojstawice leżą w odległości 6 km na wschód od Byczyny, na wysokości 195 m n.p.m. Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w źródłach w 1155 r., a nazwa miejscowości pochodzi od staropolskiego imienia Wojśław.

Na początku osada, podobnie jak okoliczne wsie należała do biskupa wrocławskiego, zniszczona przez Mongołów w 1241 r., odbudowana i na nowo zasiedlona. Na mocy edyktu księcia brzeskiego Ludwika I w 1383 r. Wojstawice i Sierostawie stanowiły całość. Nowymi właścicielami Wojstawic stali się von Frankenbergowie, zaś w 1 połowie XVIII w. osada przeszła w ręce Ludwika Straszniaka, następnie rodziny von Baldwin by z końcem XVIII w. przejść na własność rodziny von Gladisów. W dobie wojen napoleońskich właścicielem majątku był niejaki Paweł von Berg, który to w połowie XIX w. odsprzedał majątek urzędnikowi podatkowemu z Saksonii Ludwikowi von Jordan, ojca późniejszego właściciela Sierostawie i Wojstawic, Karola, deputowanego w parlamencie krajowym. W 1877 r. wzniesiono kościół p.w. św. Józefa w stylu neogotyckim z jurajskiego piaskowca żelazistego. W latach 20-tych XX w. Wojstawice wraz z Sierosawicami występowały pod wspólną nazw Jordanhof.

Obiekty nieruchome ujęte w ewidencji zabytków:

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Wojstawice	kościół filialny p.w. Św. Józefa			
2.	Wojstawice	obora w zespole folwarcznym			
3.	Wojstawice	dom robotników folwarcznych tzw. dziesięciorak		19	
4.	Wojstawice	dom rządcy (?) w zespole folwarcznym		18	
5.	Wojstawice	dom		8	
6.	Wojstawice	szkoła		6	

Żaden z tych obiektów nie jest prawnie chroniony poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i ujmując w gminnym programie opieki nad zabytkami.

IV. Ochrona Zabytków w Gminie Byczyna – stan prawny

1. Rejestr Zabytków

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568). Sposób i tryb wydawania pozwoleń na prace w zabytku reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz. U. z 2004 r. Nr 150, poz. 1579). Wszelkie prace w obiekcie wpisanym do rejestru zabytków wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Rejestr zabytków nieruchomości obejmuje 87 decyzji o wpisie do rejestru zabytków województwa opolskiego (załącznik nr 1), w tym:

- kościoły – 10
- kaplice – 2
- cmentarze – 1
- mogiły – 3
- układ urbanistyczny – 1
- ratusz – 1
- pałace i dwory – 7
- parki wraz z alejami – 16 (w tym dwie aleje)
- architektura obronna – 1
- zabudowa gospodarcza – 9
- zabudowa mieszkaniowa – 42

Zabytki te podlegają pełnej ochronie konserwatorskiej, co oznacza, że wszelkie prace przy nich (oraz badania naukowe) wymagają uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Indywidualny wpis do rejestru rodzi szereg skutków prawnych, m.in. ulg podatkowych. Między innymi jest on również warunkiem koniecznym do ubiegania się o pomoc finansową na konserwację zabytku ze środków publicznych.

Warto dodać, że szczególną formą wpisu do rejestru jest wpis zespołowy, obszarowy. Dotyczy zwłaszcza średniowiecznych założeń miejskich w granicach murów obronnych, szczególnie cennych osiedli, cennych założeń ruralistycznych, zespołów pałacowo - parkowo-folwarcznych, czy też zespołów architektury przemysłowej. Wymagane jest pozwolenie na prace wojewódzkiego konserwatora zabytków w stosunku do zmian zewnętrznych budynków w bryle i w elewacji. Wpis chroni rozplanowanie historyczne, układ ulic i budynków oraz ich wygląd zewnętrzny.

Rejestr zabytków ruchomych obejmuje 11 zespołów obiektów ruchomych w tym wyposażenia kościołów i kaplic(załącznik nr 2).

Do rejestru zabytków zostało wpisanych 30 stanowisk archeologicznych spośród ogólnej liczby 363 zlokalizowanych na terenie gminy (załącznik nr 3).

Obecnie dla Gminy Byczyna sporządzono na zlecenie Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków 171 kart dla zabytków ruchomych oraz 70 kart ewidencyjnych zabytków architektury i budownictwa (tzw. karty białe) dla następujących obiektów:

1. Biskupice – kościół poewangelicki, obecnie katolicki
2. Biskupice – założenie rezydencjonalno-folwarczne
3. Biskupice – pałac
4. Biskupice – spichlerz
5. Borki – obora, ob. chlewnia
6. Byczyna - kościół parafialny p.w. św. Trójcy
7. Byczyna – kościół ewangelicki p.w. Zbawiciela
8. Byczyna – kościół rzymsko – katolicki p.w. św. Mikołaja, ob. ewangelicki p.w. św. Piotra
9. Byczyna – ratusz
10. Byczyna – dom, ul. Długa 5

11. Buczyna – kuźnia, ul. Okrężna 19
12. Buczyna – zespół młyna zbożowego – zespół, ul. Polanowicka 7
13. Buczyna – młyn zbożowy, ul. Polanowicka 7
14. Buczyna – młyn zbożowy, ul. Polanowicka 5/7/9
15. Buczyna – zabudowa parceli przyrynkowych, ul. Rynek 12, 12a, ul. Długa 5
16. Buczyna – dom, ul. Rynek 12
17. Buczyna – dom, ul. Rynek 12a
18. Buczyna – wodociągowa wieża ciśnień
19. Ciecierzyn – założenie parkowo - folwarczne
20. Ciecierzyn – owczarnia
21. Ciecierzyn – obora - spichlerz
22. Chudoba – założenie folwarczne
23. Dobiercice – zespół dworsko – folwarczny
24. Gołkowice – kościół poewangelicki, ob. filialny p.w. św. Jana Chrzciciela
25. Gołkowice – założenie pałacowo – parkowo - folwarczne
26. Gołkowice – pałac
27. Gosław – zespół dworsko – folwarczny
28. Jakubowice – kościół poewangelicki, ob. filialny p.w. NMP Królowej Polski
29. Jakubowice – zespół dworsko – folwarczny
30. Kochłowice – założenie pałacowo – folwarczne
31. Kochłowice – pałac
32. Kostów – założenie pałacowo – parkowo - folwarczne
33. Kostów – pałac (wyk. 1997 r.)
34. Kostów – pałac (wyk. 2001 r.)
35. Kostów - obora
36. Kostów – gorzelnia – suszarnia ziemniaków – wytwórnia pasz wywarowych
37. Kostów – dom rządcy
38. Miechowa – kościół ewangelicki, ob. katolicki filialny p.w. św. Jacka
39. Miechowa – założenie dworsko – parkowo – folwarczne
40. Miechowa – dwór
41. Nasale – kościół ewangelicki filialny p.w. św. Wawrzyńca
42. Nasale – zespół dworsko – folwarczny
43. Nasale – dwór „1” (wyk. 1997 r.)
44. Nasale – dwór, ob. dom (wyk. 1999 r.)
45. Paruszowice – zespół dworsko - folwarczny
46. Paruszowice – gorzelnia 1
47. Paruszowice – dwór „1”
48. Pszczonki – zespół dworsko – folwarczny
49. Pszczonki – dwór „1”
50. Pszczonki – wiata z magazynem na plewy „6”
51. Proślice – kościół ewangelicki, ob. rzymsko – katolicki p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa
52. Proślice – zespół pałacowo – parkowo – folwarczny
53. Proślice – pałac
54. Proślice – dom robotników folwarcznych
55. Proślice – rządówka
56. Proślice – spichlerz i dom „8”
57. Proślice – spichlerz, ob. magazyn „13”
58. Roszkowice – zespół pałacowo – parkowo – folwarczny
59. Roszkowice – pałac
60. Roszkowice – stajnia koni
61. Roszkowice – spichlerz
62. Roszkowice – dom robotników folwarcznych „Pięciorak”
63. Roszkowice – dom stangreta
64. Roszkowice – dom tzw. stary pałac

- 65. Roszkowice – dom robotników folwarcznych
- 66. Roszkowice – rządówka z wozownią
- 67. Sarnów – założenie folwarczne
- 68. Sarnów – dwór
- 69. Sierosławice – zespół folwarczny
- 70. Wojsławice – założenie folwarczne.

Docelowo wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków powinny posiadać swoją kartę ewidencyjną zabytków architektury i budownictwa.

W archiwum zakładowym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu znajdują się również 22 karty cmentarzy:

1. Karta cmentarza żydowskiego w Biskupicach (zał. poł. XIX w., najstarszy nagrobek z 1882 r.)
2. Karta cmentarza komunalnego w Biskupicach (zał. ok. 1800 r., najstarszy nagrobek z ok. 1880 r.)
3. Karta cmentarza „starego”, obecnie komunalnego w Byczynie (zał. XIV w., najstarszy nagrobek z 1902 r.)
4. Karta cmentarza „nowego” w Byczynie (zał. 1900 r., najstarszy nagrobek z 1904 r.)
5. Karta cmentarza rzymsko - katolickiego w Ciecierzynie (zał. XIX w., najstarszy nagrobek 1890 r.)
6. Karta cmentarza rzymsko - katolickiego w Dobiercicach (zał. 1 poł. XIX w., najstarszy nagrobek 1907 r.)
7. Karta cmentarza ewangelickiego „starego” w Gołkowicach (zał. XIX w., najstarszy nagrobek 1920 r.)
8. Karta cmentarza rzymsko - katolickiego „nowego” w Jakubowicach (zał. 1945 r., najstarszy nagrobek po 1920 r.)
9. Karta cmentarza rzymsko - katolickiego w Kostowie (zał. pocz. XX w., najstarszy nagrobek 1920 r.)
10. Karta cmentarza ewangelickiego w Kostowie (zał. k. XIX w., najstarszy nagrobek 1891 r.)
11. Karta cmentarza rzymskokatolickiego w Miechowej (zał. pocz. XX w., najstarszy nagrobek 1923 r.)
12. Karta cmentarza rzymskokatolickiego, dawniej ewangelickiego w Nasalach (zał. 1930 r., najstarszy nagrobek 1944 r.)
13. Karta cmentarza przykościelnego dawniej ewangelickiego, obecnie rzymskokatolickiego w Nasalach (zał. XIX w., najstarszy nagrobek 1873 r.)
14. Karta cmentarza rzymskokatolickiego, dawniej ewangelickiego w Nasalach (zał. pocz. XIX w., najstarszy nagrobek 1911 r.)
15. Karta cmentarza ewangelickiego w Paruszowicach (zał. ok. XVIII w., najstarszy nagrobek 1886 r.)
16. Karta cmentarza rzymskokatolickiego, dawniej ewangelickiego w Polanowicach (zał. 1861 r., najstarszy nagrobek 1883 r.)
17. Karta cmentarza rzymskokatolickiego, przykościelnego w Proślicach (zał. ok. 1900 r., najstarszy nagrobek 1909 r.)
18. Karta cmentarza rzymskokatolickiego w Proślicach (najstarszy nagrobek 1918 r.)
19. Karta cmentarza rzymskokatolickiego w Roszkowicach (zał. XIX w., najstarszy nagrobek 1921 r.)
20. Karta cmentarza rzymskokatolickiego w Sarnowie (zał. pocz. XX w., najstarszy nagrobek 1941 r.)
21. Karta cmentarza ewangelickiego w Wojsławicach (zał. I poł. XX w., najstarszy nagrobek 1920 r.)
22. Karta cmentarza ewangelickiego „starego” w Nasalach - Pogorzałce (zał. 1910 r., najstarszy nagrobek 1912 r.)

2. Gminna Ewidencja Zabytków

Zgodnie z art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na wójcie (burmistrzu, prezydencie) gminy (art. 22 pkt 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Gminna ewidencja zabytków ma formę zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych równocześnie wojewódzką ewidencją zabytków prowadzoną przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Gminna ewidencja nie jest dokumentem zamkniętym; winna być uzupełniana, aktualizowana i weryfikowana.

W 2006 r. została opracowana Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Byczyna, zawierająca zarówno obiekty zabytkowe nie ujęte wcześniej w ewidencji i nie wpisane do rejestru zabytków województwa opolskiego.

2.2. Gminna Ewidencja Zabytków – zabytki nieruchome

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Byczyna zawiera również obiekty prawnie chronione poprzez wpis do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.

Z Gminy Byczyna ewidencją objęto 439 zabytków nieruchomości. Gminna Ewidencja Zabytków – w formie kart adresowych (również w wersji elektronicznej) przechowywana jest w Urzędzie Gminy Byczyna (załącznik nr 4).

Za kryteria decydujące o wpisie obiektu do ewidencji przyjęto:

- czas powstania – nie później niż lata 50 XX w.;
- stopień zachowania walorów zabytkowych;
- funkcja obiektu i wpływ jego formy na ogólny charakter zabudowy miejscowości
- wartość historyczna i artystyczna.

2.3. Gminna Ewidencja Zabytków - zabytki archeologiczne

W Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Byczyna ujęto stanowiska archeologiczne odkryte w trakcie badań powierzchniowych prowadzonych w ramach programu badawczego Archeologiczne Zdjęcie Polski. Na dzień dzisiejszy do rejestru zabytków zostało wpisanych 30 stanowisk archeologicznych zlokalizowanych na obszarze gminy (załącznik nr 4).

Ochrona archeologicznego dziedzictwa kulturowego może przybierać różne formy. Jak już wcześniej określono istnieją cztery ustawowe formy ochrony zabytków. Pierwszą i najważniejszą z nich jest wpis do rejestru zabytków. Na terenie województwa opolskiego wpisano do rejestru 1155 stanowisk, tj. około 10% wszystkich znanych stanowisk. Kolejne formy ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym archeologicznego, nie obejmują jak dotąd na terenie województwa opolskiego stanowisk archeologicznych. Żadne stanowisko nie zostało uznane za pomnik historii, ani nie utworzono parku kulturowego. Czwarta forma – miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego – jest szeroko wykorzystywana przez archeologiczne służby konserwatorskie jako ważny instrument ochrony zabytków. Informacje te zawarte w planach zagospodarowania przestrzennego gmin powodują, że wszystkie znane stanowiska ujęte w wojewódzkiej ewidencji archeologicznej mogą być dokładniej chronione już na etapie projektowania inwestycji.

3. System ochrony krajobrazu kulturowego gminy w dokumentach prawa miejscowego

Ustalenia zawarte w miejscowych planach zagospodarowania, jako jedna z form ochrony zabytków, są podstawą do prawnych działań w tym kierunku. Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w planach należy uwzględniać zapisy krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 ust. 1). W planie bierze się pod uwagę zasięg stref ochrony konserwatorskiej wyznaczonych zgodnie z jednolitą metodą ustalania obszarów pod ochroną konserwatorską opracowaną w 1990 r. przez Zespół Ekspertów Międzynarodowej Komisji ds. Rewaloryzacji Miast i Zespołów Staromiejskich. Wyróżnia się następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

"A" - strefa pełnej ochrony, do bezwzględnego zachowania, obejmująca obszary o dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej.

"B" - strefa obejmująca obszar podlegający rygorom w zakresie utrzymania zasadniczych elementów rozplanowania oraz charakteru i skali zabudowy.

"K" - strefa ochrony krajobrazu związanego z zespołem zabytkowym.

"W" - strefa ochrony archeologicznej.

"E" - strefa ochrony ekspozycji, głównie przez wyznaczanie terenów wyłączonych spod zabudowy.

"OW" - strefa obserwacji archeologicznych

Gmina Byczyna nie posiada jeszcze miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. W najbliższym czasie planowane jest przystąpienie do sporządzenia rzeczonoego planu.

W planowanym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego Gminy Byczyna uwzględnione powinny być zagadnienia i wytyczne konserwatorskie zawarte w nieobowiązującej już Ustawie z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i muzeach (Dz. U. Nr 10, poz. 48 z późn. zm.). Warto przy tym pamiętać, że ustalenia ochrony zabytków zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego nabrały szczególnego znaczenia z chwilą wejścia w życie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717).

V. Założenia programowe

1. Główne cele polityki gminnej związane z ochroną zabytków

Spośród zewidencjonowanych obiektów zabytkowych najwięcej stanowi własność prywatną (270 obiektów). Obejmuje ona łącznie 61,5 % zabytkowych zasobów gminy. Należy jednak zaznaczyć, że jest to własność rozproszona. W większości są to osoby fizyczne, do których należą głównie domy mieszkalne oraz zabudowania gospodarczo-mieszkalne. Własność państwową stanowi 6,2% zasobu, a 15% to zabytki o nieustalonej formie własności. Własność wyznaniową stanowi 6,4% zabytkowych zasobów gminy. Własność tę reprezentują kościoły: rzymskokatolickie i ewangelickie. Należą do niej wszystkie kościoły, plebanie i część kapliczek. Własność komunalną gminy stanowi jedynie 4,5% zasobów zabytkowych. Podział ze względu na własność zabytków 439 zewidencjonowanych obiektów zabytkowych przedstawia się następująco:

- własność komunalna – 20
- własność państwowa – 27
- własność prywatna – 270
- własność wyznaniowa – 28
- własność współwłasność - 27
- własność nieustalona – 66
- inne – 1

Główne cele polityki gminnej związanej z ochroną zabytków to:

- planowanie i konsekwentne realizowanie działań samorządowych w zakresie ochrony zabytków;
- racjonalne wykorzystanie gminnych funduszy na prace ratownicze, konserwatorskie i dokumentacyjne;
- uznanie znaczenia dziedzictwa kulturowego w rozwoju gminy;
- powiązanie zadań służących ochronie wartości kulturowych ze strategią rozwoju gospodarczego oraz polityką przestrzenną gminy;
- integracja ochrony dziedzictwa kulturowego (krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego), przyrodniczego i krajobrazu w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (dziedzictwo kulturowe obejmujące dobra kultury i natury – World Cultural Heritage);
- wspieranie projektów związanych z opieką nad zabytkami i zagospodarowaniem obiektów zabytkowych;
- powstrzymanie degradacji zagrożonych obiektów zabytkowych i obszarów oraz podjęcie działań w celu poprawy stanu ich zachowania;
- wspieranie starań właścicieli zabytkowych obiektów sakralnych o ich właściwe zabezpieczenie.

2. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z przywoływaną już wielokrotnie ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych. Na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, określone w art. 5 powyższej ustawy, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. W art. 28 wskazano również dodatkowe obowiązki właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Na mocy art. 29 ust. 1 na wszystkich właścicielach i posiadaczach zabytków oraz przedmiotów o cechach zabytkowych spoczywa obowiązek udostępniania ich organom ochrony zabytków w celu przeprowadzenia badań. W ustawie z 2003 r. utrzymano także obowiązującą dotychczas zasadę, że obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zdaniem własnym (art. 71 ust.2).

W opracowywanym okresie 2008-2012 władze gminy nie przewidują wprowadzenia do budżetu gminy konkretnych zadań z zakresu ochrony zabytków. Przewiduje się natomiast dofinansowanie zabezpieczeń zabytkowych świątyń przed włamaniem i kradzieżą. Dofinansowanie zostanie udzielone na wniosek właścicieli w trybie uchwały Rady Miejskiej. Przy sprzedaży obiektów zabytkowych należących do gminy stosuje się dozwolone prawem zniżki.

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2005 r. Nr 112, poz. 940).

Istnieje możliwość dofinansowania zadań z zakresu ochrony zabytków m.in. z budżetu państwa. Wsparcie finansowe pochodzi ze środków:

- Unijnych z programów: KULTURA 2007-2013, Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki, Mechanizm Finansowy EOG i Norweski Mechanizm Finansowania.

- Państwowych: 1. Program Operacyjny MRR Infrastruktura i Środowisko, XII oś priorytetowa Kultura i dziedzictwo kulturowe; 2. Programy operacyjne MKiDN (12), m.in.: Dziedzictwo Kulturowe, Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury; Promocja kultury polskiej za granicą; Rozwój inicjatyw lokalnych; Patriotyzm jutra; Promesa Ministra KiDN; 3. Program Operacyjny MRiRW – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich; 4. Fundusz kościelny ze środków MSWiA (dla prac przy obiektach sakralnych, nie obejmujących konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów).

- Wojewódzkich: 1. Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego 2007-2013; 2. Konkursy: Wojewody Opolskiego, Marszałka Województwa Opolskiego oraz jednostek samorządu terytorialnego.

- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla zabytkowych założeń zielonych).

- Fundacji: 1. Wspomagania Wsi; 2. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi; 3. Projekt "Rzeczpospolita Internetowa" (na witryny internetowe).

- Budżetu gminy i powiatu.

Istnieje możliwość, na drodze podjęcia stosownej uchwały przez Radę Miasta, udzielenia dotacji na prace remontowe i konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków. Dotacje mogą być udzielane osobom posiadającym tytuł prawny do zabytku znajdującego się na terenie gminy i wykażą się poniesieniem wkładu własnego na wykonanie prac. Pierwszeństwo w ubieganiu się o dotacje powinni mieć właściciele obiektów zabytkowych pozostających w złym stanie technicznym o największych wartościach historycznych i artystycznych oraz o szczególnym znaczeniu dla gminy.

3. Działania związane z ochroną zabytków, których właścicielem jest gmina

Własność komunalną gminy stanowi jedynie 4,5% zasobów zabytkowych (20 obiektów zabytkowych). Są to:

w Byczynie:

- ratusz wraz z przylegającymi kamienicami,
- pierścień średniowiecznych murów obronnych z basztą południową tzw. Piaskową, basztą wschodnią tzw. Polską i basztą zachodnią tzw. Niemiecką,
- pozostałości fos miejskich,
- park miejski,
- spichlerze przy ul. Długiej 30 i Floriańskiej 2,
- domy przy ul. Okrężnej 29 i 41,
- sąd i więzienie przy ul. Moniuszki 4,

w Kostowie:

- szkoła,

w Polanowicach:

- pałac wraz z parkiem,
- szkoła,

w Roszkowicach:

- szkoła wraz z ogrodzeniem,

w Jaśkowicach:

- dawny klasztor, obecnie dom wielorodzinny nr 56.

Planowane działania:

1. Okresowe przeglądy stanu zachowania i zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym planem ochrony zabytków Gminy Byczyna na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

2. Prowadzenie bieżących prac pielęgnacyjnych, konserwatorskich, porządkowych i zabezpieczających.

3. Przygotowanie ofert prac sezonowych dla bezrobotnych mieszkańców gminy przy pracach pielęgnacyjnych i porządkowych na terenach zielonych, będących własnością gminy.

4. Podjęcie przez Radę Miasta uchwały w sprawie przekazania procentowej części budżetu gminy na dotowanie prac konserwatorskich przy zabytkach.

5. Przygotowanie projektów rewitalizacji obszarów i obiektów zabytkowych w celu pozyskania środków z funduszy strukturalnych UE:

- proponuje się zdobycie środków finansowych (np. z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej) na rewitalizację parku miejskiego w Byczynie,
- proponuje się zdobycie środków finansowych (ze źródeł ministerialnych i unijnych oraz samorządowych) na rewitalizację murów miejskich oraz renowację i konserwację zabudowy miejskiej w obrębie starego miasta w Byczynie.

6. Prowadzenie działań mających na celu poprawę wizerunku i estetyki przestrzeni publicznej poprzez podjęcie prac związanych z renowacją, odbudową i aktywizacją obiektów zabytkowych.

7. W gospodarce nieruchomościami przyjęcie zasady dalszego nie rozdrabniania własności zespołów zabytkowych, np. zespołów pałacowo-parkowych czy samych parków:

8. Aktualizacja inwentaryzacji zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

9. Monitoring stanu i sposobów wykorzystania zabytków.

10. Wypracowanie systemu pomocy finansowania zabytków, poprzez odpisy podatkowe, w tym z usług turystycznych, z kar za niszczenie i nieprawidłowe użytkowanie zabytków i z innych źródeł.

11. Administracyjne egzekwowanie rygorów określonych m.in. w planach zagospodarowania przestrzennego, głównie w zakresie wysokości zabudowy jej charakteru i funkcji, a także ochrony wyznaczonych obszarów i budynków. Ważną rzeczą jest również skuteczna egzekucja prawa budowlanego, a co za tym idzie walka z samowolami budowlanymi. To właśnie prawdopodobnie samowole budowlane przyczyniły się do utraty cech zabytkowych przez znaczną część budynków. Należą do nich głównie wymiany okien, najczęściej wiążące się z poszerzeniem otworów, zmiany kształtu dachu, dowolny dobór poszycia, zbijanie tynków i ocieplanie kosztem podziałów architektonicznych i wystroju.

12. Monitoring umów dotyczących sprzedaży zabytków osobom i przedsiębiorstwom prywatnym, pod kątem realizacji zobowiązań tych podmiotów względem zakupionych obiektów.

13. Zaadoptowanie strychu w Ratuszu w Byczynie na Izbę Pamięci lub lokalne Muzeum.

14. Uporządkowanie baszt bramnych w Byczynie umożliwiających ich zwiedzanie. Adaptacja baszty Polskiej na siedzibę miejscowej drużyny harcerskiej lub społecznych opiekunów zabytków i wolontariuszy.

15. Uregulowanie kwestii własnościowych dla obiektów zabytkowych o nieuregulowanej własności.

4. Działania związane z ochroną zabytków leżących na terenie Gminy Byczyna

Planowane działania:

1. Przygotowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do absorpcji programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej. Przygotowanie aktualnych informacji o możliwościach starania się o pozabudżetowe środki finansowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.

2. Współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych kwalifikowanych do wpisania do rejestru zabytków województwa opolskiego. Uświadamianie właścicieli o korzyściach i możliwościach płynących z objęcia obiektów zabytkowych ochroną prawną.

Obiekty proponowane do wpisania do rejestru zabytków:

- kościół p.w. św. Stanisław Kostki w Ciecierzynie
- kościół parafialny p.w. Najświętszej Marii Panny w Polanowicach
- kościół parafialny p.w. św. Augustyna w Kostowie
- kościół katolicki p.w. św. Wawrzyńca w Nasalach
- kościół parafialny p.w. św. Antoniego Padewskiego w Roszkowicach
- kościół p.w. św. Józefa w Wojsławicach
- dwór w Gosławiu
- park w Gosławiu
- pałac w Proślicach
- pałac w Kochłowicach
- park w Kochłowicach
- dwór w Paruszowicach
- dwór w Dobiercicach
- dwór w Pszczonkach
- park dworski w Pszczonkach
- dwór w Sarnowie
- park w Sarnowie
- kaplica w Chróście
- szkoła w Janówce
- kaplica cmentarna w Kostowie
- gorzelnia w Paruszowicach.

3. Zwrócenie się do Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z prośbą o wykreślenie z rejestru zabytków nieistniejącego budynku przy ul. Floriańskiej 17 w Byczynie (wyburzony w 1975 r.).

4. Zwrócenie się do Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z prośbą o wykonanie kart zabytków ruchomych dla następujących obiektów:

- wyposażenie kościoła p.w. Świętej Trójcy w Byczynie
- wyposażenie kościoła p.w. św. Marcina w Roszkowicach
- wyposażenie kościoła p.w. św. Jana z Dukli w Dobiercicach
- wyposażenie kościoła p.w. św. Stanisława Kostki w Ciecierzynie
- wyposażenie kościoła p.w. św. Augustyna w Kostowie
- wyposażenie kościoła p.w. św. Józefa w Wojsławicach
- wyposażenie kościoła p.w. Najświętszej Marii Panny w Polanowicach.

5. Podjęcie działań zmierzających do utworzenia Pomnika Historii na terenie staromiejskiego układu urbanistycznego w Byczynie.
6. Podjęcie działań zmierzających do utworzenia Parku Kulturowego na terenie bitwy pod Byczyną stoczonej 24 stycznia 1588 r. Teren ten obejmowałby obszar między Byczyną a Roszkowicami. Szczegółowe informacje nt. istoty Parków Kulturowych na www.kobidz.pl.
7. Podjęcie starań o uporządkowanie parków w: Ciecierzynie, Dobiercicach, Goławiu, Jakubowicach, Kochłowicach, Kostowie, Parszowicach, Pszczonkach i Roszkowicach. Proponuje się następujące rozwiązania w kwestii zagospodarowania i wykorzystania parków:
- parki w Ciecierzynie, Jakubowicach, Kochłowicach, Kostowie, Paruszowicach i Roszkowicach mogą stać się miejscem czynnego wypoczynku i rekreacji
 - park w Dobiercicach wymaga gruntownej rewitalizacji
 - wyselekcjonowanie najcenniejszych egzemplarzy drzew kwalifikujących się do objęcia ochroną pomnikową zwłaszcza w: Dobiercicach, Jakubowicach i Paruszowicach
 - połączenie wszystkich 16 parków z terenu gminy specjalnymi ścieżkami rowerowymi
 - zaopatrzyć parki w specjalne tablice z informacjami o ich historii, kompozycji założenia oraz najcenniejszych okazach dendrologicznych
 - właściciele parków zwłaszcza tych w Proślicach i Gołkowicach powinni być uświadamiani w zakresie ochrony przyrody, zasad rewitalizacji i wartości historycznej posiadanych obiektów
8. Podjęcie stosownej uchwały przez Radę Miejską o udzielaniu dotacji na prace remontowe i konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków (dotacje mogą być udzielane osobom posiadającym tytuł prawny do zabytku znajdującego się na terenie gminy i wykażą się wkładem własnym na wykonanie prac).
9. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Byczyna (po dwóch latach obowiązywania programu), polegająca na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących i gruntowanie przebudowanych (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, skucie wystroju elewacji itp.) oraz wprowadzeniu, w uzgodnieniu z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, nowych obiektów, dotąd nie objętych ewidencją, a posiadających wartości zabytkowe, ważne dla kulturowej tożsamości regionu.
10. Współpraca z placówkami oświatowymi, stowarzyszeniami, organizacjami społecznymi, fundacjami, kościołami i innymi związkami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami (w tym zwłaszcza z Regionalnym Ośrodkiem Badań i Dokumentacji Zabytków w Opolu oraz Towarzystwem Opieki nad Zabytkami).
11. Współpraca z właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych w zakresie ochrony obiektów zabytkowych. Proponuje się podjąć rozmowy z właścicielami zabytków zmierzające do:
- utworzenia w Ciecierzynie ośrodka jeździeckiego, gdyż okolica idealnie nadaje się do uprawiania jazdy konnej
 - utworzenia w pałacu w Kostowie Izby Pamięci i spotkań myśliwych
 - utworzone w spichlerzu szkieletowym w Proślicach zajazdu lub gospody
 - utworzenie na terenie założenia folwarcznego w Paruszowicach, Proślicach lub Jakubowicach Muzeum PGR-ów (lub Izby Pamięci PGR-ów). Ekspozycje można pozyskać z terenu całej gminy
 - zaadoptowania jedną z zachowanych w gminie gorzelni na Muzeum Gorzelnictwa
 - współpraca i edukacja właścicieli kamienic na Rynku mająca na celu zachowanie oryginalnych, zabytkowych witryn sklepowych oraz detalu architektonicznego na elewacjach.
12. Monitorowanie bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających prowadzonych na terenie gminy parków, alei i cmentarzy. Uzupełnianie nasadzeń w zabytkowych alejach.
13. Podjęcie działań w celu znalezienia użytkowników lub właścicieli dla zdegradowanych obiektów zabytkowych na terenie gminy i udostępnienie informacji m.in. na stronie internetowej.
14. Wykorzystanie zabytkowych zasobów gminy do aktywizacji gospodarczej np. w obszarze turystyki i rekreacji.
15. Współpraca ze służbami konserwatorskimi województwa. Powinno się to wyrażać m.in. obligowaniem inwestorów do opiniowania planowanych prac (nawet tych pozornie drobnych – jak wymiana okien, ocieplenie ścian) przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.
16. Współpraca z Zespołem Monitorującym realizację Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami.

17. Organizowanie warsztatów dla właścicieli zabytków na temat możliwości pozyskiwania środków finansowych z funduszy samorządowych, ministerialnych oraz unijnych. Zaleca się w tej kwestii korzystanie z usług firm: "Instytucja Szkoleniowa Muster-in" tel. 0774548667, 0502533647, www.musterin.pl (koszt 5-godzinnego szkolenia ok. 800 zł) lub "Fundacja ARTeria" tel. 0327774411, www.fundacja-arteria.org.

18. Informowanie właścicieli zabytków o funkcjonowaniu w Regionalnym Ośrodku Badań i Dokumentacji Zabytków w Opolu specjalnego Punktu Informacyjnego dla właścicieli obiektów zabytkowych.

19. Udostępnienie informacji prawnych o możliwościach i obowiązkach prawnej opieki nad zabytkami.

20. Podjęcie działań w celu znalezienia odpowiedzialnych użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych na terenie gminy poprzez przygotowanie oferty inwestycyjnej i udostępnienie jej na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Byczynie.

21. Stworzenie internetowego informatora turystycznego oraz powstanie Gminnego Centrum Turystycznego oraz rozwój Miejskiej Informacji Turystycznej w Byczynie.

22. Oznakowanie tablicami informacyjnymi najcenniejszych obiektów zabytkowych w gminie.

23. Nadzorowanie przestrzegania zakazu wykonywania na terenie stanowisk archeologicznych lub w ich obrębie nielegalnych poszukiwań, prac głębokościowych, wykonywania wykopów lub prowadzenia robót budowlanych bez zgody Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5. Działania informacyjne, popularyzacyjne i edukacyjne związane z promocją zabytków i walorów krajobrazu kulturowego gminy

Planowane działania:

1. Udostępnienie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Miejskiego.

2. Wspieranie wydawnictw i informatorów obejmujących zagadnienia związane z historią gminy oraz ochroną dóbr kultury.

3. Zamieszczanie na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Miejskiego w Byczynie (www.byczyna.pl) informacji dotyczących historii poszczególnych miejscowości oraz dziejów ważniejszych obiektów zabytkowych, w tym przede wszystkim chronionych prawnie poprzez wpis do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.

4. Dofinansowanie szkolnych konkursów wiedzy o zabytkach gminy oraz wycieczek szkolnych, których celem jest poznawanie zabytków gminy.

5. Zachęcanie szkół do zwracania szczególnej uwagi na zabytki, a zwłaszcza na znaleziska archeologiczne. Uczestnictwo w ogólnopolskich projektach „Ślady przeszłości. Młodzież adaptuje zabytki” monitorowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej (koordynatorem w woj. opolskim p. Aldona Król) oraz ogólnopolskich konkursach organizowanych dla młodzieży przez Centrum Edukacji Obywatelskiej (szczegóły na www.ceo.org.pl) i Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie (szczegóły na www.kobidz.pl).

6. Uczestnictwo w obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa, których koordynatorem w Polsce jest Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, a w województwie opolskim Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Opolu.

7. Prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony dziedzictwa na wszystkich poziomach szkół ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych i idei małych ojczyzn. Do tego celu idealnie będzie służyła Izba Pamięci lub lokalne Muzeum.

8. Promocja wartości materialnych oraz niematerialnych dziedzictwa kulturowego, a zwłaszcza zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości.

9. Wskazywanie i promowanie najlepszych inwestycji związanych z zabytkami.

10. Edukacja mieszkańców w zakresie konieczności ochrony miejscowego dziedzictwa kulturowego. Propagowanie idei poszanowania lokalnej specyfiki budowlanej i zachowania ciągłości tradycji. Wskazane są takie inicjatywy jak organizowanie spotkań dla ludności z pracownikami służb konserwatorskich, tworzenie ścieżek edukacyjnych dla młodzieży szkolnej, mające na celu uświadomienie roli zabytków w krajobrazie kulturowym.

11. Ochrona i promocja odrębnych cech lokalnych, pielęgnacja tradycji oraz poszanowanie dla technicznego i przemysłowego dziedzictwa gminy.
12. Wspieranie organizacyjne i finansowe konferencji, sesji popularnonaukowych i warsztatów mających na celu popularyzację wiedzy o dziedzictwie kulturowym regionu i dające możliwości dyskusji na temat problematyki związanej z jego ochroną.
13. Popularyzacja i promocja wiedzy o zabytkach przez wspieranie organizacji olimpiad tematycznych wśród dzieci i młodzieży, pikników rodzinnych z elementami folklorystycznymi oraz wycieczek turystycznych z przewodnikiem umożliwiającym odkrywanie przez uczestników zabytków na co dzień niezauważanych.
14. Pozyskiwanie wolontariuszy i społeczników gotowych do współpracy w zakresie promocji zabytków.
15. Podjęcie starań o wyłonienie wśród mieszkańców gminy Społecznych Opiekunów Zabytków i współpracowanie z nimi w zakresie ochrony i promocji zabytków.
16. Współpraca z Parafią Ewangelicko-Augsburską w Wołczynie, która prowadzi ogólnopolskie centrum obozów rowerowych dla ewangelików w zakresie organizacji ekumenicznych obozów rowerowych z objazdem po najatrakcyjniejszych obiektach zabytkowych w Gminie Byczyna.
17. Rozwój i promocja walorów turystycznych, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych:
 - utworzenie Izb Pamięci lub Muzeum lokalnego
 - włączenie pałaców i dworów z terenu gminy do Szlaku zamków, pałaców i dworów Opolszczyzny (zob. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami)
 - włączenie pałaców w Proślicach, Gołkowicach do tworzonego Szlaku pałaców Opolszczyzny zaadaptowanych na hotele i restauracje (zob. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami)
 - włączenie kościółków drewnianych oraz zabytkowych spichlerzy szkieletowych do tworzonego Szlaku architektury drewnianej (zob. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami)
 - tworzenie ścieżek edukacyjnych (fragmenty dłuższych szlaków turystycznych) z włączeniem zabytków oraz stanowisk archeologicznych połączonych z innymi elementami krajobrazu kulturowego i przyrodniczego
 - połączenie Byczyny z pozostałymi, najciekawszymi pod względem turystycznym, miejscowościami ścieżkami rowerowymi. Przygotowanie specjalnych map i informatorów z historią najważniejszych obiektów zabytkowych.

BIBLIOGRAFIA

- I. Źródła archiwalne:
 - Archiwum PIN-Institutu Śląskiego w Opolu
 - Archiwum Państwowe w Opolu
 - Archiwum Państwowe we Wrocławiu
 - Archiwum Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Wołczynie
 - Archiwum Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji we Wrocławiu
 - Archiwum Szkoły Podstawowej w Byczynie:
 - Archiwum Urzędu Miasta i Gminy w Byczynie:
 - Maszynopis pracy magisterskiej Z. BILIŃSKI, *Wyzwolenie Byczyny i objęcie jej przez władze ludowe, WSP w Opolu*, A. WŁODARCZYK, *Wniosek o uznanie układu staromiejskiego Byczyny za Pomnik Historii*, Byczyna 2007.
 - dane statystyczne;
 - broszury wydawane przez UMB;
 - Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu
- II. Źródła drukowane
 1. BARTSCH H., *Die Städte Schlesiens (In der Grenzen des Jaures 1937)*, Dortmund 1977.
 2. *Deutsches Städtebuch (Keyser)*, Stuttgart 1939.
 3. *Generalne tabele statystyczne Śląska z lat 1787*, wyd. T. Ładogórski, Wrocław 1954.
 4. GENT O., *Lexicon der Heraldik*, Leipzig 1984.
 5. GLAUER O.F., *Aus den Anfängen der Geschichte der Stadt Pitschen bis 1400*, Heimatkalender d. Kreises Kreuzburg, 1926.
 6. GLAUER O.F., *Die Baderei in Pitschen*, Heimatkalender d. Kreises Kreuzburg, 1942.
 7. GLAUER O.F., *Ein Schicksaltung der Stadt Pitschen während des siebenjährigen Krieges*, Heimatkalender d. Kreises Kreuzburg, 1937.
 8. GLAUER O.F., *Pitschen von 100 Jahren*, Heimatkalender d. Kreises Kreuzburg, 1941.
 9. GLAUER O.F., *Sitten und Sagen der Stadt Pitschen*, Kreuzburg 1926

ANEKS

Załącznik nr 1 – Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt i adres obecny	Data powstania	Nr rejestru
1.	Biskupice	kościół rzym.-kat. parafialny p.w. Jana Chrzyciciela	1626, 1777, 1799, lata 30-te XX, ok. 1985	392/58 z 01.07.1958
2.	Biskupice	cmentarz żydowski	poł. XIX	231/89 z 20.12.1989
3.	Biskupice	dwór	1800	998/65 z 05.05.1965
4.	Biskupice	park		11/76 z 25.08.1976
5.	Byczyna	stare miasto, zespół urbanistyczny miasta	1228	R.176 z 10.06.1949 800/64 z 14.04.1964
6.	Byczyna	kościół parafialny p.w. św. Trójcy	1767	7/51 z 15.10.1951
7.	Byczyna	kościół ewangelicki p.w. św. Mikołaja	k. XIV, XIX	801/64 z 14.04.1964
8.	Byczyna	kaplica cmentarna p.w. św. Jadwigi	XIV, XVI-XVII	807/64 z 16.04.1964
9.	Byczyna	mogiła ks. Hermanna Koellinga na cmentarzu komunalnym	1902	236/90 z 11.01.1990
10.	Byczyna	mogiła Franciszka Lazara na cmentarzu parafialnym	1969	237/90 z 29.01.1990
11.	Byczyna	park miejski	poł. XIX	4/76 z 08.07.1976
12.	Byczyna	mury miejskie z częściowo zachowaną fosą	XV-XVI	5/51 z 17.11.1951
13.	Byczyna	mury miejskie: wieża bramna zachodnia	XV-XVI	5/51 z 17.11.1951
14.	Byczyna	mury miejskie: baszta Piaskowa	XV-XVI	5/51 z 17.11.1951
15.	Byczyna	ratusz wraz z przybudowanymi domami		6/51 z 15.10.1951
16.	Byczyna	dom, ul. 3-go Maja 21		1407/66 z 11.05.1966 2/79 z 21.3.1979
17.	Byczyna	dom mieszkalny, ul. Długa 9		2339/94 z 3.11.1994
18.	Byczyna	dom mieszkalny, ul. Długa 6	XIX	1410/66 z 11.05.1966
19.	Byczyna	dom mieszkalny, ul. Długa 12		1411/66 z 11.05.1966
20.	Byczyna	dom mieszkalny, ul. Długa 14		1412/66 z 11.05.1966

21.	Byczyna	dawny spichlerz, ob. magazyn, ul. Długa 30	2 poł. XIX	2048/80 z 25.04.1980
22.	Byczyna	dom, ul. Stawowa 16	XIX	1608/66 z 07.03.1967
23.	Byczyna	dom, ul. Floriańska 16		1413/66 z 11.05.1966
24.	Byczyna	dom, ul. Floriańska 17		1414/66 z 11.05.1966
25.	Byczyna	dom, ul. Floriańska 18		1415/66 z 11.05.1966
26.	Byczyna	dom, ul. Floriańska 20		1416/66 z 11.05.1966
27.	Byczyna	dom, ul. Floriańska 22		1417/66 z 11.05.1966
28.	Byczyna	dom, ul. Kościelna 12		1418/66 z 12.05.1966
29.	Byczyna	dom, ul. Kościelna 14		1419/66 z 12.05.1966
30.	Byczyna	dom, ul. Kościelna 16		1420/66 z 12.05.1966
31.	Byczyna	dom, ul. Krótka 2		1421/66 z 12.05.1966
32.	Byczyna	dom, ul. Krótka 4		1422/66 z 12.05.1966
33.	Byczyna	dom, ul. Okrężna 1	XIX	1423/66 z 12.05.1966
34.	Byczyna	dom, ul. Okrężna 3	XIX	1424/66 z 13.05.1966
35.	Byczyna	dom, ul. Okrężna 7		1425/66 z 13.05.1966
36.	Byczyna	kuźnia/dom, ul. Okrężna 19		1427/66 z 13.05.1966 2242/90 z 26.11.1990
37.	Byczyna	dom, ul. Okrężna 21	XIX	1428/66 z 01.08.1966
38.	Byczyna	dom, ul. Okrężna 23	XIX	1429/66 z 01.08.1966
39.	Byczyna	dom, ul. Okrężna 25	XIX	1430/66 z 02.08.1966
40.	Byczyna	dom, ul. Okrężna 31	XIX	1431/66 z 02.08.1966
41.	Byczyna	dom, ul. Okrężna 33	XIX	1432/66 z 02.08.1966
42.	Byczyna	dom, ul. Okrężna 35	XIX	1433/66 z 02.08.1966
43.	Byczyna	dom, ul. Okrężna 37	XIX	1605/67 z 06.03.1967
44.	Byczyna	dom, ul. Okrężna 41	XIX	1607/67 z 06.03.1967
45.	Byczyna	zespół młyński, ul. Polanowicka 5, 7, 9 (budynek produkcyjny z urządzeniami, magazyn, silos, budynek mieszkalny)	pocz. XX	2277/91 z 23.08.1991

46.	Byczyna	dom, Rynek 3	XIX	1399/66 z 10.05.1966
47.	Byczyna	dom, Rynek 4	XIX	1398/66 z 10.05.1966
48.	Byczyna	dom, Rynek 6	XIX	1397/66 z 10.05.1966
49.	Byczyna	dom, Rynek 12	XVIII/XIX	808/64 z 16.04.1964
50.	Byczyna	budynek, Rynek 12a	2 poł. XIX	2338/94 z 03.11.1994
51.	Byczyna	dom, Rynek 13	XIX	1405/66 z 11.05.1966 1406/66 z 11.05.1966
52.	Byczyna	budynek, Rynek 14	XIX	1404/66 z 10.05.1966
53.	Byczyna	budynek, Rynek 15	XIX	1403/66 z 10.05.1966
54.	Byczyna	budynek, Rynek 16	XIX	1402/66 z 10.05.1966
55.	Byczyna	budynek, Rynek 18	XIX	1401/66 z 10.05.1966
56.	Byczyna	budynek, Rynek 20	XIX	1400/66 z 10.05.1966
57.	Byczyna	spichlerz, ul. Wąska 4	XIX	2032/77 z 24.05.1977
58.	Byczyna	dom mieszkalny, pl. Wolności 4		1606/67 z 06.03.1967
59.	Ciecierzyn	park przypałacowy z aleją wjazdową	XIX	31/78 z 05.03.1978
60.	Dobiercice	kościół filialny pw. św. Jana z Dukli		50/2007
61.	Dobiercice	park		37/79 z 27.12.1979
62.	Gołkowice	kościół filialny pw. św. Jana Chrzyciela	XVIII	809/64 z 16.04.1964
63.	Gołkowice	pałac	XVIII	1002/65 z 06.05.1965
64.	Gołkowice	oficyna	XIX	1002/65 z 06.05.1965
65.	Gołkowice	park pałacowy		10/76 z 25.08.1976 i roz- szerzenie decyzji z 4.10.1993
66.	Gołkowice	dom nr 6	XIX	1668/67 z 08.03.1967
67.	Gosław	dwór	1800	324/58
68.	Jakubowice	kościół rzymsko – katolicki p.w. NMP Królowej Polski	XVI	61/53 z 28.11.1953
69.	Jakubowice	park	II poł. XIX	23/78 z 21.02.1978
70.	Jakubowice	dom nr 37	XIX	1597/66 z 20.09.1966
71.	Kochłowice	park przypałacowy z aleją dojazdową	ok. 1920	28/78 z

		dową		05.03.1978
72.	Kostów	mogiła zbiorowa powstańców śląskich na cmentarzu katolickim		262/90 z 17.07.1990
73.	Kostów	pałac	XVIII, XIX	1003/65 z 06.05.1965
74.	Kostów	park krajobrazowy		9/76 z 25.08.1976
75.	Miechowa	kościół filialny p.w. św. Jacka	XVI	134/54 z 26.11.1954
76.	Miechowa	dwór, park	XIX	817/64 z 16.04.1964
77.	Miechowa	park krajobrazowy		8/76 z 26.08.1976
78.	Nasale	kościół d. rzymsko - katolicki, ob. ewangelicki		65/53 z 08.12.1953
79.	Nasale	dwór	I poł. XIX	1004/65 z 06.05.1965
80.	Nasale	park		27/78 z 05.03.1978
81.	Paruszowice	kaplica ewangelicka wraz z murem	XV, XIX	819/64 z 18.04.1964
82.	Paruszowice	park		16/76 z 20.01.1977
83.	Proślice	kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Jezusowego	1580, 1773	70/53 z 10.12.1953
84.	Proślice	spichlerz drewniany	1819	2114/85 z 15.08.1985
85.	Proślice	dom nr 61/40, d. czworak dworski	1 poł. XIX	2085/82 z 19.07.1982
86.	Proślice	park	II poł. XIX	24/78 z 06.03.1978
87.	Pszczonki	park z aleją dojazdową		29/78 z 05.03.1978
88.	Roszkowice	kościół filialny p.w. św. Marcina	1848-49	1061/66 z 17.01.1966
89.	Roszkowice	zespół pałacowy: pałac	k. XIX	2025/77 z 10.03.1977
90.	Roszkowice	zespół pałacowy: spichlerz	k. XIX	2025/77 z 10.03.1977
91.	Roszkowice	zespół pałacowy: obora	k. XIX	2025/77 z 10.03.1977
92.	Roszkowice	zespół pałacowy: dawna rządcówka	k. XIX	2025/77 z 10.03.1977
93.	Roszkowice	park		2/76 z 8.07.1976

Załącznik nr 2 – Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Lp	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Numer rejestru
1.	Biskupice	Byczyna	Kluczbork	Wyposażenie z kościoła parafialnego p.w. śś. Jadwigi i Jacka	Ks.B.t.I- 19/57/53 30.09.1957 r. Ks.B.t.I-

					259/63 29.01.1963 r. Ks.B.t.V- 874/91 02.12.1991 r.
2.	Byczyna	Byczy- na	Klucz- bork	Wyposażenie kościoła ewangelickiego	Ks.B.t.I- 24/53/57 07.11.1957 r. Ks.B.t.I- 258/63 29.01.1963 r. Ks.B.t.IV- 667/1-11/77 17.01.1977 r.
3.	Byczyna	Byczy- na	Klucz- bork	Wystrój ratusza	Ks.B.t.IV- 669/77 17.01.1977 r.
4.	Byczyna	Byczy- na	Klucz- bork	Wyposażenie kaplicy cmentarnej p.w. św. Jadwigi	Ks.B.t.IV- 670/1-3/77 21.01.1977 r.
5.	Gołko- wice	Byczy- na	Klucz- bork	Wyposażenie kościoła	Ks.B.t.I- 389/66 23.02.1966 r.
6.	Jaku- bowice	Byczy- na	Klucz- bork	Wyposażenie kościoła filialnego p.w. Matki Boskiej Królowej Polski	Ks.B.t.I- 270/63 01.02.1963 r. Ks.B.t.I- 394/66 28.02.1966 r.
7.	Mie- chowa	Byczy- na	Klucz- bork	Wyposażenie z kościoła filialnego p.w. św. Jacka	ks.B.t.I- 262/63 29.01.1963 r. ks.B.t.III- 594/1-12/72 30.06.1972 r.
8.	Nasale	Byczy- na	Klucz- bork	Zespół zabytków ruchomych z kościoła parafialnego p.w. św. Wawrzyńca	Ks.B.t.VI- 913/1-8/93 14.09.1993 r.
9.	Nasale	Byczy- na	Klucz- bork	Zespół zabytków ruchomych z kościoła ewangelickiego	Ks.B.t.I- 335/64 30.01.1964 r. Ks.B.t.V- 825/90 31.05.1990 r.
10.	Paru- szowice	Byczy- na	Klucz- bork	Wyposażenie kaplicy ewangelickiej	Ks.B.t.III- 595/1-4/72 30.06.1972 r.
11.	Proślice	Byczy- na	Klucz- bork	Wyposażenie kościoła filialnego p.w. Serca Pana Jezusa	Ks.B.t.III- 608/1-10/72 07.11.1972 r. Ks.B.t.V- 816/90 05.04.1990 r.

Załącznik nr 3– Wykaz zabytków nieruchomości ujętych w ewidencji zabytków

Lp	Miejscowość	Obiekt	Ulica	Numer	Uwagi
1.	Biskupice	kościół parafialny pw. św. Jana Chrzyciela			
2.	Biskupice	kaplica pogrzebowa			przy kościele parafialnym
3.	Biskupice	pałac		49a	
4.	Biskupice	park z aleją dojazdową			zespół pałacowo - parkowy
5.	Biskupice	spichlerz w zespole folwarcznym			
6.	Biskupice	stodoła w zespole folwarcznym			
7.	Biskupice	dom robotników folwarcznych		44	
8.	Biskupice	dom robotników folwarcznych		43	
9.	Biskupice	dom z oborą		11	
10.	Biskupice	dom z oborą i stodoła w zagrodzie		12	
11.	Biskupice	dom		27	
12.	Biskupice	dom		28	
13.	Biskupice	budynek stacji PKP		23	
14.	Biskupice	dom mieszkalny przy stacji PKP			
15.	Biskupice	cmentarz żydowski			3 km od Byczyny przy drodze krajo-
16.	Borek	obora w zespole folwarcznym			
17.	Borek	szkoła z budynkiem gospodarczym		15	
18.	Borek	obora		47	
19.	Byczyna	kościół parafialny p.w. św. Trójcy	Kościelna	3	
20.	Byczyna	kościół ewangelicki p.w. św. Mikołaja	Wolności	1	
21.	Byczyna	kaplica cmentarna p.w. św. Jadwigi			cmentarz komunalny
22.	Byczyna	cmentarz katolicko - ewangelicki wraz z neogotyckim ogrodze-	Kluczborska		
23.	Byczyna	mury obronne wokół miasta			
24.	Byczyna	baszta południowa tzw. Piaskowa			

25.	Byczyna	baszta wschodnia tzw. Polska			
26.	Byczyna	baszta zachodnia tzw. Niemiec- ka			
27.	Byczyna	pozostałości fos miejskich			
28.	Byczyna	park miejski			
29.	Byczyna	ratusz z przylegającymi kamieni- cami	Rynek	1	
30.	Byczyna	dom	Basztowa	2	
31.	Byczyna	dom	Basztowa	3-5	
32.	Byczyna	dom	Basztowa	7	
33.	Byczyna	domy	Basztowa	6-8	
34.	Byczyna	dom	Basztowa	13	
35.	Byczyna	dom z zabudowaniami gospo- darczymi	Basztowa	15	
36.	Byczyna	dom	Chopina	8	
37.	Byczyna	dom	Chopina	18	
38.	Byczyna	dom	Częstochow- ska	18	
39.	Byczyna	magazyn	Długa	3	
40.	Byczyna	dom	Długa	5	
41.	Byczyna	dom	Długa	6	
42.	Byczyna	magazyn	Długa	8	
43.	Byczyna	dom	Długa	10	
44.	Byczyna	dom	Długa	12	
45.	Byczyna	dom	Długa	14	
46.	Byczyna	dom	Długa	16	
47.	Byczyna	dom	Długa	18	
48.	Byczyna	dom	Długa	20	
49.	Byczyna	dom	Długa	22	

50.	Byczyna	spichlerz	Długa	30	
51.	Byczyna	spichlerz	Floriańska	2	
52.	Byczyna	dom	Floriańska	8	
53.	Byczyna	dom	Floriańska	18	
54.	Byczyna	dom	Floriańska	20	
55.	Byczyna	dom	Floriańska	22	
56.	Byczyna	dom	Floriańska	24	
57.	Byczyna	dom	Floriańska	28	
58.	Byczyna	dom	Kościelna	1	
59.	Byczyna	plebania	Kościelna	5	
60.	Byczyna	dom	Kościelna	12	
61.	Byczyna	dom	Kościelna	14	
62.	Byczyna	dom	Kościelna	16	
63.	Byczyna	dom	Krótką	4	
64.	Byczyna	dom	Krótką	6-8	
65.	Byczyna	dom	Krótką	10	
66.	Byczyna	dom	Okrężna	1	
67.	Byczyna	dom	Okrężna	3	
68.	Byczyna	dom	Okrężna	5	
69.	Byczyna	dom	Okrężna	7	
70.	Byczyna	dom	Okrężna	9	
71.	Byczyna	dom	Okrężna	17	
72.	Byczyna	dom	Okrężna	19	
73.	Byczyna	kuźnia	Okrężna	19	
74.	Byczyna	dom	Okrężna	21	

75.	Byczyna	dom	Okrężna	23	
76.	Byczyna	dom	Okrężna	25	
77.	Byczyna	dom	Okrężna	27	
78.	Byczyna	magazyn	Okrężna	27 (II)	
79.	Byczyna	dom	Okrężna	29	
80.	Byczyna	dom	Okrężna	31	
81.	Byczyna	dom	Okrężna	33	
82.	Byczyna	dom	Okrężna	35	
83.	Byczyna	dom	Okrężna	37	
84.	Byczyna	dom	Okrężna	39	
85.	Byczyna	dom	Okrężna	41	
86.	Byczyna	dom	Poprzeczna	3	
87.	Byczyna	dom	Poprzeczna	5	
88.	Byczyna	dom	Rynek	3	
89.	Byczyna	dom	Rynek	4	
90.	Byczyna	dom z oficyną	Rynek	5	
91.	Byczyna	dom	Rynek	6	
92.	Byczyna	dom	Rynek	7	
93.	Byczyna	dom	Rynek	8	
94.	Byczyna	dom	Rynek	12	
95.	Byczyna	dom	Rynek	12a	
96.	Byczyna	dom	Rynek	13 (I)	
97.	Byczyna	dom	Rynek	13 (II)	
98.	Byczyna	dom	Rynek	14	
99.	Byczyna	dom	Rynek	15	

100.	Byczyna	dom	Rynek	16	
101.	Byczyna	dom	Rynek	17	
102.	Byczyna	dom	Rynek	18	
103.	Byczyna	dom	Rynek	20	
104.	Byczyna	dom	Rynek	21	
105.	Byczyna	dom	Rynek	22	
106.	Byczyna	dom	Długa	9	
107.	Byczyna	dom	3 Maja	3	
108.	Byczyna	dom	3 Maja	5	
109.	Byczyna	dom	3 Maja	8	
110.	Byczyna	dom	3 Maja	17	
111.	Byczyna	dom	3 Maja	19	
112.	Byczyna	dom	3 Maja	21	
113.	Byczyna	dom z ogrodzeniem	Wałowa	3	
114.	Byczyna	dom	Wałowa	6	
115.	Byczyna	dom	Wałowa	12	
116.	Byczyna	dom	Wałowa	14	
117.	Byczyna	dom	Wałowa	16	
118.	Byczyna	dom	Wałowa	18	
119.	Byczyna	dom	Wałowa	22	
120.	Byczyna	dom	Wałowa	24	
121.	Byczyna	dom	Wałowa	26	
122.	Byczyna	dom z magazynem	Wałowa	28	
123.	Byczyna	dom	Wąska	1	
124.	Byczyna	dom	Wąska	2	

125.	Byczyna	spichlerz	Wąska	4	
126.	Byczyna	dom	Plac Wolności	4	
127.	Byczyna	dom	Plac Wolności	6	
128.	Byczyna	stodoła	Kluczborska	1	
129.	Byczyna	dom	Kluczborska	3-5-7-9	
130.	Byczyna	sąd i więzienie	Moniuszki	4	
131.	Byczyna	zespół młyna (młyn, magazyn, silos)	Polanowicka	5/7	
132.	Byczyna	dom młynarza w zespole młyńskim	Polanowicka	9	
133.	Byczyna	dom	Poznańska	3	
134.	Byczyna	dom	Poznańska	5-7	
135.	Byczyna	osiedle	Sadowa	7 do 37	
136.	Byczyna	budynek	Słoneczna	7	
137.	Byczyna	dom	Słowackiego	2	
138.	Byczyna	dom	Stawowa	1	
139.	Byczyna	dom	Stawowa	16	
140.	Byczyna	dom	Stawowa	19	
141.	Byczyna	dom	Stawowa	24	
142.	Byczyna	zagroda (dom, budynek inwentarski, stodoła drewniana)	Stawowa	54	
143.	Byczyna	zagroda (dom, budynek inwentarski, stodoła, brama)	Stawowa	56	
144.	Byczyna	zespół domów	Stawowa 26/36,	42/48	
145.	Byczyna	dom	Zamojskiego	3	
146.	Byczyna	budynek	Zamojskiego	4	
147.	Byczyna	dom	Zamojskiego	5	
148.	Byczyna	cmentarz katolicki z ogrodzeniem	Poznańska		
149.	Ciecierzyn	kościół pw. św. Stanisława Kostki			

150.	Ciecierzyn	park pałacowy z aleją dojazdową			
151.	Ciecierzyn	obora - spichlerz w zespole folwarcznym			
152.	Ciecierzyn	owczarnia w zespole folwarcznym			
153.	Ciecierzyn	dom rządcy w zespole folwarcznym		66	
154.	Ciecierzyn	dom robotników folwarcznych		59 a,b	
155.	Ciecierzyn	dom robotników folwarcznych		60 a,b	
156.	Ciecierzyn	dom z oborą		40	
157.	Ciecierzyn	gospoda		29	
158.	Ciecierzyn	sala gospody		29	
159.	Ciecierzyn	stodoła przy domu nr 29		29	
160.	Ciecierzyn	budynek inwentarski		30	
161.	Ciecierzyn	dom z oborą		12	
162.	Ciecierzyn	cmentarz ewangelicki i katolicki			
163.	Dobiercice	kościół filialny p.w. św. Jana z Dukli			
164.	Dobiercice	park			
165.	Dobiercice	dwór	Sienkiewicza	12	
166.	Dobiercice	dom mieszkalno - biurowy w zespole folwarcznym	Sienkiewicza	6	
167.	Dobiercice	budynek	Jana z Dukli	5	
168.	Dobiercice	dom	Jana z Dukli	8	
169.	Dobiercice	dom z budynkiem gospodarczym	Jana z Dukli	14	
170.	Dobiercice	dom	Jana z Dukli	15	
171.	Dobiercice	dom	Jana z Dukli	22	
172.	Dobiercice	budynek gospodarczy	Jana z Dukli	22	
173.	Dobiercice	dom i stodoła	Jana z Dukli	23	
174.	Dobiercice	dom	Jana z Dukli	36	

175.	Dobiercice	budynek gospodarczy	Jana z Dukli	36	
176.	Dobiercice	budynek inwentarski	Jana z Dukli	39	
177.	Dobiercice	dom (plebania?)	Sienkiewiczza	3	
178.	Gołkowice	kościół filialny p.w. św. Jana Chrzyciela			
179.	Gołkowice	pałac		4	
180.	Gołkowice	park			
181.	Gołkowice	dom mieszkalny służby i urzędników folwarku		2	
182.	Gołkowice	gorzelnia w zespole folwarcznym			
183.	Gołkowice	obora w zespole folwarcznym			
184.	Gołkowice	stajnia w zespole folwarcznym			
185.	Gołkowice	kolonia robotników folwarcznych		8, 11	
186.	Gołkowice	dom		14	
187.	Gołkowice	dom z oborą		15	
188.	Gosław	nowy dwór			
189.	Gosław	park			
190.	Gosław	gorzelnia			
191.	Gosław	dom		3	
192.	Gosław	dom wielorodzinny		18	
193.	Gosław	dom		19	
194.	Gosław	dom		15	
195.	Jakubowice	kościół filialny p.w. NMP Królowej Polski			
196.	Jakubowice	park dworski			
197.	Jakubowice	oficyna dworska			
198.	Jakubowice	dom wielorodzinny		18	
199.	Jakubowice	dom w zagrodzie		1	

200.	Jakubowice	obora w zagrodzie		1	
201.	Jakubowice	stodoła w zagrodzie		1	
202.	Jakubowice	dom		21	
203.	Jakubowice	dom		37	
204.	Jakubowice	spichlerz		22	
205.	Jakubowice	budynek mieszkalno - inwentarski		35	
206.	Janówka	szkoła		19	
207.	Janówka	budynek gospodarczy przy szkole		19	
208.	Janówka	dom		20	
209.	Janówka	dom z oborą		43	
210.	Janówka	dom		47	
211.	Janówka	dom		33	
212.	Janówka	dom		34	
213.	Jaśkowice	klasztor		56	
214.	Jaśkowice	dom i budynek inwentarski		39	
215.	Jaśkowice	dom i budynek inwentarski		37	
216.	Jaśkowice	zagroda (dom, budynek inwentarski, stodoła)		35	
217.	Jaśkowice	dom i budynek inwentarski		31	
218.	Jaśkowice	budynek inwentarski		28	
219.	Jaśkowice	zagroda		26	
220.	Jaśkowice	dom		9	
221.	Jaśkowice	budynek inwentarski		9	
222.	Jaśkowice	budynek inwentarski		1b	
223.	Jaśkowice	dom			
224.	Józefówka	kapliczka			

225.	Józefówka	dom		13	
226.	Kochłowice	pałac		6	
227.	Kochłowice	park pałacowy			
228.	Kochłowice	spichlerz w zespole folwarcznym			
229.	Kochłowice	stajnia i dom stangreta w zespole folwarcznym		3b	
230.	Kochłowice	gorzelnia z częścią mieszkalną w zespole folwarcznym		4a	
231.	Kochłowice	dom robotników folwarcznych - dziewięćorak		7	
232.	Kochłowice	dom		8	
233.	Kochłowice	dom i stodoła w zagrodzie		13	
234.	Kochłowice	dom		16-18	
235.	Kochłowice	budynek inwentarski		25	
236.	Kochłowice	dom		21	
237.	Kochłowice	dom ze stodołą		35	
238.	Kochłowice	dom		39	
239.	Kochłowice	dom i budynek inwentarski		12	
240.	Kostów	kościół parafialny pw. św. Augustyna			
241.	Kostów	kaplica cmentarna			
242.	Kostów	cmentarz rzymskokatolicki			
243.	Kostów	plebania			
244.	Kostów	pałac		9	
245.	Kostów	park pałacowy			
246.	Kostów	dom rządcy w zespole folwarcznym		8	
247.	Kostów	dom kierowcy - kuźnia - garaż		10	
248.	Kostów	gorzelnia w zespole folwarcznym			
249.	Kostów	obora w zespole folwarcznym			

250.	Kostów	stajnia - owczarnia w zespole folwarcznym			
251.	Kostów	spichlerz w zespole folwarcznym			
252.	Kostów	dom		4	
253.	Kostów	dom		5	
254.	Kostów	dom		6	
255.	Kostów	dom i budynek gospodarczy		7b	
256.	Kostów	budynek stacji PKP			
257.	Kostów	szkoła			
258.	Kostów	stodoła		11	
259.	Kostów	kuźnia			przy domu nr 13
260.	Kostów	dom i budynek inwentarski w zagrodzie		15	
261.	Kostów	dom wielorodzinny z salą gospody		16	
262.	Kostów	dom		18	
263.	Kostów	dom		19	
264.	Kostów	dom i stodoła w zagrodzie		33	
265.	Kostów	dom		25	
266.	Kostów	stodoła		38	
267.	Kostów	stodoła		46	
268.	Kostów	chałupa		48	
269.	Kostów	dom wielorodzinny		52	
270.	Kostów	dom mieszkalno - inwentarski		54	
271.	Kostów	dom mieszkalno - inwentarski		55	
272.	Miechowa	kościół filialny p.w. św. Jacka			
273.	Miechowa	dwór		25 d	
274.	Miechowa	park dworski			

275.	Miechowa	spichlerz w zespole folwarcznym			
276.	Miechowa	stodoła i kuźnia w zespole folwarcznym			
277.	Miechowa	stodoła w zespole folwarcznym			
278.	Miechowa	domy robotników folwarcznych		25 g,e,f	
279.	Miechowa	dom robotników folwarcznych		25 h	
280.	Miechowa	dom z oborą		6	
281.	Miechowa	dom		17	
282.	Miechowa	dom i budynek inwentarski		25	
283.	Miechowa	dom z oborą		27	
284.	Miechowa	budynek inwentarski		29	
285.	Miechowa	dom		32	
286.	Miechowa	dom i budynek inwentarski		39	
287.	Miechowa	dom		41	
288.	Miechowa	dom		52	
289.	Miechowa	kuźnia			
290.	Nasale	kościół ewangelicki			
291.	Nasale	kościół rzymskokatolicki p.w. św. Wawrzyńca			
292.	Nasale	cmentarz katolicki			
293.	Nasale	dwór		8	
294.	Nasale	park dworski			
295.	Nasale	dom rządcy w zespole folwarcznym		8a	
296.	Nasale	stodoła i garaż w zespole folwarcznym			
297.	Nasale	obora w zespole folwarcznym			
298.	Nasale	stajnia koni roboczych i magazyn siana w zespole folwarcz-			
299.	Nasale	dom		7-9	

300.	Nasale	dom		12 ab	
301.	Nasale	dom		13 ab	
302.	Nasale	dom i stodoła		29	
303.	Nasale	dom z oborą		31	
304.	Nasale	dom		55	
305.	Nasale	szkoła			
306.	Nasale	dom		57	
307.	Nasale	budynek inwentarski w zagrodzie		66	
308.	Nasale	dom		73	
309.	Nasale	dom z oborą		79	
310.	Nasale	dom		86	
311.	Nasale	cmentarz ewangelicki			
312.	Paruszowice	kaplica ewangelicka			
313.	Paruszowice	dwór			
314.	Paruszowice	park dworski			
315.	Paruszowice	gorzelnia			
316.	Paruszowice	stajnia i wolarnia w zespole folwarcznym			
317.	Paruszowice	magazyn zbożowy w zespole folwarcznym			
318.	Paruszowice	obory z mieszkaniem robotnika folwarcznego w zespole fol-			
319.	Paruszowice	stróżówka w zespole folwarcznym			
320.	Paruszowice	kuźnia i stolarnia w zespole folwarcznym			
321.	Paruszowice	magazyn zbożowy ze śrutownikiem w zespole folwarcznym			
322.	Paruszowice	dom z oborą		8	
323.	Paruszowice	dom w zagrodzie		18	
324.	Polanowice	kościół parafialny p.w. NMP			

325.	Polanowice	dom przedpogrzebowy			
326.	Polanowice	ogrodzenie i brama cmentarna			
327.	Polanowice	pałac			
328.	Polanowice	park pałacowy			
329.	Polanowice	cmentarz			
330.	Polanowice	szkoła			
331.	Polanowice	dom w zagrodzie		2	
332.	Polanowice	zagroda		3	
333.	Polanowice	stodoła		5 (?)	
334.	Polanowice	dom w zagrodzie		4	
335.	Polanowice	dom w zagrodzie		5	
336.	Polanowice	stodoła drewniana		23	
337.	Polanowice	stodoła murowana		23	
338.	Polanowice	dom		24	
339.	Polanowice	dom w zagrodzie		29	
340.	Polanowice	dom		31	
341.	Polanowice	dom		35	
342.	Polanowice	dom		39	
343.	Polanowice	dom		41	
344.	Polanowice	budynek inwentarski		41	
345.	Polanowice	dom		42	
346.	Polanowice	dom		43	
347.	Polanowice	dom z oborą		50	
348.	Polanowice	dom		71	
349.	Polanowice	dom w zagrodzie		55	

350.	Pogorzałka	szkoła		11	
351.	Pogorzałka	leśniczówka z budynkiem gospodarczym		17	
352.	Proślice	kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Jezusowego			
353.	Proślice	pałac		58	
354.	Proślice	park pałacowy			
355.	Proślice	czworak w zespole folwarcznym			
356.	Proślice	spichlerz w zespole folwarcznym			
357.	Proślice	rządcówka w zespole folwarcznym			
358.	Proślice	spichlerz i dom mieszkalny w zespole folwarcznym			
359.	Proślice	stajnia cugowa i wozownia w zespole folwarcznym			
360.	Proślice	komin gorzelnii w zespole folwarcznym			
361.	Proślice	stajnia w zespole folwarcznym			
362.	Proślice	obora w zespole folwarcznym			
363.	Proślice	dom robotników folwarcznych		61/8	
364.	Proślice	dom robotników folwarcznych		61/2	
365.	Proślice	dom		30	
366.	Proślice	plebania		29	
367.	Proślice	budynek inwentarski przy plebanii		29	
368.	Proślice	dom i budynek gospodarczy		1	
369.	Proślice	obora		2	
370.	Proślice	budynek mieszkalno - inwentarski		3	
371.	Proślice	dom		9	
372.	Proślice	dom		25	
373.	Proślice	dom i budynek inwentarski		26	
374.	Proślice	dom		27	

375.	Proślice	cmentarz			
376.	Pszczonki	dwór		20	
377.	Pszczonki	park dworski			
378.	Pszczonki	wiata z magazynem na plewy w zespole folwarcznym			
379.	Pszczonki	dom robotników folwarcznych i chlewik przydomowy		18 a,b	
380.	Pszczonki	dom robotników folwarcznych		21	
381.	Roszkowice	kościół parafialny p.w. św. Antoniego Padewskiego			
382.	Roszkowice	pałac			
383.	Roszkowice	park pałacowy			
384.	Roszkowice	rządcówka z wozownią		81	
385.	Roszkowice	dom mieszkalny tzw. stary pałac		79	
386.	Roszkowice	spichlerz			
387.	Roszkowice	stajnia koni wyjazdowych i roboczych			
388.	Roszkowice	budynek wielofunkcyjny (mieszkania, cielętnik, chlewnia)		59	
389.	Roszkowice	budynek wagi wozowej w zespole folwarcznym			
390.	Roszkowice	owczarnia w zespole folwarcznym			
391.	Roszkowice	dom w zespole folwarcznym		67	
392.	Roszkowice	dom leśniczego w zespole folwarcznym		61	
393.	Roszkowice	dom stangreta w zespole folwarcznym		65	
394.	Roszkowice	dom robotników folwarcznych		73	
395.	Roszkowice	dom robotników folwarcznych		108	
396.	Roszkowice	domy robotników folwarcznych		104, 106	
397.	Roszkowice	dom robotników folwarcznych		110	
398.	Roszkowice	dom robotników folwarcznych		75	
399.	Roszkowice	stodoła w zespole folwarcznym			

400.	Roszkowice	mleczarnia		53	
401.	Roszkowice	dom wielorodzinny		2-4-6	
402.	Roszkowice	dom		15	
403.	Roszkowice	dom		26	
404.	Roszkowice	dom		40	
405.	Roszkowice	dom		48	
406.	Roszkowice	budynek inwentarski		31	
407.	Roszkowice	budynek mieszkalno - inwentarski		84	
408.	Roszkowice	budynek gospodarczy		84	
409.	Roszkowice	dom		90	
410.	Roszkowice	szkoła z ogrodzeniem			
411.	Roszkowice	budynek trafostacji			
412.	Roszkowice	cmentarz			
413.	Sarnów	kościół cmentarny			
414.	Sarnów	dom		6	
415.	Sarnów	dom w zespole folwarcznym		7	
416.	Sarnów	dom i budynek gospodarczy		9	
417.	Sarnów	budynek inwentarski i stodoła w zespole folwarcznym		14	
418.	Sarnów	dom w zespole folwarcznym tzw. dwojak		15	
419.	Sarnów	dwór		16-17	
420.	Sarnów	park podworski			
421.	Sarnów	dom		26	
422.	Sarnów	zagroda		27	
423.	Sarnów	dom i budynek gospodarczy		31	

424.	Sarnów	dom		32	
425.	Sarnów	dom		33	
426.	Sarnów	dom i chlewik		34-35	
427.	Sarnów	szkoła		36	
428.	Sarnów	budynek trafostacji			
429.	Sierosławice	kuźnia i mieszkanie w zespole folwarcznym		1	
430.	Sierosławice	brama dworska - fragmenty			
431.	Sierosławice	dom robotników folwarcznych		7	
432.	Sierosławice	dom robotników folwarcznych		8	
433.	Sierosławice	szkoła			
434.	Wojśławice	kościół filialny p.w. św. Józefa			
435.	Wojśławice	obora w zespole folwarcznym			
436.	Wojśławice	dom robotników folwarcznych tzw. dziesięciorak		19	
437.	Wojśławice	dom rządcy (?) w zespole folwarcznym		18	
438.	Wojśławice	dom		8	
439.	Wojśławice	szkoła		6	

Załącznik nr 4 – Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków i wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego

Lp	Miejscowość	Numer stanowiska w miejscowości	Rodzaj stanowiska	Kultura	Chronologia	Numer obszaru AZP	Numer rejestru
1.	Biskupice	1	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
2.	Biskupice	2	punkt osadniczy		epoka brązu halsztat	81-39	
3.	Biskupice	3	grodzisko		średniowiecze	81-39	
4.	Biskupice	4	osada			81-39	
5.	Biskupice	5	punkt osadniczy		pradzieje	81-39	
			punkt osadniczy		średniowiecze		
6.	Biskupice	6	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.	81-39	
			punkt osadniczy	średniowiecze			
7.	Biskupice	7	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
			punkt osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
8.	Biskupice	8	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
			śląd osadniczy		średniowiecze		
9.	Biskupice	9	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	A-
			punkt osadniczy	łużycka			961/93
10.	Biskupice	10	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
11.	Biskupice	11	punkt osadniczy		średniowiecze	80-39	
12.	Biskupice	12	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
			śląd osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy		pradzieje		
			śląd osadniczy		średniowiecze		
13.	Borek	1	grodzisko domniemane		wczesne średniowiecze	79-40	
14.	Borek	2	punkt osadniczy		epoka kamienia	79-40	
			punkt osadniczy		neolit		
			punkt osadniczy		epoka brązu		
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy		okres rzymski		
15.	Borek	3	osada	łużycka	V okres brązu	79-40	
			osada		XI – XII w.		
16.	Borek	4	punkt osadniczy		epoka kamienia	79-40	
			punkt osadniczy	łużycka	epoka brązu		

			punkt osadniczy	przeworska	okres rzymski		
17.	Borek	5	punkt osadniczy	łużycka	epoka brązu	79-40	
18.	Borek	6	grodzisko do- mniemane		XIII – XIV w.	79-40	
19.	Borek	7	osada		X – XII w.	79-40	
20.	Borek	8	znalezisko luźne		1642 r.	79-40	
21.	Borek	9	punkt osadniczy		neolit	79-40	A-
			śląd osadniczy		epoka kamienia		3/2001
			punkt osadniczy		epoka brązu		
			punkt osadniczy	łużycka			
			śląd osadniczy	pomorska			
22.	Borek	10	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
			punkt osadniczy	łużycka	epoka brązu halsztat		
			punkt osadniczy	łużycka			
			śląd osadniczy	pomorska			
			punkt osadniczy		późne średnio- wiecze		
23.	Borek	11	punkt osadniczy		epoka kamienia	79-40	
			punkt osadniczy		epoka brązu		
24.	Borek	12	śląd osadniczy		neolit	79-40	
			punkt osadniczy		halsztat II – III, IV w.		
25.	Borek	13	punkt osadniczy	przeworska	okres rzymski	79-40	
			punkt osadniczy		średniowiecze		
26.	Borek	14	śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski	79-40	
27.	Borek	15	punkt osadniczy	łużycka	epoka brązu	79-40	
			punkt osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			punkt osadniczy	wczesne śre- dniowiecze	VII – VIII w. XII w.		
28.	Borek	16	punkt osadniczy	przedłużycka	epoka brązu	79-40	
29.	Borek	17	śląd osadniczy		mezolit	79-40	
			punkt osadniczy		neolit		
			punkt osadniczy	łużycka	epoka brązu		
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			punkt osadniczy		XI – XII w.		
30.	Borek	18	punkt osadniczy		epoka kamienia	79-40	
			śląd osadniczy	przedłużycka	epoka brązu		
			śląd osadniczy	łużycka	halsztat		
			śląd osadniczy	pomorska			
			punkt osadniczy		III – IV w.		
31.	Borek	19	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
			punkt osadniczy	łużycka			
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			punkt osadniczy	wczesne śre-	X – XIII w.		

				dniowiecze			
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
32.	Borek	20	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
33.	Borek	21	punkt osadniczy	łużycka		79-40	
34.	Borek	22	śląd osadniczy		pradzieje	79-40	
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
35.	Borek	23	śląd osadniczy		pradzieje	79-40	
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
36.	Borek	24	punkt osadniczy	łużycka		79-40	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
37.	Borek	25	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
38.	Borek	26	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
			punkt osadniczy		średniowiecze nowożytnie		
39.	Borek	27	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
40.	Borek	28	punkt osadniczy	łużycka		79-40	
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		
41.	Borek	29	śląd osadniczy		pradzieje	79-40	
42.	Borek	30	punkt osadniczy	łużycka		79-40	
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
43.	Borek	31	śląd osadniczy		późne średnio-wieczne	79-40	
44.	Borek	32	punkt osadniczy	łużycka		79-40	
45.	Borek	33	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
46.	Borek	34	śląd osadniczy		pradzieje	79-40	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		
47.	Borek	35	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
48.	Borek	36	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
49.	Borek	37	punkt osadniczy		późne średnio-wieczne	79-40	
50.	Byczyna	1	cmentarzysko szkieletowe		XII – XIII w. nowożytnie	80-40	A-4/65
			punkt osadniczy		XIII w.		
			punkt osadniczy		XIII w.		
			punkt osadniczy		XIII – XIV w.		

			punkt osadniczy		XIV w.		
			punkt osadniczy		XIV w.		
			punkt osadniczy		średniowiecze		
			śląd osadniczy		XI w.		
			cmentarzysko		X – XI w.		
51.	Byczyna	2	cmentarzysko		pradzieje	80-40	
			punkt osadniczy		XIII w.		
52.	Byczyna	3	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
53.	Byczyna	4	punkt osadniczy		późne średnio- wiecze	80-40	
54.	Byczyna	5	punkt osadniczy		późne średnio- wiecze	80-40	
55.	Byczyna	6	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
56.	Byczyna	9	punkt osadniczy	przeworska	okres rzymski	80-40	
57.	Byczyna	11	szkielety		od końca XVI w.	80-40	
58.	Byczyna	12	punkt osadniczy		późne średnio- wiecze	80-40	
59.	Byczyna	14	punkt osadniczy	łużycka		80-40	
			punkt osadniczy	pomorska			
			osada	wczesne śre- dniowiecze			
			punkt osadniczy	późne śre- dniowiecze			
60.	Byczyna	16	śląd osadniczy		XIII w.	80-40	
61.	Byczyna	17	śląd osadniczy	łużycka		80-40	
62.	Byczyna	18	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
63.	Byczyna	19	śląd osadniczy	łużycka		80-40	
64.	Byczyna	20	punkt osadniczy	łużycka	halsztat	80-40	
			punkt osadniczy		okres rzymski		
			punkt osadniczy		wczesne śre- dniowiecze		
			śląd osadniczy				
65.	Chudoba	1	osada	średniowie- cze		85-40	A- 518/79
66.	Chudoba	2	osada	średniowie- cze	II poł. XIV – XV w.	85-40	
67.	Ciecierzyn	1	cmentarzysko ciałopalne	łużycka	IV okres epoki brązu	79-39	A- 18/65
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			śląd osadniczy		pradzieje		
68.	Ciecierzyn	2	grodzisko do- mniemane		średniowiecze lub nowożyt- ność	79-39	
69.	Ciecierzyn	3	osada		średniowiecze, nowożytność	79-39	

70.	Ciecierzyn	4	cmentarzysko ciałopalne		okres rzymski	79-39	
71.	Ciecierzyn	5	punkt osadniczy		epoka brązu	79-39	A-
			punkt osadniczy		późny laten, kres rzymski		17/65
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy	przeworska	okres lateński		
72.	Ciecierzyn	6	punkt osadniczy		epoka brązu	79-39	
			punkt osadniczy		okres rzymski		
73.	Ciecierzyn	7	punkt osadniczy		epoka brązu	79-39	
			punkt osadniczy	łużycka			
			śląd osadniczy		pradzieje		
			śląd osadniczy		późne średnio- wiecze		
74.	Ciecierzyn	8	cmentarzysko		okres rzymski	79-39	
75.	Ciecierzyn	9	cmentarzysko ciałopalne		800 – 500 p.n.e.	79-39	
76.	Ciecierzyn	10	punkt osadniczy		XIII-XIV w.	79-39	
77.	Ciecierzyn	11	punkt osadniczy		okres rzymski	79-39	
			punkt osadniczy	łużycka			
			śląd osadniczy	wczesne śre- dniowiecze	X-XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średnio- wiecze		
78.	Ciecierzyn	12	punkt osadniczy		epoka brązu	79-39	
79.	Ciecierzyn	13	punkt osadniczy		neolit	79-39	
			punkt osadniczy		epoka brązu		
			punkt osadniczy		późny laten, okres rzymski		
			osada		VIII – IX w.		
80.	Ciecierzyn	14	osada		XIV – XV w.	79-39	
81.	Ciecierzyn	15	dwa szkielety		nowożytny	79-39	
82.	Ciecierzyn	16	osada		neolit	79-39	
			punkt osadniczy		epoka brązu		
			osada		I, III w.n.e.		
			punkt osadniczy	łużycka			
83.	Ciecierzyn	17	ruiny na sztucz- nie usypanym wzniesieniu		okres średnio- wiecza, nowo- żytny	79-39	
84.	Ciecierzyn	18	osada		XIII – XIV w.	79-39	
85.	Ciecierzyn	19	rowy i groble zw. prawdopo- dobnie z prze- sieką		średniowiecze	79-39	
86.	Ciecierzyn	20	punkt osadniczy		epoka brązu	79-39	
87.	Ciecierzyn	21	cmentarzysko ciałopalne	przeworska	okres prze- drzymyjski faza A, okres wcze- snożytyjski faza	79-39	A- 51/66

					B		
88.	Ciecierzyn	22	śląd osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	VIII – X w.		
89.	Ciecierzyn	23	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy		późne średniowiecze		
90.	Ciecierzyn	24	śląd osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
91.	Ciecierzyn	25	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy	przeworska	wczesny okres rzymski		
			śląd osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	VIII – X w.		
92.	Ciecierzyn	26	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy		pradzieje		
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X- XIII w.		
			śląd osadniczy		późne średniowiecze		
93.	Ciecierzyn	27	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy		późne średniowiecze		
94.	Ciecierzyn	28	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
95.	Ciecierzyn	29	śląd osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy		pradzieje		
96.	Ciecierzyn	30	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-39	
			śląd osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
97.	Ciecierzyn	31	śląd osadniczy		pradzieje	79-39	
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
98.	Ciecierzyn	32	punkt osadniczy		późne średniowiecze	79-39	
99.	Ciecierzyn	33	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-39	
100.	Ciecierzyn	34	osada		późne średniowiecze	79-39	
101.	Ciecierzyn	35	punkt osadniczy		późne średniowiecze	79-39	
102.	Ciecierzyn	36	śląd osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy		pradzieje		
			śląd osadniczy		późne średnio-		

					wieczę		
103.	Ciecierzyn	37	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze	79-39	
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
104.	Ciecierzyn	38	śląd osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
105.	Ciecierzyn	39	śląd osadniczy	przeworska	okres wpływów rzymskich		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
106.	Dobiercice	1	punkt osadniczy		średniowiecze	81-40	
107.	Dobiercice	2	dwa wały tzw. szwedzkie szzańce		późne średniowiecze lub czasy nowożytne	81-40	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		średniowiecze		
			śląd osadniczy		pradzieje		
108.	Dobiercice	3	śląd osadniczy	łużycka		81-40	
			śląd osadniczy		pradzieje		
109.	Dobiercice	4	śląd osadniczy		średniowiecze	81-40	
110.	Dobiercice	5	śląd osadniczy		epoka kamienia	81-40	
			śląd osadniczy		pradzieje		
111.	Dobiercice	6	punkt osadniczy		średniowiecze	81-40	
112.	Gołkowice	1	cmentarzysko ciałopalne	łużycka	epoka brązu IV – V okres	79-39	A-19/65
			punkt osadniczy	łużycka			
113.	Gołkowice	2	grodzisko		XIV w. średniowiecze	79-40	A-314/70
114.	Gołkowice	3	cmentarzysko ciałopalne		800 – 500 p.n.e.	79-39	
115.	Gołkowice	4	cmentarzysko		okres rzymski	79-39	
116.	Gołkowice	5	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
117.	Gołkowice	6	punkt osadniczy		epoka brązu	79-40	A-
			punkt osadniczy	łużycka			5/2001
			punkt osadniczy		okres rzymski		
			punkt osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			punkt osadniczy		X – XII w.		
118.	Gołkowice	7	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
			punkt osadniczy		epoka brązu		
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
119.	Gołkowice	8	osada	łużycka	epoka brązu	79-40	A-
			śląd osadniczy	łużycka			15/65
			punkt osadniczy		pradzieje		

			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
120.	Gołkowice	9	osada		epoka brązu	79-39	
121.	Gołkowice	10	punkt osadniczy		epoka brązu	79-40	
			punkt osadniczy	łużycka			
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X- XIII w.		
			punkt osadniczy		średniowiecze		
122.	Gołkowice	11	punkt osadniczy		epoka brązu	79-40	
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
123.	Gołkowice	12	punkt osadniczy		epoka brązu	79-39	
			punkt osadniczy	łużycka			
			śląd osadniczy		pradzieje		
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	VIII – X w.		
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		
124.	Gołkowice	13	śląd osadniczy		neolit	79-40	
			punkt osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy	łużycka			
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		
125.	Gołkowice	14	śląd osadniczy		neolit	79-40	
			punkt osadniczy		okres rzymski		
126.	Gołkowice	15	osada		epoka brązu	79-40	
127.	Gołkowice	16	osada		neolit	79-40	
128.	Gołkowice	17	śląd osadniczy		neolit	79-40	
129.	Gołkowice	18	śląd osadniczy	cer. sznur.	neolit	79-40	
130.	Gołkowice	19	szkielety		nowożytny	79-39	
131.	Gołkowice	20	punkt osadniczy		pradzieje	79-39	
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		
132.	Gołkowice	21	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-39	
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
133.	Gołkowice	22	punkt osadniczy	łużycka		79-40	
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
134.	Gołkowice	23	śląd osadniczy	łużycka		79-40	
			śląd osadniczy		X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
135.	Gołkowice	24	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	A-
			punkt osadniczy	łużycka			4/2001
			śląd osadniczy		wczesne średniowiecze		

					dniowiecze		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
136.	Gołkowice	25	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
137.	Gołkowice	26	punkt osadniczy		epoka kamienia	79-40	
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
138.	Gołkowice	27	punkt osadniczy		późne średnio-wieczne	79-40	
139.	Gołkowice	28	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	A-6/2001
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
140.	Gołkowice	29	punkt osadniczy		późne średnio-wieczne	79-40	
141.	Gosław	1	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
142.	Gosław	2	punkt osadniczy		średniowiecze	81-40	
143.	Gosław	3	szkielet		pradzieje	80-40	
144.	Gosław	4	śląd osadniczy	przeworska		80-40	
145.	Jakubowice	1	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
146.	Jakubowice	2	punkt osadniczy		okres rzymski	80-39	
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
147.	Jakubowice	3	punkt osadniczy		późne średnio-wieczne, nowożytnie	81-39	
148.	Jakubowice	4	osada		średniowiecze	81-39	A-497/78
149.	Jakubowice	5	punkt osadniczy		średniowiecze	81-39	
150.	Jakubowice	6	śląd osadniczy		pradzieje	81-39	
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne, nowożytnie		
151.	Jakubowice	7	śląd osadniczy		epoka kamienia	81-39	
			punkt osadniczy	przeworska	późny okres rzymski		
			punkt osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy		średniowiecze		
152.	Jakubowice	8	śląd osadniczy		neolit	81-39	
153.	Jakubowice	9	punkt osadniczy	łużycka		81-39	
154.	Jakubowice	10	punkt osadniczy		pradzieje	81-39	
155.	Jakubowice	11	śląd osadniczy		neolit	81-39	
156.	Jakubowice	12	śląd osadniczy		epoka kamienia	81-38	

			punkt osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy		średniowiecze		
157.	Jakubowice	13	śląd osadniczy		epoka kamienia	81-38	
158.	Jakubowice	14	punkt osadniczy	łużycka		81-38	
			punkt osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy		średniowiecze		
159.	Jakubowice	15	śląd osadniczy		epoka kamienia	81-38	
			punkt osadniczy		pradzieje		
			śląd osadniczy		średniowiecze		
160.	Jakubowice	16	śląd osadniczy	łużycka		80-39	
			punkt osadniczy		późne średnio- wiecze		
161.	Jakubowice	17	punkt osadniczy			80-39	
			punkt osadniczy		późne średnio- wiecze		
162.	Jakubowice	18	punkt osadniczy	pradzieje		80-38	
			śląd osadniczy	wczesne śre- dniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy	późne śre- dniowiecze			
163.	Jakubowice	19	śląd osadniczy	pradzieje		80-38	
			punkt osadniczy	wczesne śre- dniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy	późne śre- dniowiecze			
164.	Jaśkowice	1	cmentarzysko birytualne	łużycka	halsztat	80-40	
			śląd osadniczy	przeworska	I – II w.n.e.		
165.	Jaśkowice	2	punkt osadniczy		późne średnio- wiecze	80-40	
166.	Jaśkowice	3	osada		epoka brązu, halsztat	79-40	
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy		późne średnio- wiecze		
167.	Jaśkowice	4	punkt osadniczy		epoka brązu	80-40	
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			śląd osadniczy		X- XIII w.		
			punkt osadniczy		średniowiecze		
			śląd osadniczy		pradzieje		
168.	Jaśkowice	5	punkt osadniczy		pradzieje	80-40	
169.	Jaśkowice	6	punkt osadniczy	łużycka	halsztat	80-40	
170.	Jaśkowice	7	osada		neolit	80-40	
171.	Jaśkowice	8	punkt osadniczy		pradzieje	80-40	
			punkt osadniczy		średniowiecze		
172.	Jaśkowice	9	punkt osadniczy		pradzieje	80-40	
			punkt osadniczy		średniowiecze		
173.	Jaśkowice	10	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	

			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
174.	Jaśkowice	11	punkt osadniczy	łużycka	epoka brązu	80-40	
175.	Jaśkowice	12	osada		XII – XIII w.	80-40	
176.	Jaśkowice	13	śląd osadniczy	łużycka		80-40	
			punkt osadniczy		XIII – XIV w.		
177.	Jaśkowice	14	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze	80-40	
178.	Jaśkowice	15	groby	łużycka	halsztat	80-40	
			punkt osadniczy	łużycka	halsztat		
179.	Jaśkowice	16	cmentarzysko	pomorska		80-40	
180.	Jaśkowice	17	punkt osadniczy	przeworska	okres rzymski	80-40	
181.	Jaśkowice	18	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
182.	Jaśkowice	19	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.	80-39	
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
183.	Jaśkowice	20	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
184.	Jaśkowice	21	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.	80-39	
			osada		późne średnio-wieczne		
185.	Jaśkowice	22	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
186.	Jaśkowice	23	osada		wczesne średniowiecze	79-40	
			śląd osadniczy		pradzieje		
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
187.	Jaśkowice	24	osada		wczesne średniowiecze	79-40	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
188.	Jaśkowice	25	punkt osadniczy	łużycka		79-40	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
189.	Jaśkowice	26	punkt osadniczy		późne średnio-wieczne	79-40	

					wieczce		
190.	Jaśkowice	27	punkt osadniczy		późne średnio-wieczce	79-40	
191.	Jaśkowice	28	osada	wczesne średniowiecze	X – XIII w.	79-40	A-1/2001
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczce		
192.	Jaśkowice	29	śląd osadniczy		wczesne średniowiecze	79-40	
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczce		
193.	Jaśkowice	30	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
194.	Jaśkowice	31	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
195.	Jaśkowice	32	śląd osadniczy		pradzieje	79-40	
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczce		
196.	Kochłowice	1	osada		halsztat	81-39	
197.	Kochłowice	2	punkt osadniczy		halsztat	81-39	
198.	Kochłowice	3	osada		średniowiecze	81-39	
199.	Kochłowice	4	punkt osadniczy		średniowiecze	81-39	
200.	Kochłowice	5	punkt osadniczy		pradzieje	81-39	
			punkt osadniczy		średniowiecze		
201.	Kochłowice	6	śląd osadniczy	łużycka		81-39	
			punkt osadniczy		średniowiecze		
202.	Kochłowice	7	śląd osadniczy		epoka kamienia	81-39	
			osada		późne średnio-wieczce, nowożytnie		
203.	Kochłowice	8	śląd osadniczy		epoka kamienia	81-39	
			osada		późne średnio-wieczce, nowożytnie		
204.	Kostów	1	grodzisko stożkowate		XIV – XV w.	79-39	A-311/70
205.	Kostów	2	cmentarzysko		1200 – 500 p.n.e.	79-39	
206.	Kostów	3	osada		epoka brązu	79-39	
207.	Kostów	4	punkt osadniczy		okres rzymski	79-39	
			osada		XI – XIII w.		
208.	Kostów	5	punkt osadniczy		epoka brązu	79-39	
209.	Kostów	6	skarb monet		XIII w.	79-39	
210.	Kostów	7	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy	późne średniowiecze			
211.	Kostów	8	punkt osadniczy	pradzieje		79-39	
			osada	późne średniowiecze			
212.	Kostów	9	śląd osadniczy		paleolit	79-39	

			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy	przeworska			
			punkt osadniczy	późne średniowiecze			
213.	Kostów	10	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy		okres rzymski		
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			osada	późne średniowiecze			
214.	Kostów	11	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy		pradzieje		
			osada		późne średniowiecze		
215.	Kostów	12	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
216.	Kostów	13	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy	przeworska	wczesny okres rzymski		
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy	późne średniowiecze			
217.	Kostów	14	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
218.	Kostów	15	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			osada		późne średniowiecze		
219.	Kostów	16	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
220.	Kostów	17	śląd osadniczy	łużycka	IV okres epoki brązu	79-39	
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
221.	Kostów	18	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			osada		późne średniowiecze		
222.	Kostów	19	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy	przeworska			
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
223.	Kostów	20	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy		pradzieje		
			osada		późne średniowiecze		

224.	Kostów	21	punkt osadniczy		pradzieje	79-39	
			osada		późne średnio-wieczne		
225.	Kostów	22	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-39	
			punkt osadniczy	łużycka			
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		
226.	Kostów	23	śląd osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			osada		późne średnio-wieczne		
227.	Kostów	24	śląd osadniczy	łużycka		79-39	
			osada		późne średnio-wieczne		
228.	Kostów	25	śląd osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy		pradzieje		
			osada		późne średnio-wieczne		
229.	Kostów	26	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X - XIII w.		
			osada		późne średnio-wieczne		
230.	Kostów	27	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy		okres rzymski		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
231.	Kostów	28	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-39	
			śląd osadniczy		neolit		
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		
232.	Kostów	29	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		
233.	Kostów	30	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
234.	Kostów	31	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy		okres rzymski		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
235.	Kostów	32	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		
236.	Kostów	33	osada		późne średnio-wieczne	79-39	
237.	Kostów	34	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-39	

238.	Miechowa	1	osada	łużycka	1000 – 800 r. p.n.e.	79-39	
239.	Miechowa	2	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.	80-39	
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
240.	Miechowa	3	osada		X – XII w.	79-39	
241.	Miechowa	4	grodzisko pierścieniowate		X – XIII w.	79-39	A-331/72
242.	Miechowa	5	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze	79-39	
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
243.	Miechowa	6	osada		XII – XIII w.	80-39	
244.	Miechowa	7	punkt osadniczy		późne średniowiecze	80-39	
245.	Miechowa	8	śląd osadniczy	łużycka	pradzieje	79-39	
			punkt osadniczy		halsztat		
			śląd osadniczy		późne średniowiecze		
246.	Miechowa	9	punkt osadniczy		pradzieje	79-39	
			śląd osadniczy		późne średniowiecze		
247.	Miechowa	10	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-39	
248.	Miechowa	11	śląd osadniczy		pradzieje	79-39	
			śląd osadniczy		X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
249.	Miechowa	12	punkt osadniczy	łużycka		79-39	
			punkt osadniczy	przeworska			
			śląd osadniczy		późne średniowiecze		
250.	Miechowa	13	punkt osadniczy		późne średniowiecze	79-39	
251.	Miechowa	14	śląd osadniczy		neolit	79-39	
			punkt osadniczy	łużycka			
			śląd osadniczy	przeworska			
			śląd osadniczy		późne średniowiecze		
252.	Miechowa	15	punkt osadniczy		późne średniowiecze	79-39	
253.	Miechowa	16	śląd osadniczy		pradzieje	79-39	
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			śląd osadniczy		późne średniowiecze		
254.	Nasale	4	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
255.	Paruszowice	1	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
256.	Paruszowice	2	punkt osadniczy		XIII w.	80-40	
257.	Paruszowice	3	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-40	

			punkt osadniczy		X – XIII w.		
			punkt osadniczy		średniowiecze		
258.	Paruszowice	4	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-40	
259.	Paruszowice	5	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
260.	Paruszowice	6	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.	80-40	
261.	Paruszowice	7	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
262.	Paruszowice	8	punkt osadniczy		XIII – XIV w.	80-40	
263.	Paruszowice	9	śląd osadniczy		pradzieje	80-40	
			śląd osadniczy		średniowiecze		
264.	Paruszowice	10	punkt osadniczy		wczesne średniowiecze	80-40	
265.	Paruszowice	11	punkt osadniczy	przeworska	okres rzymski	80-40	
266.	Paruszowice	12	punkt osadniczy		neolit	80-40	
267.	Polanowice	1	cmentarzysko ciałopalne	łużycka	halsztat	80-39	
268.	Polanowice	2	cmentarzysko	łużycka	IV – V okres br.	80-39	
			osada	okres rzymski	IV w.n.e.		
269.	Polanowice	3	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.	80-39	
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
270.	Polanowice	4	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
			punkt osadniczy	pradzieje			
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
271.	Polanowice	5	grodzisko domniemane			80-39	
272.	Polanowice	6	śląd osadniczy	łużycka		80-39	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
273.	Polanowice	7	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
274.	Polanowice	8	śląd osadniczy		pradzieje	80-39	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
275.	Polanowice	9	punkt osadniczy		późne średniowiecze	80-39	
276.	Polanowice	10	punkt osadniczy		późne średniowiecze	80-39	
277.	Polanowice	11	punkt osadniczy	przeworska	późny okres rzymski	80-39	
			śląd osadniczy		późne średnio-		

					wieczce		
278.	Polanowice	12	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
			punkt osadniczy	przeworska	późny okres rzymski		
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
279.	Polanowice	13	punkt osadniczy	łużycka		80-39	A-
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		966/93
280.	Polanowice	14	punkt osadniczy	łużycka		80-39	A-
			punkt osadniczy	przeworska	późny okres rzymski		959/93
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
281.	Polanowice	15	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.	80-39	
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
282.	Polanowice	16	osada		późne średniowiecze	80-39	
283.	Polanowice	17	śląd osadniczy		pradzieje	80-39	
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
284.	Polanowice	18	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
			punkt osadniczy	łużycka			
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
285.	Polanowice	19	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
286.	Polanowice	20	śląd osadniczy		mezolit	80-39	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			osada		późne średniowiecze		
287.	Polanowice	21	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
288.	Polanowice	22	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
289.	Proślice	1	punkt osadniczy	przeworska	okres rzymski	80-39	
			punkt osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
290.	Proślice	2	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
			punkt osadniczy		pradzieje		

			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
291.	Proślice	3	cmentarzysko	pomorska		80-39	
292.	Proślice	4	punkt osadniczy	pomorska		80-39	
293.	Proślice	5	punkt osadniczy		późne średniowiecze	80-39	
			wał		wczesne średniowiecze		
294.	Proślice	6	grodzisko		późne średniowiecze	80-39	A-315/70
295.	Proślice	7	punkt osadniczy	łużycka		80-39	A-
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		958/93
296.	Proślice	8	znalezisko luźne		neolit	80-39	
297.	Proślice	9	punkt osadniczy		późne średniowiecze	80-39	
298.	Proślice	10	śląd osadniczy	łużycka		80-39	
			punkt osadniczy		pradzieje		
299.	Proślice	11	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	A-
			śląd osadniczy		pradzieje		496/78
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
300.	Proślice	12	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
			śląd osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
301.	Proślice	13	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	VIII – X w.	80-39	
302.	Proślice	14	śląd osadniczy	KAK	neolit	80-39	A-
			punkt osadniczy	łużycka			959/93
			śląd osadniczy	przeworska	późny okres rzymski		
			punkt osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
303.	Proślice	15	punkt osadniczy		późne średniowiecze	80-39	
304.	Proślice	16	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
			śląd osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
305.	Proślice	17	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
306.	Proślice	18	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
307.	Proślice	19	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		

308.	Proślice	20	śląd osadniczy		pradzieje	80-39	
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
309.	Proślice	21	śląd osadniczy		mezolit	80-39	
310.	Proślice	22	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
			śląd osadniczy		pradzieje		
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		
311.	Proślice	23	punkt osadniczy	łużycka		80-39	A-
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		962/93
312.	Proślice	24	punkt osadniczy	łużycka		80-39	
			punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średnio-wieczne		
313.	Proślice	25	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	A-
			punkt osadniczy	łużycka			964/93
			punkt osadniczy		pradzieje		
314.	Proślice	26	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	
315.	Proślice	27	śląd osadniczy	łużycka		80-39	
			śląd osadniczy	przeworska	okres rzymski		
			punkt osadniczy		pradzieje		
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
316.	Proślice	28	śląd osadniczy		mezolit	80-39	
317.	Proślice	29	śląd osadniczy		epoka kamienia	80-39	A-
			punkt osadniczy	łużycka			965/93
			punkt osadniczy		pradzieje		
			śląd osadniczy		późne średnio-wieczne		
318.	Pszczonki	1	punkt osadniczy		średniowiecze	81-40	
			śląd osadniczy		pradzieje		
319.	Roszkowice	1	szkielety		pradzieje	80-40	
320.	Roszkowice	2	śląd osadniczy		neolit	80-40	
			śląd osadniczy	łużycka	halsztat		
			osada	przeworska	okres rzymski III w.n.e.		
			osada		XI – XIII w.		
321.	Roszkowice	3	punkt osadniczy	łużycka	epoka brązu	80-40	
			punkt osadniczy	przeworska	okres rzymski III w.n.e.		
322.	Roszkowice	4	punkt osadniczy		X – XI w.	80-40	
323.	Roszkowice	5	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
			śląd osadniczy		pradzieje neolit		
324.	Roszkowice	6	śląd osadniczy		pradzieje	80-40	

325.	Roszkowice	7	śląd osadniczy		pradzieje neolit	80-40	
326.	Roszkowice	8	cmentarzysko grób ciałopalny z brukiem	przeworska	okres rzymski III – IV w.n.e.	80-40	
327.	Roszkowice	9	punkt osadniczy		X – XIII w.	80-40	
			punkt osadniczy		średniowiecze		
			śląd osadniczy		pradzieje		
328.	Roszkowice	10	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
329.	Roszkowice	11	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
330.	Roszkowice	12	punkt osadniczy	łużycka	epoka brązu halsztat	80-40	
			cmentarzysko	przeworska	okres rzymski		
331.	Roszkowice	13	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
332.	Roszkowice	14	śląd osadniczy		pradzieje	80-40	
333.	Roszkowice	15	osada		XII w.	80-40	
334.	Roszkowice	16	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
335.	Roszkowice	17	śląd osadniczy		pradzieje	80-40	
			cmentarzysko ciałopalne		pradzieje		
336.	Roszkowice	18	śląd osadniczy		średniowiecze	80-40	
			śląd osadniczy		pradzieje		
337.	Roszkowice	19	śląd osadniczy		średniowiecze	80-40	
			śląd osadniczy		pradzieje		
338.	Roszkowice	20	śląd osadniczy		średniowiecze	80-40	
339.	Roszkowice	21	skarb	łużycka	halsztat	80-40	
340.	Roszkowice	22	punkt osadniczy		mezolit	80-40	
341.	Roszkowice	23	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
342.	Roszkowice	24	śląd osadniczy	łużycka		79-40	
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
343.	Roszkowice	25	śląd osadniczy		epoka kamienia	79-40	A-
			punkt osadniczy	łużycka			2/2001
			śląd osadniczy		pradzieje		
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		
344.	Roszkowice	26	śląd osadniczy		pradzieje	79-40	
			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
345.	Roszkowice	27	punkt osadniczy	łużycka		79-40	
			punkt osadniczy		pradzieje		
			śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.		

			punkt osadniczy		późne średniowiecze		
346.	Roszkowice	28	punkt osadniczy		późne średniowiecze	79-40	
347.	Sarnów	1	punkt osadniczy		średniowiecze	81-39	
348.	Sarnów	2	osada		średniowiecze	81-40	A- 537/80
			punkt osadniczy		pradzieje		
349.	Sarnów	3	śląd osadniczy		średniowiecze	81-40	
			osada		pradzieje		
350.	Sarnów	4	punkt osadniczy	łużycka		81-40	A- 751/87
			punkt osadniczy		średniowiecze		
			punkt osadniczy		pradzieje		
351.	Sarnów	5	punkt osadniczy	łużycka		81-40	A- 746/87
			punkt osadniczy	przeworska	faza C ₂		
			punkt osadniczy		X – XIII w.		
			punkt osadniczy		średniowiecze		
			punkt osadniczy		pradzieje		
352.	Sarnów	6	śląd osadniczy	wczesne średniowiecze	X – XIII w.	81-40	
353.	Sarnów	7	śląd osadniczy	łużycka		81-39	
			śląd osadniczy	przeworska	okres p. rzymski		
354.	Sarnów	8	punkt osadniczy		późne średniowiecze nowożytność	81-39	
355.	Sarnów	9	punkt osadniczy		pradzieje	81-39	
			punkt osadniczy		średniowiecze		
356.	Sarnów	10	śląd osadniczy	łużycka		81-39	
			punkt osadniczy		średniowiecze		
357.	Sarnów	11	znalezisko luźne		neolit	81-39	
358.	Sarnów	12	znalezisko luźne		średniowiecze – XIV w.	81-39	
359.	Sierosławice	1	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
360.	Sierosławice	2	śląd osadniczy		pradzieje	80-40	
361.	Sierosławice	3	punkt osadniczy		neolit	80-40	
362.	Wojśławice	4	punkt osadniczy		średniowiecze	80-40	
363.	Wojśławice	5	punkt osadniczy		pradzieje	80-40	